

YÖN

HAFTALIK GAZETE

17 NİSAN: Köy

Enstitüleri Bayramı

Eğitimde

Kapitülasyon

Yazan: Dr. Fay KIRBY

(ARKA SAYFADA)

TÜRK İSCİSİ YENİ BİR YOLUN BASINDA..

OKUYUCU'DAN YÖNE

Yarının köy Enstitüleri

Köy Enstitüleri konusunda, bugüne kadar çok şey söylenmiş, yazılmıştır. Biz bu yazımızda, dün dediğimizden çok, yarının üzerinde duracak, «olması gereken» söz konusu edeceğiz.

Hukukî kuruluşları 17 Nisan 1940 tarih ve 3803 sayılı kanuna dayanan bu kurumların fikrî kuruluş hazırlığı, 1933-36 senelerine kadar iner. Bu tarihlerden önce köy öğretmen-eğitmen temini ve halk eğitiminin kısa yoldan ve az masrafla sağlanması düşüncesiyle eğitim kursları açılmıştı. İş eğitimi temel ilke sayan bu kurumlar, sonradan Köy Enstitülerinin kurulmasını da faydalanılan deney vazifesi görmüşlerdir. Köy Enstitüleri bir akın topluluğun alt yapısının değiştirilmesini amaç edinen kurumlardır. Şekil doğulu olmanın verdiği her türlü gerilikten silkinmiş uyanış sağlıyacak «iş» ve «eser» ana amaç edinmekten ibaret. Halka devrimler mal etmenin başka yolu yoktu. Sosyal değişimler, birkaç kanun çıkarmakla sağlanamazdı. Sosyal yapının, toplumun değişmesi toplum hayatının değişimine bağlıdır. Kanunlara değil. Köy Enstitüleri işte bu ihtiyaçtan doğmuştur. Fakat halk düşmanları, 6-7 sene içinde, halka doğru, halk için olan bu hareketi durdurmağa başlamışlardır.

Eğitimimizin tam bir sistemsizlik ve keşmekeş içinde olduğu, genel olarak kabul edilmektedir. 15.000 den fazla köyümüzde okul yoktur. Okuma imkânına sahip olanlar bazı şanslı köylü çocukları ile kasabe ve şehirli çocuklardır. İlk okul dahil eğitim kurumlarımızda, üretimle, işle ilgili olmayan uygun deyimlerle «salon kültürü» verilir. Bu, on dokuzuncu yüzyıl Fransız burjuvazisinin gereklerini karşılayan bir sistemdir. Yeteneğe göre meslek seçimi, okulda kazanan hayatla uyulanılması, üretim, iş eğitiminin, alışkanlığının kazandırılması, henüz—Köy Enstitüleri denemesi bir tarafa — eğitimcilerimizin düşünemediği hususlardır. Okullarımız, Üniversitelerimiz, bugün bile, (Devlet kapısında) masa memuru yetiştirmektedirler. Diploma gışelerinden farksız dağınık ve sistemsiz olan rastgele girilen okula nulan ve bitirilen bu kurumların, bu devrin ihtiyaçlarını

karşılamadığı ortadadır. Üzerinde durulması gerekli çok önemli bir konu da, okul—öğretmen ihtiyacının tam olarak karşılandığı yerlerde, okuma—yazma problemi yüzde yüz halledilmiş midir? Yazık ki hayır! Evet, hayır! Eğitim konusu, kökleri sosyal ve ekonomik nedenlere dayanan karmaşık bir problemdir. Eğitimle birlikte «iş» «üretim» ele alınmalı, eğitim, kuru ve mantıksız bir amaç olmaktan kurtarılacak modern, uygar insan için bir başarı «araç» olarak ele alınmalıdır.

Bir «lüks» olarak, bir fantezi olarak alınca, yoksul, aç, günlük derdleri içinde, tabiatla tek başına dağınık bir şekilde boğuşan kimseler için eğitim gereksizdir. Yıllar yılı kaderlerine terk edilen kimselere, Annibalin seferleri ya da bilmem hangi devletin iklimi yerine başka şeyler verilmelidir ki onlar da okula gitmeyi angarya kabul etmesin, seve rek koşsunlar.

O halde ne yapılmalıdır? Bizde ilköğretim süresi kısa ve verimsizdir. Okuma yazma ve basit aritmetik öğretilmesi, ilköğretim zamanı birşey bilmez. Bildiğini uygulamaz, unuttur. Çevre ortaçağ öncesi bir hayat yaşamaktadır çünkü. Köylerde ve belirli geri bölgelerde uygulanmak şartıyla «Köy Temel Kolejlere» açılmalıdır. Bu okul, iş eğitimi ve yeteneğe göre ayırım esasıyla çalışmalı ve 7-10 yaşında ilköğ-

kul çağındaki çocuklara 10-12 sene eğitim vermedir. Bu okullar, çocukları, yeteneklere göre, akademik ve teknisyen olacak şekilde ayırmalı ve bu şekilde eğitmelidir. Bu ayırım sonunda rastgele değil, tam bir eşitlikle ve becerikliliklerine göre hayata atılacaklardan kurulu bir düzen herhalde, çok değişik olacaktır. Bu ayırmadan sonra akademisyenlere 3 yıl ilgili konularda temel kültür verilerek Üniversite kapıları açılmalı, diğer meslek guruplarına ayrılanlar da, basit olmaları için devrelerinde sonra «üretim» «çalışma» ya «gönderilmelidirler. Bu okullarda, emek ve iş emek sarsılmalıdır.

Tekrar edelim, ilköğretim devresini içine alacak ve zorunlu tutulacak olan bu eğitim şekli, gerçekten faydalı olacaktır. Anayasanın söz konusu ettiği «eğitim hakkı» kütümlere ancak bu şekilde verilebilir. Bundan başka bizde «köğretim süresi» çok kısadır ve ilköğretim mi, orta öğretim gibi ve rimsiz kuru bilgi ile de durulmuştur. Gerçekten başarılı, iş görebilen hayati adamları ancak bahsedilen şekilde yetiştirilebilir. Demokrasinin, kalkınmanın tekniğinin ana amacı insanıdır. Ama unutulmamalı, bunların «aracı» da insanıdır. Bu aracın sağlam ve kusursuz olması tek kelimeli ile Türk toplumunu «çağdaş» uygarlık düzeyine çıkarır, eğitimimizi sisteme kavuşturur.

Ütopya kabul edilmemesi gerekli «Köy Kolejlere» finansmanı işgücünden faydalanılarak ve — la boratıvarsız, öğretmensiz, kırtasiyecilikle boğulmuş okullar yerine — sarfedilecek bir miktar para ile ne kalı karşılanabilir. Yeter ki, düşüncemiz, halkçı, toplumu olalım ve cesaretle mertçe uygulama alanına koyalım. Ne gezer? Biz halavanda su döğüyoruz. Bir kurumdan yetişenleri, hayatları boyunca ona bağlamak ve kurumlar arasında rekabeti ve yarış tesvikle, yükümlülüğü, (mecburi hizmeti) Kolejlere karşı sorumluluk seklüne sokmakla finans konusu çözümlenir. Personel ise aslında vardır. Binlerce Enstitü çıkışı öğretmen ve bu okullarda çalışan eğitimci vardır.

İyi niyetle işe girilmesini istiyoruz beyler. Suyun üst kısımlarındaki dalgalanmaları bir tarafa atın ve onun alt katlarına inin. Halka inin halka! Belki pek zarif gelmez, zevkinizi okşamaz ama, asıl zevk odur. Yeter ki duyabilmeyi, anlayabilmeyi. Bu halk kedisine tepeden bakmıyanta, kendisi için uğraşanları her zaman başta edecektir. Onu geriye, ırkıya, sömürücüye terk etmelim. Ama ne yazık ki bugün gerçek halk düşmanı, halka daha yakın duruyorlar!..

Yakup TURAN
(Köy Enstitüsü
Mezunlarından)

Açık mektup

Öğretmen dergisi sahibi Sayın Selâhattin Arıkan:

Bir meslek dergisi olan derginizi izlemekteyim. Fakat ne zaman elime gelse, almamla atmam bir oluyor. Çünkü; hemen her sayısında politikadan söz ediyorsunuz, — sizin deyiminizle — bazı yayının sola meyilli olduklarından yakınıyorsunuz. Özellikle; Yön, İmece, Öncü üzerinde fazla durarak, açıkça yurdumuzu tehlikeye götürdüklerine değiniyorsunuz. Oysa, bu yayın organları — benim ve çevremdeki aydınların açısından — en çok yararlı olanlardır. Acaba size göre solculuk; topluluğu aydınlatmak, köylerimizi kalkındırmağa çalışmak, bilgiye ışığa kavuşturmak, emekçilerin emeklerinin karşılığını alabilmesi için uğraşmak, sömürgecilere, çıkarıcılara fırsat vermemek midir? Vatanda sosyal adaleti sağlamak için çalışmak, her Vatandaşın — Anayasa çerçevesinde — bütün hakları ve faydalanmalarını sağlamak çabaları mı solculuktur? Eğer böyle ise çoğunluk buna çoktan taraftardır. Hem siz ikide bir söz konusu ettiğiniz solculuğu bize açıklasınız da, biz de solda mıyız, sağda mıyız anlasak ya!

Sonra siz, neden Köy Enstitülerinne düşman görünüyor, kötüleme çabası harcıyorsunuz, Köy Enstitüsü çıkışlılara çatmaya yelteniyorsunuz? Örneğin Federasyon başkanımızın tutumuna, sebepsiz yere karışıyor, bir delikanlı diye bahsedip gözden düşürmeye çalışıyorsunuz.

nuz. Bir delikanlının başkan olması size dokunuyor mu yoksa?

Köy Enstitülerini, komünistlikle de itham ediyorsunuz. Acaba Köy Enstitülerinden kaç tane Vatan haini çıktı gösterir misiniz?

Daha sonra, Köy Enstitüsü çıkışlıları ikilik yaratmakla suçluyorsunuz. Fakat bu tutumunuzla asıl siz ikilik yarattığınız farkında mısınız? Bir gövde gösterisi olarak vasıflandırdığınız büyük Ankara mitinginde ki dövizlere bakınız: «Öğretmen Atatürkçüdür», «Uyş turan eğitime paydos», «en çok çalışan, en az alan Öğretmen», «Hep kardeşiz güzel, biraz da köye gel... Bunların hangisi ikilik yaratıyor, hangisinde solculuk var, hangisi haksız, söylermisini lütfen?».

Köyü kalkındırmak, Vatanı kalkındırmak demektir. Bu da büyük Şehirlerdeki medeniyeti, mutluluğu götürüp, her yeri böyle sanmakla olmaz. Masa başından söylemekle değil, köye—gerçeğe inmekle olur.

Sayın Arıkan, size öğüt veriyor değilim. Ama, bu akımdan; gerçeği görmek ten, köyü uyarmaktan, haklarımızı aramamızdan, halkımızın kaçacağından korkmıyım! Ve bunu gurur meselesi kabul etmeyiniz. Artık sen — ben şeklindeki davranışlardan geçelim de bir bütün olmanın faydasına erişelim! Saygılarımla.

Necati KARABULUT
(Öğretmen — AĞLASUN)

Sabah
yemeği

— Mutlu'lara ithaf —
Hayatlarını odunculukla kazanan iki kişiden biri, sabahın çat ayazında toprağın altına doğru uzanan kütüğün kolunu kesmiye çalışıyordu. Binbir zorlukla kütüğü çukurdan çıkararak yamaçtaki arkadaşına seslendi:

«— Loo Anğaradalar sabanan ne yer?»

Kayalıklar arasındaki kazmanın tıkrısı kesildi ve bir ses:

«— Batsın onu bilmiyecek ne var: Tuylu ekmeği gara bekmez'e batırır, batırır yer.»

Hey gidi oduncu. Ankara'da gün bulup, gün yiyen de var.

Var ama senin hayalinde canlandığın sabah yemeğini — pekmezle ekmeğiburnu ile iten mutlu azınlık da var.

Ömer ÇELEBİ
(Mahzemin Okulu
Müdürü — Kayseri)

BUDAVOX
MANYETOLU ve OTOMATİK Telefonlarını
BUDAVOX

TELEFON SANTRALLARINI

mutluğa görünüz, tercih edeceksiniz, zira

- ★ EN ÖSTÜN KALİTE,
- ★ EN EHVEN FİYAT,
- ★ TEDİYEDE KOLAYLIK
- ★ EN İYİ SERVİS,
- ★ BOL YEDEK PARÇA

Yalnız **BUDAVOX'** dadır

Yön — 74

HAFTALIK FİKİR VE SANAT GAZETESİ

(Basın Ahlak Yasasına uymayı taahhüt etmiştir.)

Kurucuları: Cemal Reşit Eyüboğlu, Mümtaz Soysal, Doğan Avcıoğlu

İmtiyaz sahibi ve mesul müdür: DOĞAN AVCIOĞLU

İDAREHANE:

ZİYA ÖKALP CAODESİ
28/1 Yenışehir — ANKARA

Telefon: 17 59 89 ★ İstanbul Bürosu: Mollafeneri
Sokağı: 32 Çarşıoğlu. Posta kutusu 512 — İstanbul, Tel: 22 95 70 ★ Dizişip basıldığı yer:
VATAN Gazetecilik ve Matbaacılık T.A.Ş. — İSTANBUL

ABONE

Yıllığı: (12 sayı) 50 T.L. altı aylığı
(26 sayı) 25 T.L., üç aylık (13 sayı)

1963

12.50 T.L.'dir. yılı için özel indirimli
abone tarifesi: Yıllık 40 T.L., altı aylık 20 T.L.,
üç aylık 10 T.L. dir. Yurt dışı abonelerinde posta
ücreti tutarında ilâve yapılır.

İLÂN:

Beher sülunda santimetresi 25 T.L. dir.
1, 3, 4, 5 ve orta sayfaları ilân kabul
edilmez. Renkli ilânlar özel telifeye ve pazarlığı
tab'dir. Devamlı çıkacak ilânlar için özel anlaş
malar yapılır. İlânlarıdan dolayı hiç bir mes'uliyet
kabul olunmaz.

BAKIŞ

Sendikacılık, şimdi

başlıyor...

Gericilerin
ilericiliği

Muhafazakâr bir parlamento, oldukça ileri İşçi Kanunlarını kabul etmek üzere bulunuyor. Hükümet belli başlı sendikacılarla aylar boyu süren müzakerelerden sonra, parlamento tatminkâr sayılabilecek tasarılar göndermiş, fakat bu tasarılar Meclis karma komisyonunda işçiler aleyhine bozulmuştu. Muhafazakâr bir parlamentonun, komisyonu da geçerek, Hükümet tasarılarını tanıtmaz hâle getirmesi beklenirdi. Aksi oldu. Anı bir ilhamla işçi haklarının savunucusu kesilen Parlamento grupları, Türk - İş'in taleplerinin çoğunu benimsediler. AP, ise Türk - İş'in görüşlerinin tamamını kendine maletti.

Muhafazakâr Partamentonun birdenbire ilerici bir hüviyet kazanması, tazi bir sürpriz olmuştur. Bu tatlı sürprizde, çok partili sistemin imkânlarını iyi kullanarak 320 sendika başkanını tam zamanında Ankara'ya toplayan Türk - İş'in giriştiği demokratik taarruzun payı büyük olsa gerektir. Türk - İş psikolojik bir baskın vererek, muhafazakârlar arasındaki siyasal rekabetten azami ölçüde faydalanmasını bilmiş ve işçiler lehine girilen açık arttırmada partileri birbirlerine karşı oynamayı başarmıştır. Fakat Muhafazakâr siyasî partilerimizin sütlükendikleri bu zoraki ilericilik müzavedesi, sadece oy endişeleriyle izah edilemez. Son seçimlerde sosyal adalet ilkesinin bile aleyhinde bulunan ve referandumda işçilerimize geniş haklar sağlayan Anayasaya karşı çıkan AP, nin, bu antisosyal tutumuna rağmen, işçi oylarının önemli bir kısmını topladığı biliniyor. İleri bir anayasa sanın bazıplanmasında baş rolü oynayan ve seçim beyannamesinde işçilerin bütün taleplerini alt alta sıralayan CHP, ise, sendika liderlerinin önemli bir kısmını kazanmasına rağmen, işçi oyu alamamıştır. Bu sebeple politikacılarda, sendika liderlerinin işçi oyunu ne dereceye kadar temsil ettikleri hususunda şüpheler vardır. Onun içindir ki, çeşitli partiler arasında bölünmüş bulunan muhafazakâr politikacılarımızın giriştikleri açık arttırmaya, sadece oy kaygısına bağlamak güçtür.

Buhran içinde bocalayan AP, nin tu tutacak dal araması, sendikacıların işini güçsüz çok kolaylaştırmıştır. İşçi oylarını toplamakla beraber partilerin en muhafazakâr görüşlülüsü olan AP, nin normal zamanlarda biraz daha farklı davranması beklenirdi. Fakat son olaylar yüzünden ölmüş kalın dardıyla uğraşan AP, denize düşenlerin psikolojisi içinde, Türk - İş'in evkatlığını tereddütsüz kabullenmiştir. Böylece iş çevrelerinin, istikrarsızlık unsuru sayarak AP, den yüz çevirip, İnönü ve Alihan'ı desteklemeleri ve vergi kanunları gibi çok kısa vadeli menfaatleri ilgilendiren meselelerde büyük bir hassasiyet ve benimsenlik gösteren büyük iş çevrelerinin işçi kanunlarındaki gercek tutumu, AP, nin açık arttırmada en yüksek fiyatı vermesi imkânını arttırmıştır.

Muhafazakâr AP, nin bu zoraki ilericiliği, sendika işçi kanunlarının tek sahibi olan CHP, içinde tereddüt göstermiştir. AP, sendikacıların yanında CHP, işçi aleyhine tavır gösteren ve Meclis Kanunlarından çok daha ileri giden Çeltene - Bakara, bu davranışta yarıyağı sendikacıların faydalanmasını bilmiştir. Böylece Meclis Kanunlarının yarıyağı sendikacıların bu ge-

gunu düzeltme imkânı çıkmıştır.

Tabii ki bu ileri görünümlü davranışlar da, «akıl sonradan başa gelmesi» şeklinde tezahür eden şarklılığın da az çok payı var. İleri grev ve sendika kanunlarının neler getirebilecekleri henüz denenmemiş değil. Bu yüzden çok kısa vadeli menfaatler ve denenmiş tehlikeler karşısında gösterilen aşırı hassasiyet, meçhul tehlikeler önünde bir dereceye kadar zayıflamaktadır. Bundan başka Türk - İş esasen başarıları altüst edecek çok büyük değişiklikler istemiyordu. Türk - İş'in taleplerini yerine getirmek için fazla ilerici olmaya ihtiyacı yoktu.

Bütün bu sebepler yüzünden, parlamentodan tatminkâr sayılabilecek işçi kanunlarının çıkması imkân dahiline girmiştir. Böylece işçilerimiz, toplumdaki özellikle parlamentodaki kuvvet dengesini ağırlaştırmıyan ileri grev ve sendika kanunlarına kavuşacaklardır. Mevzuat, ileri topluma hâkim zihniyet gerildir.

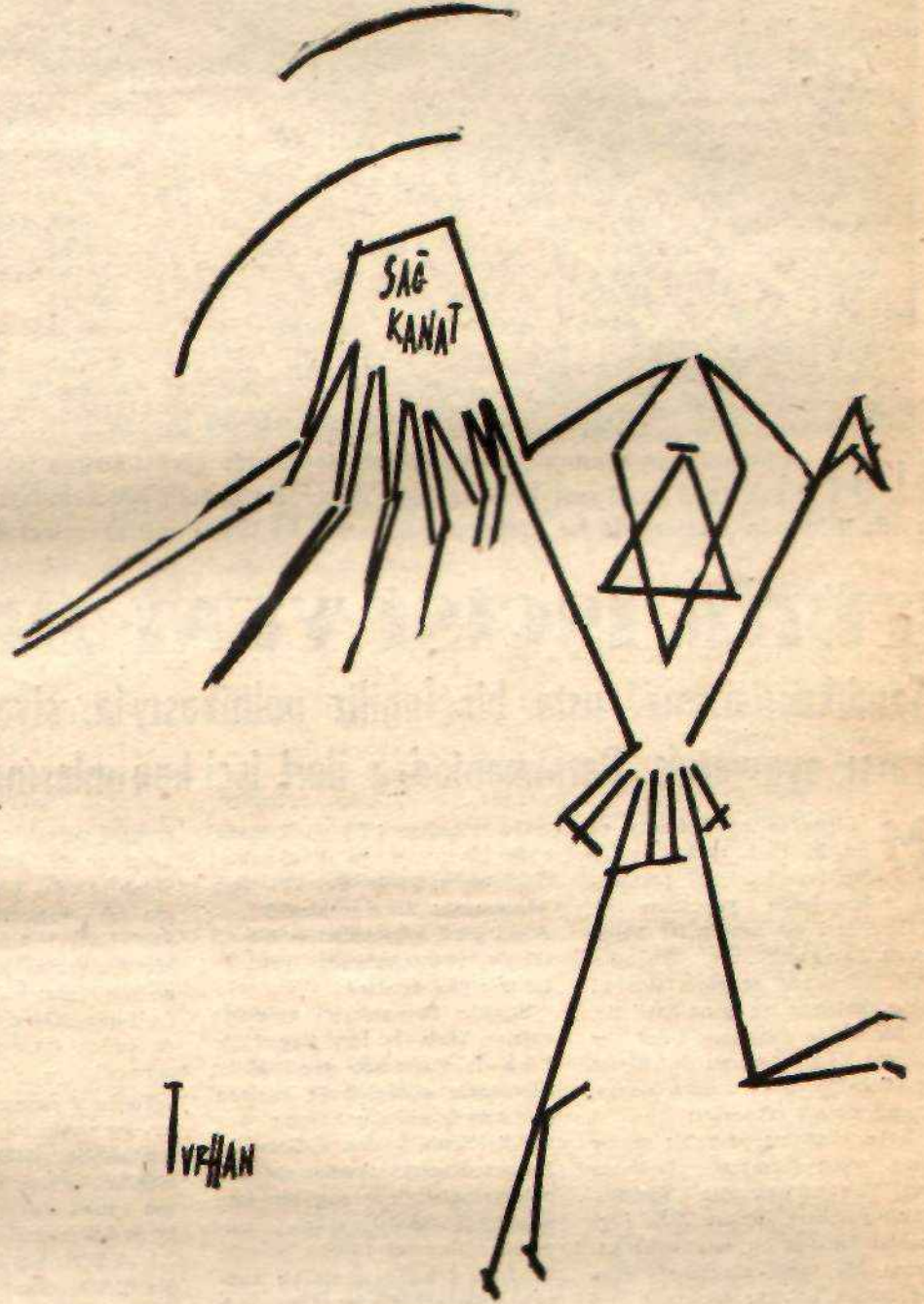
Birlik,
bağımsızlık
ve demokrasi

Kanunlar ve zihniyetler arasındaki bu fark, sendikalarımıza zafer sarhoşluğuna kapılmayıp, dikkatli olmaya sevk etmelidir. Kâğıt üzerindeki ileri hükümler toplumdaki kuvvet ilişkilerine ve bunun yarattığı hâkim zihniyete uygun düşmedikleri müddetçe, uygulanma safhasında ta nınmaz hale gelebilirler. Kuvvetli ve toplumca kabul edilmiş sendikaların bulunduğu Batı ülkelerinde ise, en geri hükümler dahi, sendikaların güçlü ve faaliyeti ni çok azaltmaz. Bu sebeple, işçilerimizin bilinçlenmesini ve dayanışmasını, sendikaların kuvvetlenmesini ve gelişmesini bir dereceye kadar arttıracak muhakkak olan yeni kanunların önemi pek fazla mü balâga edilmemelidir. Asıl dâva, işçilerimizin ve özellikle sendikalarımızın bölünmemeleri dayanışma ve birlik içinde harekete almalarıdır. Bu bakımdan, durum gittikçe değişmekle beraber, siyasî parti çekilemelerinin sendikaların içine kadar girdiği ve partililiğin zaman zaman sendikacılıktan önce gelerek zararlı olduğu söylenebilir. İşçi hareketini bölen ve zayıflatan siyasî çekilmelerin yarattığı tehlikeler bu gün de ortadan kalkmış değildir. Fakat tehlike, sendika liderlerinin çoğu tarafından görülmüş ve siyasî mücadeleyi sendika dışında tutma fikri hâkim olmaya başlamıştır. Sendika birliği ve bütünlüğü artık üzerinde titizlikle durulan bir konudur.

İdeal, elbette ki işçilerin, sendikaların yanı sıra, kendi siyasî partilerinin çatısı altında toplanmalarıdır. Fakat 320 sendika liderinin toplantısındaki tartışmaların da gösterdiği üzere, siyasî alanda böyle bir birlik şimdilik mümkün gözükmemektedir. Mümkün olmayınca da, dengesiz demokrasiyi az çok dengeye kavuşturabilmek için, sendika birliği, siyasî aksiyondan çok daha önemli bir konu olarak ortaya çıkmaktadır.

Sendikacılığın beklenen ikinci tehlike, Sendika liderlerinin işçi kütlelerinden koparak bürokratlaşması ve mevcut düzenin imtiyazlıları haline gelmeleridir. Son yıllara kadar süren baskı devri, kütleleri oyalamakla vakit geçiren, iki yüzü, rahatını sever ve iktidarlara yakın değişmez lider tipleri yaratmıştır.

Sendikacılığımızın hızını kesmek ve zihinleri sömürgeleştirmek için, dış kuvvetler de çeşitli para yardımları ve soyahatlerle faaliyet göstermektedir.

PIRPIR EDER UÇAMAZ

Bütün bunlar, kütlenin sevkle sendikaya koşmasını ve ona dört elle sarılmasını güçleştirmektedir. Bu sebeple, nereden gelirse gelsin, dış yardımları reddederek, sendika bağımsızlığı üzerinde titizlikle durulması ve yeni liderler yetişmesine imkân verecek şekilde, sendika içi demokrasi-nin tam şekilde uygulanması zorunludur. Son kanunlardan sonra sendikacılıkta yeni bir devir başlamaktadır. Bu devir, baskı yıllarının, arkasındaki kuvvetten emin olmayan şüpheli, kaypak ve tüzvezi liderleri yerine, kütlenin elleri üzerinde yükselteceği, dinamik, güçlü, ve kompleksiz yeni liderlere ihtivaç gösterecektir.

Sistem
değişmeli

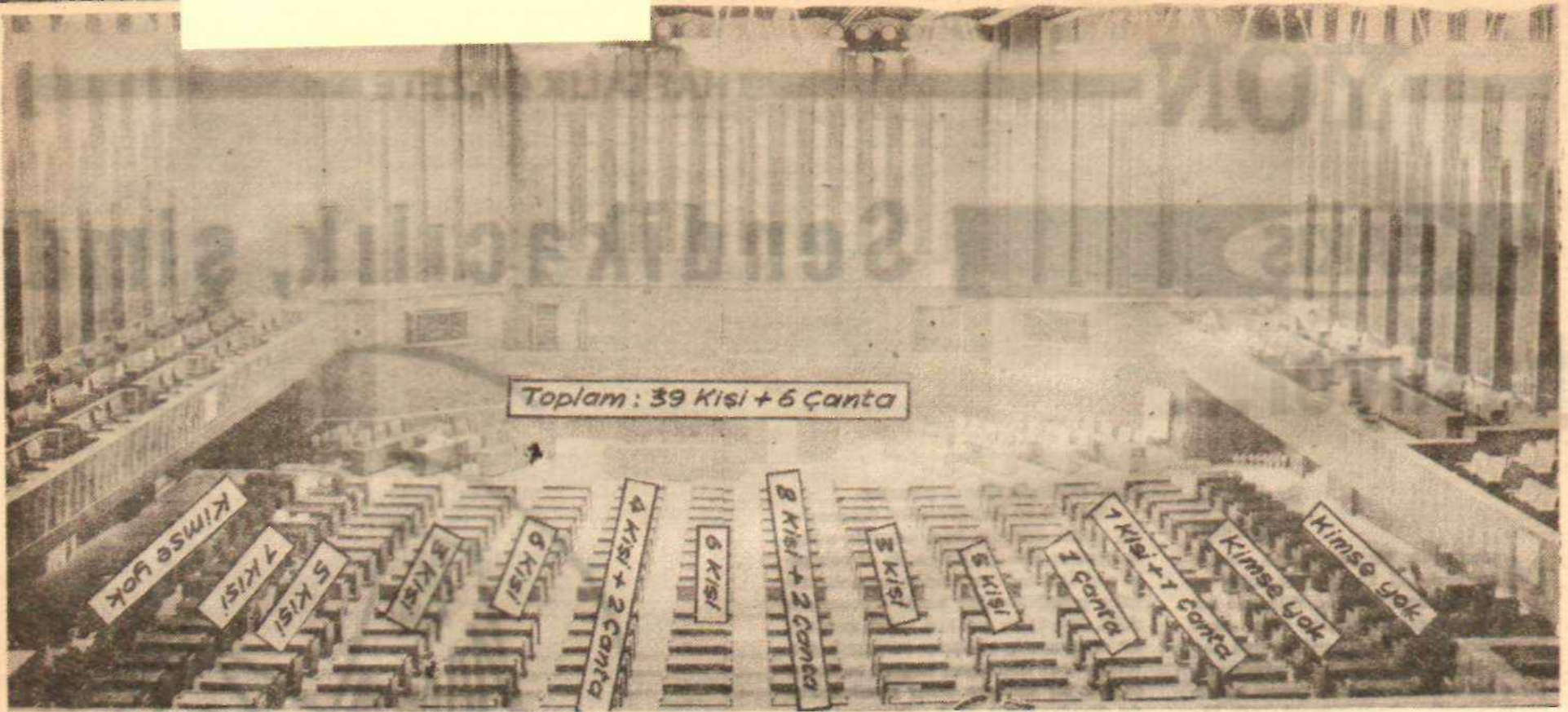
Sendikacılığın toplum hayatımızda beklenen başarıya ulaşabilmesi için, sendika birliği, sendika bağımsızlığı ve sendika içi demokrasi temel ilkeler olarak ortaya çıkmaktadır. Bu ilkeler, ekonomik ve sosyal alanda belirli bir görüşe oturtulduğu zaman, tam bir gelişme sağlayacaktır. Her şeyden önce, kapitalist gelişme yolunu seçmiş bir ekonomide, sendika mücadelesinin imkânlarını iyi ölçmek lazımdır. Bu imkânlar geniş değildir. Zira kapitalist gelişme mahiyeti icabı, gelir dağılımındaki adaletsizlikleri arttırmaktadır. Güçlü sendikalar ücret artışları yoluyla, bu adaletsizliği düzeltmeye çalışacaktır. Fakat işverenler, güçlü sendikaların baskısıyla, ücret ar-

tışlarını kabul etseler bile, bunun tesirsiz hale getirebilecek başka silâhlara sahiptirler. Bu silâhlar, iş hacmini daraltabilme ve ücret artışını fiyatlara aksettirebilme imkânlarıdır.

İş hacminin daraltılması, işsizlik demektir. İşsizlik, ücret artışının sağlayacağı faydaları kolayca ortadan kaldırır, ücret artışı taleplerini durdurur ve hatta ücretlerin düşmesine yol açar. Ücret artışı fiyatlara aksettirebilme imkânı ise, müttecebbis ve sermayedar gelirinin azalmasını önliyerek, gelir dağılımındaki adaletsizliklerin düzelmesine imkân vermez. Kâr rant ve faiz gelirleri azalmadıkça, millî gelirden ücretlerin payının artmayacağı aşikârdır. İşveren iş hacmini ve fiyatı kontrol etmenin verdiği üstünlük sayesinde, sendikaların baskısına geniş ölçüde karşı koyabilecekler. Bu sebeple, sendika, esas itibarıyla ücret artışları şeklinde ortaya çıkan meslekî taleplerle yetinmeyip, kapitalist sistemin işleyişinde durulma ve sistemi değiştirme çarelerini araştırma lıdır. İşçilerin teşebbüslerin idaresine en geniş şekilde katılmalarına, temel sanayi kotlarının sosyalizasyonuna eğitim sistemi nin demokratlaştırılması gibi tedbirlerin gerçekleştirilmesine çalışmak, dar anlamdaki meslekî mücadeleden çok daha önemli ve faydalı olabilir.

Unutmamak lazım ki Türkiye'de sendikacılık büyük bir gelecek vaad etmekte, fakat yeni başlamaktadır.

Doğan Avcioğlu

İLGİ: Sendikalar kanunu tasarısı, Millet Meclisinde görüşülürken Kartallı İşçi Sağlı Talay'ın Gaziantep'li ve Adanalı sendikacılarla birlikte 11 Nisan 1963 günü saat 19'da tuttuğu zabıt: En önemli işçi konuları görüşülürken Mecliste 39 milletvekili ve sıraların üzerine fırlatılmış 6 çanta vardı. Dinleyici sıralarında ise 100'den fazla sendika lideri, müzakereleri dikkatle izliyordu.

TÜRK İŞÇİSİ YENİ BİR YOLUN BAŞINDA..

Sendikacılarımız, usta bir İngiliz politikasıyla, siyasî partileri birbirilerine karşı oynuyarak, Parlâmentodan ileri işçi kanunlarının çıkmasını nasıl sağladılar?..

Muhtemelen bu haftanın sonunda Türk işçileri, yıllardan beri hasretini çektikleri, mücadelesini yaptıkları oduka ileri bir sendikalar kanununa kavuşacaklardır. Önümüzdeki haftalarda ise, şayet şimdiki hava değişmez ise, gene hayli ileri bir Toplu Sözleşme, Grev ve Lokavt Kanun tasarısı da Millet Meclisinden ve Senatodan kanunlaşmış olarak çıkacaktır.

Belki inanılmayacak bir şeydir ama, geçen Pazartesi gününden beri Parlâmentomuzun muhafazakâr partileri, işçilere daha ileri haklar tanıyan bir sendikalar kanunu, bir toplu sözleşme, grev ve lokavt kanunu çıkarmak için kıyasıya bir yarışa girişmiş durumdadır. Ve belki gene inanılmayacak bir şeydir ama, işçilere daha geniş sosyal haklar tanıma yarışında şimdilik şampiyonluğu, Parlâmentoda mevcut partilerin en muhafazakârı sayılabilecek Adalet Partisi sürüklemektedir. «İşçiler bize oy vermese de, işçilerin gerçek savunucusu biziz» diye övünen CHP, yeni düşmekten şaşkıncıdır. CHP, ye yakın bir takım organlar, Türk işçi liderlerini «tehlikeli alâkalar» peşinde koşturmak, «Dünyata pırınca giderken evdeki bulgurdan da olmak» gibi itham ve tehditlerle suçlayarak, bu bozgunu yansıtmaktadır.

Türk - İş'in manevrası

Geçmiş bir haftalık olaylara baktığımızda varılacak teşhis şudur: Muhafazakâr partiler Türkiye çapında oldukça geniş bir seçmen kitlesi teşkil eden işçilere yarana bilmek amacıyla, müzayedeye girişmişler, bu müzayededen belki de kuruluşundan bu yana ilk defa akıllıca bir politika takip ederek Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu ve işçiler kârli çıkmışlardır. «Varolmak, yokolmak» durumuna düşen, AP'nin, buhran anında her talebe evet diyecek hâle düşmesinden, tecrübeli Türk - İş yöneticileri faydalanmasını bilmişlerdir.

Geçen haftanın ilk günü, Ankara'da bir toplantıya davet edildi Türkiye'nin bütün Sendika Başkanlarından 320'si toplantıların ikinci günü yayınladıkları bir bildiriyle, politikacıların gözlerini fal taşı gibi açtılar.

Sendika Başkanlarını Ankara'ya çağıran Türk - İş İcra Heyeti idi. Türk - İş Çarşamba günü Millet Meclisinde görüşülmeğe başlanacak olan Sendikalar Kanunu tasarısı ile Toplu Sözleşme, Grev ve Lokavt Kanun tasarılarının müzakeresinden önce son bir kere sendika başkanlarının görüşünün tesbit edilmesini faydalı görmüştü. Daha önceden geniş bir kampanya ile, sendikacılar arasında havasını yapmış olan Türk - İş yöneticileri, zaten daha önceden Hükümetin Parlâmentoya sevkettiği ve Parlâmentoda kurulan bir karma komisyonda, kendi deyimleriyle ile «rıza geçilmiş» tasarılar hakkındaki tenkitlerini madde madde hazırlanmışlardı. Sendika başkanlarına, hükümetin tasarısı diye sunulan, aslında sosyal adaletsiz kalkınmacı CHP, li Kırkanın himmetiyle kuşa geçirilen tasarı ile, Türk - İş uzmanlarınca hazırlanmış karşı görüşü muhtevi dosyalar verildi. Bunlardan hangisinin tercihe sayan olduğu

soruldu ve pek tabii ki, Türk - İş tasarılarının benimsendiği cevap alındı. Arada, Türk - İş tasarılarının dahi yetersiz olduğu, meselâ yürürlükteki Anayasamıza göre bir Sendikalar Kanunun tedvinine bile lüzum bulunmadığı yolur. da, biraz fanteziye kaçan lâflar da edildi, fakat bu görüş itibar görmedi.

Toplantı sırasında görevlendirilen üç sendikacı bir bildiri kaleme aldılar. «Herşeyin üstünde olan ve herşeye kaadîr Türk Kemu oyuna duyurulur» diye başlayan bildiri şudur:

1 — Türk işçisini temsil eden biz 320 sendika başkanı, Anayasamızın ruhuna uygun, demokratik, sendikalar grev ve Toplu Sözleşme Kanunlarına kavuşmanın hasret ve amacındayız. Bunu da meşru yollarla elde etmek kararmındayız.

2 — Bu haklarımızı kısıtlamaya çalışan kişiler ve teşekküller için, demokratik nizamın en tabii unsuru seçmek ve oy kullanma hakkımızı, şahıslar olarak, değerlendirecek ve onların tekrar seçilmeleri için muhterimizde parti farkı gözetmeksizin tek vücut olarak gayret göstereceğiz. İnancımız demokrasiyi, onun gerektirdiği hakları vermesini bilenlerin koruyacağıdır.

3 — Türk - İş etrafında bölünmez bir kitle olarak birleşen bizler, sosyal ve demokratik haklarımızın kurtarılmasında savunduğumuz haklarımızı destekleyenleri alkışlarız. Bu hak tanıyıcı kişilerin ileriki seçimlerde de tekrar teşri görev alabilmeleri için, yine bu milletin birer ferdi olarak çalışmamızı açıklarız.

4 — Bu münasebetle yüksek Meclisimizden en tabii demokratik ve sosyal haklarımızı tanıyacağı inancında olduğumuzu belirtmek isteriz.

Kuşu

Kaçırmıyalım!

Bildirinin ve toplantının ertesi günlük ciddi gazetelerde manşetlerde yer alması, politikacılar a-

rasında telâş yarattı. İşçiler, naba göre şerbet vermeye alışık, siyasî partiler mensuplarını avlamışlardı. Biz tutan gelecek seçimlerde tutar, oy veriz, karşımızda olanları tutmaz, oy vermeyiz deniyordu. Hele hele işçi topluluklarının kesif olduğu seçim bölgelerinden gelen politikacılar kullaklarına kaçan bu kar suyundan sonra süratle harekete geçtiler. Gruplar toplantılara çağırıldı. İşçilere şirin görünmek üzere taktiler hazırlandı. Meselâ AP grubu, Karma Komisyonunda kuşa çevrilmiş kükümet tasarısı karşısında Türk - İş tasarısı taslağını aynen kabul edip savunmak kararını aldı! CHP grubunda ise, elden kaçan kuş misali, Çalışma Bakanına sık sık hatırlatıldı. Bir milletvekili Çalışma Bakanı Ecevit'e açıkça, «Şu sendika hürriyeti, grev hürriyeti gibi tasarıları bu kadar gayret gösterip bizim partimiz hazırladı. Fedakârlıklar ettik, şimdi de son dakikada bir Coşkun Kırkanın kaprisleri yüzünden pırsayı başkasına toptatacağız. Akıllı olalım, işçiler ne istiyorsa rıza göstereyim, haksız yere işçinin karşısındaymış gibi olmayalım» dedi. Kuşu kaçırmamak lazımdı.

Hemen bir komisyon kurulması ve işçilerle pazarlığa girilmesi kararlaştırıldı. Salı günü Karma Komisyonunda işçi temsilcileri alındı ve pazarlık yapıldı. İşçilerin bir ikisi hariç, diğer bütün talepleri kabul edildi. Ne var ki bu arada iş işten geçmiş, CHP'nin karşısında olan bütün yayın organları işçi haklarının en yaman birer savunucusu olmuşlardı. CHP, otobüsü kaçırmıştı.

Meclisteki müzakereler bu hava içinde başladı. Salonlar tıklım tıklım işçi mümessilleri ile doluydu. Sendikacılar, Askeri Erkân locasının tam karşısındaki localardan kuşbakışı milletvekilleri'nin davranışlarını seyrediyorlardı. Rahattılar, müsterihtiler. Oyları ile seçip gönderdikleri adamların davranışlarını izliyorlardı. Çıkacak gıtlak seslerin sahiplerini

mimleyeceklerdi. Bir daha da bunlara oy vermeyeceklerdi. Müzakereler başladığında, kürsüye çıkan hatipler, ister partileri adına olsun, ister şahısları adına bu başkının etkisi altında bol bol seçmene selâm nalku attılar. Sadece Zeyyat Kocamemi, Aydın Bulak ve Zeynel Gündoğdu gibi birkaç kişi, işçilerin «haklarımızı savunmayanlara oy vermeyiz» şeklindeki sözleri karşısında fevran ettiler. Demokrasi denen nesnenin ne olduğunun da pek farkında olmadıklarından, işçilerin bu pek masumane demokratik denetlemesini kendileri üstünde bir baskı olarak vasıflandırıp verip veristirdiler. AP sözcüleri ise, Türk - İş görüşü dışında tek kelime dahi etmediler. Kraldan daha fazla Kralcı bir eda ile işçi haklarını sonuna kadar savunacaklarını açıkladılar. Bu hal, CHP'nin kodamanlarını çileden çıkardı. Gerçi sonunda tasarının tümü ve maddeler mevcut beş partinin hemen hemen oybirliği ile işçilerin istedikleri şekilde çıkmaya başladı ama, hurdacılık ve teferrüatla uğraşmayı marifet sayan bir kısım CHP, liler yüzünden bütün parti, işçi haklarının karşısındaymış gibi gözüktü.

Anlaşmazlık noktaları

Meseleye soğukkanlılıkla bakılırsa, Hükümetin istedikleri ile Türk - İş'in istedikleri arasında esaslı çok büyük farklar vaktü. Türk - İş'in karma Komisyon tasarısında itiraz ettiği belli başlı dört nokta vardı. Bunlardan birincisi, sendikaların her yıl mali güçlerini Çalışma Bakanlığına bir bildiri ile bildirmesi zorunluğuydu. Sendikacılar, böyle bir bildirinin mevcudiyetinin sendikaların gerçek kuvvetlerinin istenmeyen anlarda da işverenler tarafından bilinmesine yol açacağını söylüyorlardı.

İkinci önemli itiraz noktası, grevin gerektiğinde Bakanlar Kurulunca 32 gün geciktirilebilmesi idi. Gecikme, bazı hallerde 92 güne kadar çıkabiliyordu. Üçüncü itiraz, aynı iş yerinde çeşitli iş kolları esasına göre sendikalar kurulmasının sendikaların parçalayıcı mahiyette görülmesindendi. Bir dördüncü itiraz da greve oy-

lamalarına sendikası olmayan işçilerin de katılmasını sağlayıcı maddeydi. Sendikacılarla Karma Komisyon temsilcilerinin yaptıkları uzlaşma toplantısında da aşağı yukarı (birinci konu hariç) bir anlaşmaya varıldı. Böylece, Türk işçileri yıllardan beri belki de asla ulaşmayı düşünemeyecekleri kadar ileri bir noktaya geliyorlardı. Pazarlık taktiği son derece iyi ayarlanmışlar ve başarıları sonuçları almışlardı.

Parlamentoda Sendikalar Kanununun tümü üzerinde yapılan konuşmalar da, maddeler üstünde yapılan konuşmalar da aslında sadece birer formalite konuşmasından öteye gitmedi ve gideceği de benzerimdedir. İşçilerimiz, oldukça ileri sendika, grev ve toplu sözleşme kanunlarına kavuşacaklardır. Bu, iyi ve faydalı bir adımdır. Fakat topluma hâkim zihniyet ve toplumdaki kuvvet ilişkileri bu kanunların çok gerisindedir. Nitekim, Anayasa da, toplumun çok ötesindedir. Bu sebeple, uygulama safhasında en ileri hükümler kuşa dönmektedir. Onun içindir ki sendika liderleri ve işçilerimiz, zafer sarhoşluğuna kapılmayıp, kanunlardan çok ken di güçlerine güvenmelidirler. İşçilerimizle özledikleri düzen, birlik ve dayanışma içinde kuvvetlenmeleriyle gerçekleştirebileceklerdir. Sendikalar, dağınık ve zayıf bir manzara arzettiği müddetçe en ileri kanunlar dahi çok fazla bir kazanç sağlamaz.

Kromit Kapitülasyonu

Millet Meclisinden sonra Senato da, YÖN'ün bir ay önce ilk defa olarak ele aldığı Kromit Kanununa, Lozan kahramanı İnönü'nün manevri baskısı altında evet demek zorunda kaldı. Kanun 42 hayır karşı 48 evetle ve iş'ari oyla kabul edildi. İnönü, kanuna hayır demeye niyetli senatörleri dikkatle süzerek, onların lehte parmak kaldırmalarını sağladı. Buna rağmen tasarı ancak 48 oy toplayabildi. Fakat mesele henüz bitmiş değil. Zira te'üzüğe göre tasarı akçah olduğu için açık oya gitmek zaruridi. Halbuki Başkan, iş'ari oya gitmiştir. Bu sebeple, tasarrın kanunlaştığı söylenemez. Açık oya gitmek zaruridir. Senatörün ölü müdeki toplantısında bu mesele ortaya atılacak ve belki de yeni bir oylamaya gidilecektir. Senato müzakereleri, Meclisteki gibi kolay olmadı. Senatörler, millî itibarını kırıcı mahiyetteki bu tasarrın iç yüzünü, gözler önüne sermekte güçlük çekmediler.

Senatoda Tasarrın müzakeresi ne geçen saat, 27 Mayıs Bayramının kabulünden sonra ve ivedilikle başlandı. İlk sözü alan TİP senatörü Niyazi Ağırhanlı, Kromit meselesinin yüz kızartıcı taraflarını gözler önüne serdikten sonra şöyle dedi: «Alacaklı olduğum iddia eden Howard Firması, ne mahkemeye başvurmuştur, ne de hüküme gitmiştir. Kendi Hüküme tise müracaat ederek mesleği nü faz yolu ile halletmeyi tercih etmiştir. Hükümetin esbabı muclbe sinde bu borcun itibarımızın korunması için ödenmesi iabetiği ileri sürülüyor ve borç ödenmezse yardımını kesileceğinden de bahsediyor. Asıl işin hazin olan tarafı da bu tehdittir. Arkadaşlar, şimdi almada bu on milyon ödemelik itibar sağlanmış olmaz. Tam aksine hükümetin hakları-mızdan fedakârlık yapmak su-melik itibarımızı iyice yitirmiş olacağız. Amerikan firması verin: bu Fransa, bir Yugoslav veya bir Bulgar firması bahis konusu ol-maz ve Amerikan hükümetinin sapık cehri maneviyi başka bir

kümetler yapmış olamaz. Hükümeti aynı gayretli gösterecek miydi? Kapitülasyonlardan kur-tularak tam bağımsızlığa ve hâ-kümetlik haklarından hiçbir fedakârlık yapmamağa büyük gay-retler sarfeden Türkiye'nin Lo-zan Başdelegesi İnönü'den soru-yorum: O eski titiz hassasiyeti şimdi neden göstermiyor? Sigara-lara zam yaparak kalkınmanın sermayesini yoksul halktan topa-maya çıkarırken soyguncu çetele-rine hazineden on milyonlar öde-mek için kanun getiriliyor. Ameri-kan Hükümeti, gangster çetesinin haksız talepleri karşılansın diye di mi kesermiş. Kessinler. Bu Mil-let yoksulluğa alıştı. Kem-erlerimizi biraz daha sıkarsın. Ama hiç olmazsa haysiyetimizi ko-rumakta titiz olduğumuzu göster-miş oluruz da bir daha böyle olur olmaz tekliflerle karşımıza çıkmazlar.

Ben şahsen Türkiye İşçi Parti-sinin reyini böyle bir kanuna ver-mem, sizlerin de bu kanuna oy vermemenizi rica ediyorum» de-miştir.

Bu konuşmadan sonra çoğun-luk kalmadığı için tasarrın mü-zakeresine Perşembe günü devam edildi. O gün tabii senatör Hey-dar Tunçkanat, başka sütunlarda bulacağınız güzel bir konuşma yaparak, kromit yolsuzluğunu bü-tün çıplaklığıyla açıkladı.

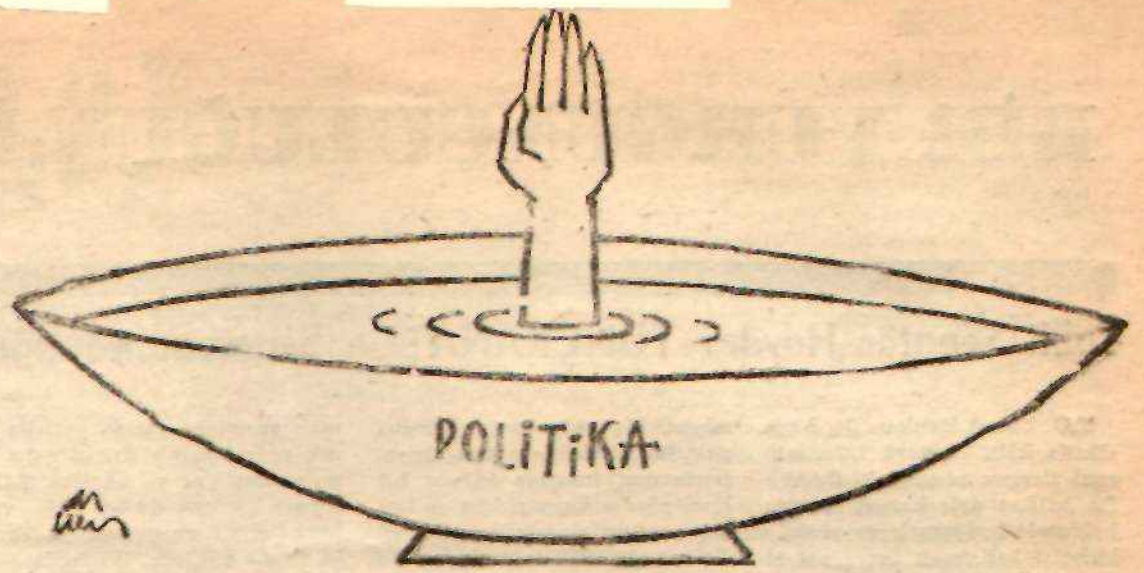
Burhanettin Uluç ise beyecanlı bir konuşma yaparak, «Ameri-ka ve Türkiye'de karanlık yollar-dan servet edinme yolunda olan-ların döviz kaçakçılığına âlet olu-ran mamuldir. Amerika yardım ke-sermiş, kessin. Sadakaya ihtiyacı-mız yok. Böyle karanlık maksat-lar kanunlarla perdelenemez. Bu kanunu kabul etmeyiniz, arka-daşlar. İşte o zaman haysiyetimi zi korumuş oluruz» dedi.

İkinci defa söz alan Niyazi A-ğırhanlı ise, şunları söyledi:

«Amerikan Senatosu icra daire-sin alacağını tahsil hususuna kendi hükümetine baskılar yapı-yor. Bizim hükümet için ayvî hassasiyeti göstermez. Amerikan hükümetinin bu hareketi bir ceh-ri manevirdir. Böyle bir cehri ma-nevinin netice vermiyeceği Ame-rikan dostlarımızı hatırlatmamalıdır. İtibarımız ancak böylece ko-runmuş olur. Milletlerarası huku-kun dışında imtiyazlar tanıma-sının tamamile karşındayım. Ne hükümet adına Ticaret Baka-rının ne de komisyon sözcüsü-nün konuşmaları tatmin edici de-ğildir. Bilakis bizi te'yid -ttiler ve kısmen de gelişmezliğe düştü-ler. Hükümet, yüklenmekten ür-k-tüğü bir mes'uliyete Teşkil Me-clisleri ortak etmek istiyor. Öden-mesi gerekli bir borç var diye öli şündüğü takdirde Ziraat Banka-sına bu parayı ödemesini tel-kin edebilir ve Ziraat Bankası ser-mayesine ilâve yaptırarak için de bir kanun getirebilirdi. Bu yolu tasvib etmek mümkün değildir ve ben bu kanuna rey vermem.»

Hükümet bu tenkidlere karşı ciddi bir cevap vermekten bile â-cizdir. Tek gerekçe, Ziraat Bankası'nın itibarını kurtarmaktır. Halbuki Ziraat Bankası, apaçık bir dolandırıcılık olan böyle bir borcu tanımıyor ve Hükümete rağmen borcu ödemişiyordu. Böyle bir tutum, herhalde Ziraat Bankası'nın itibarını kırmaz, aksine yükseltirdi. Gerçek sebep, YÖN'ün bir ay önce yazdığı gibi. Ame-rikan dışyardımının kesilmesi korkusudur. Başkan Kennedy, bir basın toplantısında bu borcun ödenmesi gerektiğini ihsas etmiş, Amerikan sefiri de İnönü'ye: «Borç ödenmezse yardım kesile-bilir» demiştir.

Netice ne oldu? yardım belki kurtarıldı, ama, Amerikan Hükümetinin anlayışsızlığı ve Türk Hükümetinin gevşekliği, Türk

YAZISIZ!

Amerikan dostluğunun yeni bir yara alınmasına yol açtı.

Olay, zinde kuvvetler arasında tepki yarattı. İstanbul Hukuk Fakültesi Fikir - Sanat Kulü-bü yayınladığı bildiride, borcun millet kesesinden ödenmesinin «Hükümet Başkanının iddia ettiği gi-bi, millî itibarımızın korunması-na değil, millî haysiyetimizin on-yıllık bir vurgun ve küçülme dev-rinden sonra aynı zihniyetin, aynı mirasvadi genişliği ve sorumsuzluğu içinde devam etmekte olduğunu» belirtti.

Bildiride, Anayasanın 61. mad-desinde «Herkes kamu giderleri-ni karşılamak üzere, malî gücüne göre vergi ödemekle yükümlüdür» dendiğine göre, vatandaşın devlet kamu giderlerine katılma a-macıyla ödediği paraların, kamu hizmeti olmayan bir işe harcan-masının Anayasaya aykırılığı da öne sürülmektedir.

Şimdi kamu oyu, usulsüz şekilde kanunlaşan Kromit Kanununun Başkan Gürsel tarafında Veto edilmesini arzuluyor. Fakat Hükümetin ısrarla istediği ve grup kararına bağladığı bir konuda Cumhurbaşkanının vetosu ciddi bir siyasî bulurana yol açabileceği için, kolay değildir.

S.K.D.

Sosyalist Kültür Derneğinin mü-tad haftalık sohbet toplantı-sında, bu Cumartesi Doğan Avcı-oğlu konuştu: Konu, «az gelişmiş ülkelerde sosyalizme götür en yol-lar» ile ilgiliydi. Avcıoğlu, az gelişmiş ülkelerde Batıda olduğu gibi sosyal ve ekonomik ilerleme-de öncülük edecek bir burjuva sınıfı bulunmadığı için, bu ülke-lerde kapitalist gelişme deneme-lerinin iflasla sonuçlandığını, Türkiye'den ve diğer memleketler-den örnekler vererek açıkladı. Bu ülkelerin ancak, ileri devletçi po-litikalar sayesinde, statükocu feo-dalitenin ve büyük burjuvazinin kalkınma yolunda engel olmak tan çıkarılabileceğini belirtti. Avcıoğluna göre, böyle bir politika, demokratik reformlarla da des-teklendiği takdirde köylü sınıfının uyanmasını sağlayarak ve hızlı sanayileşme sayesinde işçi sınıfı-nı kuvvetlendirerek, sosyalizme geçiş şartlarını hazırlar. Avcıoğlu sözlerini, «Bu gerçeği ilk gö-ren Atatürk oldu. Ama biz Ata-türk'ün devletçi ve halkçı politikasından ayrılarak, kapitalist gelişmeye sürüklendik. Türkiye'de kapitalist gelişme çoktan iflas e-tmiştir. Sosyalist olsun, olmasın,

Türkiye'nin hızla kalkınmasını te-tiyen bütün Atatürkçüler, memle-ketimizin kapitalist olmayan bir gelişme yoluna girmesini sağlayacak asgari bir reform programı etrafında güçbirliği yapmalıdır.» diyerek bitirdi.

Diyarbakır Şubesi de, Sâdun A-ren'in sosyalizmin zaruretini bil-diren uzun bir konuşmasıyla faa-liyetine başladı. Tüccarlar klübünde yapılan toplantıda, sosya-list olsun olmasın, Diyarbakırın ileri gelen simaları, bu arada baş-ta resmî elbiseli Zuhri Tugay Kur-may Başkanı olmak üzere bir çok subay mevcuttu.

Namıne Hastahanesi Patoloji mütehassısı Dr. Fahrettin Kopa-ral, Avukat Tahsin Ekinci, İnşaat Mühendisi Hüseyin Akar, Avukat Edip Altınakar, Avukat Fik-ret Asena, Avukat Arkan Özde-mir, Avukat Dr. Cânîp Yıldırım, Gazeteci Sabri Şençi, Öğretmen Mehmet Özkan, Öğrenci Abdülka-dir Öztürk, Matbaa Ustası Nazım Sönmez, Öğretmen Halûk Tan, Öğretmen Cuma Zengin, Makina Ustası Şükrü Lâcin, Verem Sav-ş Memuru Hüseyin Aruk, derneğe Diyarbakırda ilk katılan üyeler oldular.

Sosyalist Kültür Derneği kurtu-cularından Prof. Aren, Pazar gün-ü İstanbulda Lozan kulübünde de aynı konuda bir konferans ver-di, soruları cevaplandırdı. Aren'in konferansı büyük ilgi topladı.

Ticaret Bakanı ve Spekülâtörler

Liberalizmin tanınmış temsilci-lerinden Ticaret Bakanı Muhtıs Ete de, bizim devlet sırtından liberalizm yapan bir kısım işa-damlarımıza katılmaktan kendini alamadı. Ticaret Bakanı «maale-sef her zaman olduğu gibi fâhiş kâr korkusu olan spekülâtörlerin plânı baltalayacak vüs'atta mel istifiçiliğine ve menfi propaganda-lara tevessül etmesi ihtimalı» di. Demirperde ülkelerinden ve de-yerek, yıllardır, ekonomik bir se-bep olmadığı halde sürüp giden, inşaat malzemesi karaborsacılığın, bu yıl da ciddi bir tehlike teşkil ettiğini belirtiyor. Tehlike, her iki tarafı anlaşma yaptığını, ülkelerden ithalâtla karşılanacak. İthalât işi henüz sonuca bağlan-mış değil, fakat bazı firmalar, inşaat malzemesi ticaretinin ve ka-raborsasının ne kadar kârlı bir iş olduğunu bildikleri için şimdi-den ithalâtı kapamaya çalışıyor-lar. Muhtıs Ete bundan da ş-

kâyetçi:

«Bazı firmalar, Bakanlığımızca yapılacak açıklamayı beklemeden Merkez Bankasına müracaat et-mişler ve talepte bulunmuşlardır. Bunu ileri sürerek bazı haklar iddia etmektedirler. Sumu açıkla-makta bir sakınca görmüyorum ki, bu iddialar, mevcut usul ve ilân edilmiş prensipler karşın-da bu firmaların herkesten erve, davranarak ithalâtın büyük kıs-mını kapatmak gayretlerini or-taya koymaktan başka değer ta-şımamaktadır» diyor.

Kavel Olayı

Zeki İşveren sözcükleri tarafın-dan da azarlanarak, işveren tem-silcilerinin en miyoplarından bi-ri olduğunu ispat eden, Kave, Fabrikası Müdürü İbrahim Ü-zümcüoğlu, bu sefer de Cezae-vinden tahliye edilen 14 işçiyi işe almamak için diyetiyor. Üzümcü-oğlu, 25 Martta işe başlamadıkları için, Cezaevindeki işçilerin hı-ne son vermiş! Üzümcüoğlu, «tutum-mamız kanunî» diyor! Grev do-layısıyla Cezaevine sürüklenen iş-çilerin, Cezaevinde oldukları için işe başlamanın, doğru bir bi-yük bir suç...

Bu tutum, Başbakan Yardı-mcısı Feyzioğlu ve Çalışma Bakanı Bülent Ecevit'in aracılarıyla var-lan anlaşmanın esprisine tama-men aykırı. Protokol, dördü ha-rîc, bütün işçilerin işe alınması-ın görüyordu. Şimdi Üzümcüoğlu, bu centilmen anlaşmasını çiğ-nemektedir. Halbuki grev olayın-da, arabuluculuk yaparak Hükü-met de centilmen anlaşmasının iv-gulanmasında şeref ve itibarını ortaya koymuş bulunmaktadır. Bu sebeple, Kavel İşçileri ve Sen-dikalar kadar Hükümet de, Üzü-mcüoğlu'nun muzıkı tutumunu kar-sında, seyirci kalmamak zorunda-dır.

İran Şahı ve İnönü

Meşhur Rotary Klübünde A.I.D. Türkiye Misyonu Başkanı Van Dyke, Amerikan yeni Dış yar-dım politikasını anlattı ve «Önce kendi kendine yardım» ilkesi ü-zerinde durdu. Amerika kendi kendine yardım derecesini ölç-mek için bir puan cetveli yap-mış. Bu cetvelde göre, Türkiye'nin puanları iyi imiş, fakat mükem-mel değilmiş.

Amerikalı diplomatlar, özel soh-betlerde daha da ileri giderek, özellikle tarım vergisi ve toprak reformu konularında İnönü Hükümetinin gerçek tutumundan ş-i-kâyet ediyorlar. Genel kanaat, İnönü Hükümetinin, Kennedy ta-rafindan alkışlanan İran Şahın-dan da daha muhafazakâr bir tu-tumunu benimsediği. Bu çevreler «İnönü, Şah kadar bile cesur davranmadı» diyorlar..

Gelecek sayımızda:
Sağlık devletçiliği
Dr. Ceyhan Atuf KANSU

BİR VURGUNCULUĞUN İÇYÜZÜ

Tabii Senatör Haydar TUNÇKANAT'ın Senatoda yaptığı konuşma

T.C. Ziraat Bankası ile Amerika'da kâin Howard International firması arasındaki ihtilâf hakkında dair kanun tasarısı hakkında konuşmak ve görüşlerimizi belirtmek üzere söz almış bulunuyorum.

Sözlerime bu tasarının gerekçesinden bazı pasajları okumak suretiyle başlayacağım.

Gerekçede: "Türk ALKA — Ahmet Oğuz Akal Firması ile Amerikan Firması Howard International arasında akdedilen 18 Temmuz 1956 tarihli satış anlaşmasına göre; üç kısımdan ibaret ve Demir ve Çelik Fabrikaları ismi verilen bir tesisin 2 milyon 400 bin dolar mukabilinde satış taahhüt etmiştir. Alıcı ALKA Takarrür etmiştir. Belirli KROMİT Madencilik Limited Şirketinin istihsal edeceği düşük dereceli krom cevherinin Amerikaya ihracından tahsisül edecek dolarla ödeyecektir. T.C. Ziraat Bankası bu ödeme şeklini formüle eden 1543 sayılı teminat mektubunu 9 Mayıs 1957 tarihinde Howard International Inc. Firması lehine The Chase Manhattan Bank (Chamabank) hitaben vermiştir." denilmektedir.

Muhterem Senatörler; bu maddem ve sade ifadelerin altında korkunç bir nüfuz ticareti ve beynelmilel bir vurgunculuğun yatmakta olduğunu içimizde (Hükümet hariç) bilen kaç kişi vardır bilmem.

Burada şu kadarını belirtelim ki, bu işte büyük bir yolsuzluk olduğu geçmiş devirde dahi kabul edilerek tahkikat açılmasına Meclisce karar verilmişti. Kromit Yolsuzluğu adı ile meşhur olan ve Ziraat Bankasının ocağına incir dikerek onu iflâsa sürükleyen süisti-mallerden başlıcasıdır. Hâlen adaletle intikal etmiş olan bu da vânin görülmesine başlanmasın diye Adalet Bakanının, şu rasle neticelendirilmesini de yargı organlarından istihdam ederiz. Bu davâ görüldükçe hakikatler bütün çıplaklığı ile Türk milletinin gözleri önüne serilecek ve uzun bir mazisi olan hırs bir bankanın nasıl iflâsa sürüklendiği ortaya çıkacaktır. Gerekçenin biraz önce okuduğum kısmından çıkarılacak netice şudur:

1) Bir Türk Firması Amerika'daki bir firmadan Demir ve Çelik Fabrikası ismi verilen bir tesis 2 milyon 400 bin dolara satın almıştır.

2) 2 milyon 400 bin dolar aynı firmaya (Kromit Şirketi) Amerikaya ihraç edecek düşük tenörlü kromların satış bedelinden ödenecektir.

3) Bu alış veriş Ziraat Bankası ile kâin olmuştur. Şimdi bu neticeler üzerinde biraz duralım.

Sene 1956, bazı mallarda takasa müsaade ediliyor. Dolar fiyatı resmi kurda 2,82 kuruş, karaborsada ise 18 liradan 35 liraya kadar alıcı bulabiliyor. Hükümetten 100 dolar alabilen bütün Avrupalı dolaşıp eğleniyor ve dönüştü 2820 liraya satın aldığı dolarlardan arta kalanını da bozdurup cepleri Türk parası ile dolu olarak Türkiye'ye dö-

nüyor. Piyasada döviz sıkıntısı pek fazla. Malların fiyatı karaborsasının intafına kalmış hü-lâsa, piyasa vurgun için en müsâil şartları şunesinde toplamış. Bu esnada 1951 de patlayan Kore Harbinin acil ihtiyaçlarını karşılamak üzere Amerikada acele kurulmuş hurda demir işleyen tesisler Kore Harbinin sona ermesiyle normal şartlar altında işletilmesine imkân olmayan gayri ihtisadi ve demo de tesisler olduğu için faaliyeti tatil etmiş ve Howard Firması da bunları yerinden dahi sökmeye lüzum görmeden hurda fiyatına bir alıcı bulup satmak için fırsat gözetmektedir. Bu tesisin kıymeti hakkında Yüksek Soruşturma Kurulunun kararını arz etmek isterim: Bu kararda "Ahmet Oğuz Akal Firmasına Demir ve Çelik Fabrikası ihtilâf için yapılan döviz tahsislerindeki yolsuzluklar "bölümünde" Fabrikanın mukayyet değerinin 2 milyon 400 bin dolardan aşağı olduğu anlaşılmaktadır. Takriben 2100 ton gelen bu fabrikanın malzemesinin beher tonunun 1200 dolara geldiği, haldeki emsali tesislerin yenilerinin CIF bedelinin 750 - 850 dolar olduğu, böyle eski bir tesisin safi kısımları için ton başına 500 dolardan fazla ödenmemesi gerektiği" yazılıdır. Kaldı ki tesislerin bir kısmının çakılı olduğu betonlar sökülme için bunlar için de ayrıca navlun ödenmiştir.

Şimdi buradan çıkan gerçek şudur:

1 milyon dolara alınması kabül olan böyle bir tesis için Ahmet Oğuz Akal ve Howard International Firmaları 2 milyon 400 bin dolara aralarında anlaşmışlardır. Lâkin bu ve emsali tesislerin Amerikada ve dünyada yeni ve eskilerinin satış fiyatları herkeşçe bilinmektedir. Fakat minbareye çıkan kılıfını hazırlar elbette. Hükümet bu fabrikayı fiyat kontrolünden de istisna ediyor. O zamana kadar düşük tenörlü kromun ihracı menedilmiş. Bu da temin edilerek hükümetten düşük tenörlü kromun ihracına müsaade çıkarılıyor. Bu suretle de, krom ihracıyla, Kromit Şirketi dışarda daha kolaylıkla dolar biriktirip karaborsada satmak veya mal getirmek imkânı sağlıyor.

Yüksek tenörlü kromlar, düşük tenörlü olarak ihraç ediliyor. Gümrük kontrolleri basit olduğundan miktar itibarıyla gösterilenden daha fazlasını ihraç etmek suretiyle yine kendi hesaplarına dış bankalarda döviz saklayıp bunları 16-35 lira arasında karaborsada satmak suretiyle bir gecede milyoner olmak hiçten bile değildir. Bu beynelmilel vurgunculuğun muvaffak olabilmesi için bir millî bankanın kefaletine de ihtiyaç vardı. Eğer alıcı firma yarı yolda cayırsa Howard Firmasına bu kârli satıştan umduğu miktar meblâğın eline geçmemesi ihtimali de vardı. Bunun için satıcı firmanın istediği teminat mektubu da kuruluş kanununa aykırı olarak rağmen T.C. Ziraat Bankası tarafından veril-

mek suretiyle yerine getirilerek vurgunculuk şirketi çalışmaya başlıyor ve böylece T.C. Ziraat Bankası da bu kirli ve beynelmilel vurgunculuğa zorla vasıta ediliyor. Bütün bunların o zamanki iktidarın yardım, tavassut ve nüfuzu olmadan yapılamayacağı yüksek heyetinin elbette malûmudur. Hatta bundan Amerikan hükümetinin ve iş adamlarının da haberleri vardır. Hurda demir işleyen demode fabrika adı verilen tesisler 20.10.1959 tarihinde Türkiye'ye gelmiş ve Gebze Çayirova Fabrikası sahasında gümrük antrepolarına alınmıştır. Bu zamana kadar 2 milyon 400 bin dolardan bir kısmı ödenmiş ba kiyesi 914 bin 888,75 dolar kalmıştır. Satıcı firma ödenmeyen bu bakiye borcu kefil olan Ziraat Bankasından istemekte - dir.

İhtilâf nereden doğdu? Şimdi bu kısma da kısaca göz atalım. 27 Mayıs 1960 da ihtilâl olmuş, Millî Birlik Hükümeti bu vurgunculuğa el atarak zanlılarını yargı organlarına teslim etmiştir. Hükümet çevrelerinin başkından kurtularak şahsiyetini bulan banka da bu kanun suz ödemeye, mukavelede satıcıya yüklenen cevibelerin tamamiyle yerine getirilmemiş olduğunu beyanla kefaletle sefirilen fabrika tesislerinin montajı satıcı firma tarafından yapılması gerekmektedir. Satıcı firma ise, esas mukavele ve ta dilleri ile böyle bir mükellefiyeti kabul etmediğini beyan etmektedir. AKAL firması ise satın alıp gümrüğe getirdiği bu fabrikayı gümrükten çekip kurmağa yanaşmamaktadır. Çünkü, gümrüğe 20 milyon lira da ha ödemek icap edecektir. Ayrıca bu tesis kurulsa dahi ran tabililesi yoktur.

Şimdi, yukarıda arzettiğim gibi, Banka ile Howard Firması arasında bir ihtilâf vardır. Ve bu ihtilâfın hal yeri de burası olmayıp yargı organlarıdır. Amerikan resmi makamlarına göre; mesele bir Türk Millî Bankasının (Chase Manhattan) adlı Amerikan Bankasına verdiği teminat mektubunun icapları yerine getirilmeli ve bu 900 küsur bin dolar her ne bahasına olursa olsun ödenmelidir. Ziraat Bankası şimdiye kadar 76 milyon Türk lirası ödenmiş olup 1960 dan beri ödenmeyen kısmın faizlerini de ilâve edersek, yekûn 90 milyon TL sına bakiye olacaktır. İhtilâfa sına tek taraf ve merci olmayan yasama organlarının halî Anayasamıza aykırıdır. Anayasa derpış edilen hallerin dışında, kanun, kumre ve grasur için kanun çıkarılması, kanunların umumiliği prensibi ile bağdaşmaz.

Şimdi bu tasarımı başka bir yünden inceleyelim. Yine bu tasarının gerekçesinde: "Howard Firması, Amerikan siyasi makamları eliyle bakiye alacağının ödenmesinin teminini Türk hükümetinden istemiştir. Hâdiseye ve inkışaf suretiyle göre borcu ödenmesi suretiyle ihtilâfın hükümetçe giderilme-

si zaruri bulunmaktadır." denilmek suretiyle tasarının asıl gerekçesi kapalı da olsa belirtilmektedir. Her şeffif Türk vatandaşının bu hazin olduğu kadar da devlet haysiyetini ve hükümranlığını renci de eden bu itirafın iç yüzünü bilmesi lâzımdır.

Zira bu tasarı hakkında oyu nuzu kullanmadan önce, bunun arkasında yatan hakikatlerin açıkça bilinmesinde fayda görürüz.

Böyle büyük menfaatler, hele Millî bir bankanın kasaları resmen büyük ve beynelmilel, nüfuslu bir teşkilât ve organizasyon olmadan boşaltılamaz. Ve her memlekette, bilerek ve ya bilmeyerek bu vurguncuların vasıtası olanlar da mevcuttur. Bazıları bunlardan servetler yapar, bazıları ise bir kadın veya bir ziyafete kurban giderler.

Borcun alamıyacağını anlayan Howard Firması, meseleyi telleyip pullayıp Amerikan Senatörlerine götürüyor. Onlar da nüfuslarını kullanarak bu konuda hükümetlerini tazyik ediyorlar. Bu da bir netice veremeyince işi bir kanun tehdidi altında halletmeyi düşünüyorlar. Ve geri kalmış memleketlere yardım kanununa, "Amerikan vatandaşlarının alacaklarının ödenmesini sarı koşa" bir maddeyi Amerikanın güvenliği ile ilgili olarak kabul ve ilâve ettiriyorlar.

Şu hale bakınız, beynelmilel bir vurgunculuğun hedefine ulaşabilmesi için hür ve demokratik dünyanın öncüsü A.B. Devletleri parlamentosundan dahi kanun çıkarabiliyor. Ve bir süreden beri de büyük dostumuz Türk hükümetine bu kanunla siyasi ve iktisadi baskı yapıyor. Kısacası ya bu 900 bin doları ödersin veya hutta iktidarı yardım kesiyor diyor. Hükümet de bu tazyikle elimizdeki tasarımı getiriyor. Çünkü artık bankaya gücü yetmiyor veya hutta da bankanın ödemeye gücü yok. Ama T.B.M. Meclisinden böyle bir kanunu geçireceğine inanıyor.

Şimdi hükümetten şu hususları açıklamasını istihdam ediyoruz:

Gerekçede bahsedilen siyasi baskı hakikatten yapılmış mıdır? Yoksa bu ifadeler tesadüfen mi gerekçede yer almıştır? Şayet baskı yapılmışsa, hükümet buna karşı ne gibi bir reaksiyon göstermiştir?

Bu işte büyük ve beynelmilel bir vurgunculuğun mevcudiyeti tesbit edilerek yargı organlarına tevdi edilmiş olduğundan Amerikan hükümetinin haberi var mıdır?

Ziraat Bankasının kuruluş kanununun bu kefaletle cevaz vermediği ve kefalet işinin kanun suz olduğu Amerikan hükümetine duyurulmuş mudur?

Türk hükümetinin getirdiği bu kanun tasarısının temelini 27 Mayıs Devriminden alan yeni Anayasamıza aykırı olduğunu biliyorlar mı?

Bu siyasi ve iktisadi baskının Türkiye'nin hükümranlılık hakkı ile bağdaşmayacağı ve hür

dünyanın öncüsü A.B. Devletlerinin hür bir dünya ve hür millet anlayışıyla, çelişme halinde olduğu kendilerine duyuru lmuş mudur?

Bu kanunsuz harekete o zaman ki Ziraat Bankası Umum Müdürünü kimler mecbur etmiştir?

Batı dünyasının ve hür milletlerin öncülüğünü yapan A.B. Devletlerinin şimdiye kadar bu yolda yaptığı mücadele ve sarfettiği gayretler göz önüne alınacak olursa, Amerikan me sul makamlarının, hür dünya nın savunması ve güvenliği ile çok yakından ilgili olan bu konu hakkında yeteri kadar aydınlatılmamış oldukları kanaatindeyiz.

Yoksa, geri kalmış milletlerin kalkınması ve hür dünyanın savunması için milyonlarca dolar sarfeden ve hür dünyanın tam güvenini sağlayarak öncülük eden A.B. Devletlerinin; yolsuzluğu kat'i olarak tesbit edilen ve Amerikanın iktisadi yardımlarını tesirsiz bırakan ve hür dünyanın güvenliğini sarıyan böyle vurguncu firmaların iddialarıyla üç beş kuruş için ne dost bir millet haysiyetini, ne de kendi prestijini zedeleyecek kadar basiretsiz bir politika takip ederek onları himaye edebileceğini ihtimal vermioruz. Kanaatimizce; Türk hükümeti bu mevzuada kendine düşeni yapmamıştır. Amerikan vatandaşının hakkını korumak gerekçesiyle Türk devletinin şerefi, hükümranlılığı ve uzun bir masisi olan Ziraat Bankasının ifhâri zedelenen. Dostlarımızın 27 Mayıs'ın nedenlerini çok iyi bildiklerinden eminiz.

Netice olarak fikirlerimizi şöyle özetliyorum:

1. Bu tasarı hükümranlılık hak larımızla kaabili telif değildir.

2. Bu tasarı kanunlaştığı takdirde, yargı organlarının görevine müdahale edilmiş olacaktır ki, bu da Anayasaya aykırıdır.

3. Bu tasarı umumilik prensibi ve dolayısı ile Anayasa nın 12 nci maddesine aykırıdır.

4. Bu tasarı hususî hukuk hükümlerine tabi bir bankanın tahhüdüne tek tarafı olarak müdahale etmekte ve Anayasanın 40 nci maddesine aykırı düşmektedir.

Binaenaleyh,

1. Hükümet Amerikalı dostlarımızla ve Amerikan hükümetine bu işin iç yüzünü bütün tafsilatıyla açıklayarak, 27 Mayıs Devriminin nâcin yapıldığını bir kere daha anlatmalıdır.

2. Yine hükümet bakiye dostumuza; yapılan bu siyasi ve iktisadi baskının hükümranlılık haklarımız ve dostlukla bağdaşmayacağını resmen bildirmelidir.

3. Hükümet bu ihtilâfın tek tarafı hal yerinin burası olmayıp, yargı organları olduğunu ve bu tasarının Anayasaya aykırı düşüğünü kabul ederek tasarını geri almalıdır.

4. Şayet bu teklifler hükümetçe kabul edilmezse, tasarının reddini yüksek heyetinizden istihdam eder, hepinizi hür metle selâmlarım.

TEK BAŞINA, KÖY ENSTİTÜSÜ YETMEZ

Köy Enstitüleri üzerindeki yazışmaları bir tavuk yumurta çıkmazına sürmemek için Enstitülere temel olan ilkelerin neler olduğunu aramaya devam edelim, bunların köylerde tatbiki imkânları üzerinde yeniden duralım.

Baba Tonguç, bir yazısında diyor ki: «Köy Enstitüleri asfalt yolları ve yeni yapıları ile modern köyler olarak kurulmuştur.» Onun maddi çevreyi hedef tutan bu açıklamasına Enstitüde yürüyen sosyal düzenin de eklenmesi gerekir. O vakit denilebilir ki Köy Enstitüleri toplumu yürüten nizamları, çalışma hayatına ve insan münâsebetlerine hâkim olan değerleri bakımından da modern köyler olarak kurulmuştur.

Sayın Fay Kirby Köy Enstitüleri üzerinde ki incelemesinde Tonguç'un eğitim alanına getirdiği yeniliği araştırırken eğitim ve çevre münâsebetleri üzerinde durmaktadır. Diyor ki: «Tonguç'un yakaladığı noktayı - toplum değişmedikçe fert değişmez - sözünü şu şekle sokmak suretiyle ancak iyi bir şekilde anlayabiliriz. Ferdin üzerine müessir olan eğitimsel ortamı teşkil eden maddi uygarlığın kendisi modern olma dıkça ne toplum, ne de fert modern uygarlığın temsili olabilir... Tonguç'un buluşunu daha soyut bir plâna getirmek istersek diyeceğiz ki, her maddi uygarlık biriminin kendine göre bir eğitimsel değeri vardır. Maddi uygarlık birini ne ölçüde modern uygarlığı temsil ederse modern hayata uygun bir yetişkinin yetişmesinde o ölçüde rolü vardır.» Yazar maddi uygarlık birimi olarak tuğlayı alıyor ve tuğlanın eğitim için ne kadar önemli bir unsur olduğunu ve bundan mahrum bir çevrede eğitimin nasıl büyük çıkmazlara düştüğünü etraflıca gösteriyor.

İ. Hakkı Tonguç başka bir yerde, Enginle yazışmalarımız için pek önemli olan şu fikri ileri sürüyor: «Toprakla insan, vatandaşla iş, servetle vatandaş arasındaki münâsebetler ahenkli bir şekilde kurulamayacak olursa umumi hayatın akışına yol alan bütün kanallar tıkalı kalmaya mahkumdur». Eğitimin de bu kanallardan biri olduğunu eklemeye her halde lüzum yoktur.

Bu kısa izahlar, bizi en kestirme yoldan Köy Enstitüsü sisteminin temelindeki ilkeleri kavramaya götürmektedir. Sistemin can alıcı noktası, öğrencilerin köyden toplanması, elleri ne istihsal âletleri verilmesi, şu veya bu ilkeye göre eğitilmeleri değildir. Temel fikir eğitim problemini, eğitimin ilkelerine uygun gerçek bir çevrenin içine oturtabilmektir. Tek tek başka çevrelerde başarısız olan unsurlarla enstitüdenilen modern köyü kurmada ve onu işleten sosyal düzeni ayarlamadadır. Tonguç'un verdiği adla eğitimin «Modern bir köy» içinde ele alınması çıkmanın çözüm noktasıdır. Köy Enstitülerinde eğitim ancak bu sayede çamurdan, köstepek yuvası gibi evlerden, kara sabandan, kağıdan, bittin kurtulmuş, asfalt yolla, çiçek bahçesiyle, modern makinelerle, aydınlık evlerle, pencere camı ile, tuğlayla el ele verebilmiştir. Dahası var, Köy Enstitüsünde eğitim sosyal düzenin işlemesindeki sakatlıkların da üzerine çıkmıştır. Çalışan kişinin aziz olduğunun, kişilerin işi ve gerçek değerleriyle tartışılması gerek tiğinin dışında bir örneği orada kimse ne görmüş ne de duymuştur. Enstitü gerçek anlamıyla demokratik bir düzenin yürüdüğü bir topluluk tur. Buna sosyalist bir düzen de denebilir. Me sele kelimelere verilecek anlama bağlıdır. Adı ne olursa olsun bu düzenin ideal bir toplum düzeni olduğunu bilmek önemlidir. Köy Enstitülerinde eğitimin ilkeleri, temelleri, gusu yahut busu diye başka yerlerde de aynen uygulanabilecek mücerred mefhumlar yoktur. Enstitü bu çevre ile bir bütündür. Enstitü Eğitimi işte bu bütündür. Bu bütünün içinde öğretmenin kitabın, sıranın, binaların yapılışının, asfalt yolun, yürüyen talimatnamelerin, çalışan makinelerin, okunan kitapların, kız ve erkek öğrencilerin ve bunların bir arada bulunmasının ayrı ayrı kütlenemeyecek rolü vardır. Bu makineden bir vi dunun düşmesi, bir çarkın aksaması hemen eğitim denilen neticeye tesir etmektedir. Sistem öyle bir bütündür. Örneğin filan tarla öğretmenin, veya filan müdürün, yahut öğrencinin eline geçen şu veya bu kitabın derhâl işi ya da köy yünde tesiri görülmektedir. Sistem başarısız bu bütünü kurmayı akıl etmek ve dâimî bir şekilde çalışmasını sağlayabil mektedir.

Türkiye'de daha evvel de köyden öğrenci toplama, etkin öğretmenler bularak, yeni kitaplar, talimatnameler ve metodlar kullanmak köy öğretmen, meslek adamı yetiştirmek

Dr. Turhan Tokgöz

denenmiştir. Fakat mesele okul binalarının ve sınıf duvarlarının arasında kaldığı için başarı kazanamamıştır. Kitap, öğretmen ve okul ne yaparsa yapsın, eğitim, modern ilkeleri besleyecek bir çevrenin içine oturmadığı için çıkmazdan kurtulamamıştır. Öğrenciyi okul ve kitap değil, toplum kendi uygarlık seviyesine göre eğitmekte devam etmiştir.

Köy Enstitüleri işte bu çıkmazdan kurtulmuştur. Eğitimi bir yandan modern uygarlık unsurları ile gerçek bir iş ve hayat çevresi kurmuş, bir yandan da onun işleyişine yön verecek bütün müesseseleri istediği gibi düzenlemek imkânını ele geçirmiştir. Öğrenci Köy Enstitüsünde bunun için başarı ile eğitilmiştir. Bir bakıma eğitimin vazifesi burada bitirdi. Öğretmen mi, sağlık memuru mu, meslek adamını yetiştirecek onu iyi bir şekilde yetiştirince okulun ödevi bitebilirdi. Tıp fakültesi nasıl doktoru okutup mezun ediyor, sonrasını toplumun sorumluluğuna bırakıyorsa, Köy Enstitüsü de öğretmeni yetiştirip köye yolluyabilir ve gerisi için sorumluluğu başkalarına atabilirdi. Ve hiç kimse Köy Enstitülerine bunun için sitem edemezdi. Gerisi Milli Eğitim Bakanlığını, idarecileri, ziraatçıları ve toplumun çekip çeviren herkesi ilgilendirirdi. Fakat Türkiye'nin özel meseleleri Köy Enstitülerinin kurucularını daha ileri gitmeye zorlamıştır. Atatürk reformlarının ekonomik alanında başarısızlıkları eğitimi köyün ekonomik değişmesiyle, eski değerlerinin temizlenmesi iğyle, maddi uygarlığın eğitimi tarafından kurulması işiyle de uğraşmaya zorlamıştır. Çıkmaz işte bu noktada başlamaktadır. Çünkü Enstitü kurucuları, Enstitüdeki bütünü kurmakta mutlak yetkiye sahip olan Enstitü kurucuları, köyü «modern köyler» haline getirecek güce sahip değildir. Köyde başarılı bir eğitimin yürütülebilmesi için gerekli bütünü kurma eğitiminin gücünü aşan çok taraflı bir iştir. Eğitimi köye ka nuna koyamaz, eğitimi köyü modern âletlerle donatamaz, eğitimi köy yolunu, köy evini de giştiremez. Eğitimi köyde «Toprakla insan, vatandaşla iş, işle servet» arasındaki bağı istediği gibi düzenleyemez. Köy enstitüsü kurucuları nun kendi inancı ve giriştiği deney bu yapılamadıkça modern bir eğitimin mümkün olmayacağı nı göstermiştir. Enstitü sistemine başarı sağla yan temel köyde bu yüzden daha ilk adımda kaybolmaktadır. Enstitü sistemi elbet köy çevresini düzenleyici bazı tedbirler düşürmüş ve bunları tatbik etmek istemiştir. Fakat bunlar Enstitü çevresini köyde kurmaya yetecek şey ler değildir. İlk yazımdan beri ısrarla üzerinde durduğum radikal reformlar köyün bünyesini süratle değiştirebilmek için işe karışmazsa eğitimi ne yapsa etse başarısızlıktan kurtulamıyacak, modern bir eğitimin köyde gerçekleşmesi mümkün olmayacaktır. Enstitü öğretmeni okulda ve sınıfta ne yaparsa yapsın çocukları köy topluluğunun uygarlık derecesi eğitmekte devam edecektir. Aynı başarısızlık öğretmenin ekonomik faaliyetleri için de bahis konusudur. Modern topluluklar olmaya yönelmemiş köyler de öğretmenin, örneğin iş yerini başarı ile çalıştırması, tarlasını gereği gibi ekip biçmesi ve ondan faydalanması mümkün olmayacaktır. İlk yazımda bunun nedenlerini elle tutulur basit örneklerle açıklamaya çalışmışım. Sayın Fay Kirby adı geçen eserinde, Eğitimin denemesinin başarısızlıkları üzerinde dururken aynı noktalara değiniyor. Diyor ki «Eğitimin kendisine sağlanan malzeme ve bilgi sayesinde hayat şartlarını sağlamlaştırabilmesi için elverişli bir toprakta sahip olması lazımdır. Eğitime münasip bir toprak sağlanması birçok hallerde bu toprak köyün veya belirli bir köylünün kullanılmaktan mahrum kalması demektir. Toprak ziraatı yerine pekâlâ başka tabiat kaynaklarına da dö nülebilirdi. Örneğin köye arıcılığı sokanlar bunun en iyi örneğini göstermiştir. Eğitimin bu yolda başarı sağlaması için çalıştığı yerde temel tabiat kaynaklarının bulunması lazımdır. Elde ettiği balın hiç olmazsa trampa değeri olmalıdır. İşin daha ekonomik olabilmesi için eğitime nin erişebileceği bir pazar, pazara sürme makamı, ve şehirde kalite meraklısı müstehlik olması şarttır. Bütün bu şartları gerçekleştirmek eğitiminin iktidarı dışında kalmaktadır.»

Sayın yazar aynı görüşü Enstitü öğretmenlerine tatbik etmiyor. Aynı güçlükler aynı ölçüde Enstitü öğretmeni için de mevcuttur. Bunların çıkmazından kurtulmak için öğretmen, eğitmen

farklı olarak hangi güçle donatılmıştır? Aynı sebepler neden Enstitü öğretmeni de başarısızlığa sürüklemesin? İlk yazımda ben köy çevresinin köy enstitüsü öğretmeni toprağını yarıya vermeye, ekonomik faaliyet yerine maaşı tercih etmeye zorladığını izah etmek istemiştin. Öğretmenin ekonomik faaliyetinin kendisi için başarısı ve başarısızlığı yanında bir de köyde vereceği neticenin tartışılması gerekir. Köye ağaç dikmeyi öğretmek, köye aracılığı sokmak gibi deyimler yuvarlak laflardır ve açıklanmaları gerekir. Köy taş gibi, tuğla gibi benzer unsurlarla kurulu bir bütün değildir. Köy topluluğunda da bir sosyal tabakalanma vardır. Fakiri, az topraklı, topraksız, ağası, eşrafı vardır. Köye giren arıcılıktan kimlerin faydalanabildiğinin tesbiti önemlidir. Köye arıcılığın girmesi çeltik ağaları gibi, su ağaları gibi bir de arı ağalarının yetişmesi neticesini verecekse bu netice üzerinde ciddiyelele durmak gerekir. Engin Tonguç haklı olarak gene beni nazari konuşmakla suçlayacaktır. Fakat bu bakımdan gerçeği gösteren çalışmalar olmadıkça bu nazari görüş yabana atılamaz. Düşünülebilir ki arı beslemek bir arığa muhtaçtır, modern arı kovanlarına muhtaçtır, şehirden alınacak mum dalaklara muhtaçtır, asgari bir avadanlığa muhtaçtır. Bunları satın alacak güç köyün büyük bir kısmında yoktur. O vakit bu işin zengini daha zengin edelim onların sayesinde fakirler de iş bulur, yahut köye bal girsin de nasıl olsa bal tutan parmağı m yalar demekten farkı kalır mı?

Enstitü sistemi köyde başarı kazanabilmek için köyde bünye değiştirici reformlara işte bunun için muhtaçtır. Bunlarsız enstitü görüşü da yandığı temeli kaybetmektedir. Bu eksiğin Enstitü denemesinin kabahatı olmadığını söylerken Engin Tonguç belki haklıdır. Fakat Köy Enstitüsü hamlesi memlekette köyü eğitim yolu ile kalkındırma işi olarak ilân edilmiştir. Enstitü kurucuları eğitimin köydeki başarısızlığından bunun için sorumlu tutulmaktadır. Eğitim yoluyla köyün kalkınmasını beklemek ancak köyün kalkınması için ciddi ve enerjik operasyonları göze alamıyacakların seçeceği zararsız bir formüldür. Engin diyor ki peki köy yalnız eğitimle kalkınamaz da yalnız ekonomik tedbirlerle kalkınabilir mi? Eğitimin tek başına köyde kalkınma işini başaramıyacağını ileri sürmek, köy kalkınması eğitimsiz yapılabilir demek değildir ki. Ben baştan beri eğitimin bu alandaki sorumluluğuna gereken yeri veriyorum, ama onun rolünü de öyle büyütüyorum. Eğitimin köyde ancak diğer bünye değiştirici tedbirlerle tamamlanabildiği takdirde başarılı olabileceğini söylüyorum. Bu tedbirlerin 1940 larda tatbik edilemediği açıktır. İster idareciler bunu istemiş de yapamamış olsun, isterse gerçekten istememiş bulunsun. Netice değişmiyor. Kişinin niyetine göre tartışması gerektiği prensibi galiba E. lezher'in kapağında yazılmış. Tanrı kullarını işlerine göre değil de niyetlerine göre değerlendirmiş. Bu ölçüyü bizim de kullanabileceğimizi sanmıyorum. Biz işe bakmak zorundayız.

Yazışmamızın başına tekrar dönüyorum. Bugünün Türkiye'si 1940'ların Türkiye'si değildir. Artık eğitim yoluyla tek taraflı bir kalkınma düşünülemez. Geçen 20 yıl kalkınmanın kanunlarını tanımak bakımından bize yeterli kaddar ders vermiştir. Alınacak tedbirlerin neler olduğu, gerçek bir kalkınmanın Türkiye'de ne tip değişiklikler istediği daha sağlam ölçülerle bilinmektedir. Üretim ve dağıtım sisteminin toplum değişimindeki büyük rolü, modern teknolojinin bünye değiştirmek için zarureti, kancanın ve iş hayatının adil ölçülere göre düzenlenmesi gibi 1940 larda tartışılması dahi yapılmayan önemli problemler şu yüzüne çıkmıştır. Bunların ahenkli bir şekilde çalışması olmadan kalkınmanın sözü edilemeyeceği ciddi çalışmalarla açıklanmaktadır. Köy Enstitüleri yarın kurulsaydı yeni bir ortam içinde kurulacaktır. Çünkü Enstitünün temelinde yatan görüş onu yeni lik isteyen, ciddi reform isteyen kanada sıkı sıkı bağlamıştır. Artık enstitü ve köy eğitimi kendisini tamamlayacak çok taraflı tedbirlerle kurulacaktır. O vakit de yarının enstitülerinin yeni görevler yükleneneğini görmek için bir asır ilerisini keşfedecek kadar akıllı olmaya lüzum yoktur. Engin Tonguç'un yazısına bir cümlecik aldığım yabancı yazar kimse işte pekâlâ Köy Enstitülerinin toprak reformu ve ekonomik plânla ma meseleleri için merkez olmasını teklif etmektedir. Bu yeni vazifeler yarının Köy Enstitülerinde irili ufaklı bir takım değişimleri içerecektir. Bu kızılacak değil sevinilecek bir gündür. Bu değişimler için ilk yazımda sadece bazı sorular ortaya atılması ve meseleler gösterilmesi ve imkânlardan bahsedilmesi elbette eksiktir. Görülüyor ki teklifler devam etmektedir. Dört başı mamur kuruluşlara varmak için böyle basit elemanların var olması faydalıdır. Hiç olmazsa enstitüleri donmuş birer kalıp olarak müdafaa etmekten iyidir.

EGİTİMDE BÖLGELERARASI DENGESİZLİK

Ankara Üniversitesi giriş sınavlarında liselerin başarı dereceleri orta öğretimdeki bölgelere sı dengesizliği bütün açıklığıyla ortaya koyuyor. Özel liseler ve kolejler yoluyla bir eğitim aristokrasisi yaratma yönündeki eğilim de sınav sonuçlarından kolayca çıkarılabilmektedir. Gerekli tedbirler alınmazsa sosyal bünyedeki dengesizliklerin eğitim yoluyla azaltılması değil daha da arttırılması tehlikesiyle karşı karşıyayız. Rast gele «Millî Bütünlük» ve «Millî Birlik» ten bahsedilenler, herşeyde önce, özellikle Doğu ve Güney - Doğu Anadolu'nun eğitim meseleleri üzerine eğilmelidirler. Bu yazıda Millî Eğitim Bakanlığının Eğitim Araştırmaları ve Değerlendirme Merkezi tarafından yayınlanan resmî rakamlar dile getirilmektedir.

Mümtaz Soysal

Dar Boğazlar

1962 ders yılının başında, Ankara Üniversitesinin bütün fakülte ve enstitülerine girecek öğrencilerin seçimi, 3 Ekim günü, test usulüne dayanan bir ortak sınavla yapıldı. Böylece, ilk defa olarak, Türkiye'deki bütün liseleri veya ortak öğretim sağlayan başka kurumları bazı genel sonuçlara varmaya az çok elverişli bir yarışma alanı içinde karşılaştırmak mümkün oldu. Şimdi, bu giriş sınavlarına ait bilgiler, Millî Eğitim Bakanlığının Eğitim araştırmaları ve Değerlendirme Merkezi tarafından yayınlanmıştır. Bu yayını, görevli Amerikalı uzmanların kalemlerinden sızdığı açıkça anlaşılan toplumsal metodoloji deyimlerinden ayıklayarak bütün çıplaklığıyla ortaya koymakta beliren bazı korkunç sonuçlar ve hükümler bakımından, büyük fayda var. Sınavlar, Türkiye'nin Orta Öğretim meselelerinden bir çoğunu, sanki bir büyütlece bakılmış gibi gözler önüne sermektedir.

Her şeyden önce, üniversite kapıları önünde beliren yığılma hayli düşündürücüdür. 1962 - 1963 ders yılında, Ankara Üniversitesi'nin giriş sınavlarına tam 13,482 kişi katılmıştır. Fakat, bunlardan ancak % 65,7'si 1962 yılının lise mezunlarıdır. A daylardan % 17,5'i liseyi 1961 yılında bitirmiştir. Geri kalanlar ise, daha eski yılların lise mezunlarıdır. Demek ki, sınavlara girenlerin üçte birden fazlası, liseyi eski yıllarda bitirmiştir. Tabii, bunların içinde, fakülte ve enstitü değiştirme yoluna gidenler üniversite dışındaki yüksek okullardan üniversiteye geçmek isteyenler, bir fakülte bitirdikleri halde yeniden okumağa gelenler de vardır. Ama, bu yıla kadar Üniversiteye girme fırsatı bulamayanların ve umutsizliğe kapılmadan talihlerini bir defa daha denemek isteyenlerin büyük bir topları tuttuğu muhakkak. Üniversiteye girdikten sonra yer değiştirmek isteyenler bakımından da, ortada bir millî kayıp bulunduğu aşikardır. Yanlış seçim, başarısız öğretim ve her eğitim dalında eşit maddî imkân sağlayamama, gençlerin yıllarını heba etmekte, Türkiye'deki yüksek öğretim kurumları,

insan öğitlen ve birinden öbürüne posta aktaran verimsiz değirmenler gibi döndürmektedir.

Ankara Üniversitesinin 1962 giriş sınavlarına katılan adayların hepsi, bir öğleden önceki saatleri içinde tamamlanan çeşitli testlere tâbi tutulmuşlardır. Bunlardan biri «akademik kabiliyet» testi adı verilen bir zekâ veya zihin kabiliyeti testiydi. İkinci test olan başarı testi ise, aslında «fen» (matematik, fizik, kimya ve biyoloji) «sosyal bilgiler» ve «yabancı dil» bölümlerini kapsayan üçlü bir test mahiyetini taşımaktaydı. Yapılan tahlillerde, liseler veya eşdeğerli başka orta öğretim kurumları arasındaki temel derecelendirme bütün bu dört test bir araya getirilerek yapılmıştır. Temel değerlendirmeye göre, mezunlarının toptan başarı ortalamaları en yüksek olan liseler şu şekilde sıralanmaktadır:

TABLO I

Önde gelen liseler

Lisenin Adı	Sınav Katılan Öğrenci Sayısı	Toptan Ortalama Başarı Puanı
1. İstanbul Saint Joseph Lisesi	16	175
2. İstanbul Galatasaray Lisesi	36	173
3. Tarsus Amerikan Koleji	26	173
4. İzmir Türk Koleji	16	171
5. İzmir Atatürk Lisesi	96	171
6. İstanbul Işık Lisesi	12	170
7. Türk Eğitim Derneği Ankara Koleji	317	169
8. İstanbul Kandilli Kız Lisesi	27	169

9. Ankara Yenimahalle Erkek Lisesi	101	168
10. İzmir Koleji	16	167
11. İzmir Amerikan Kız Koleji	15	166
12. İstanbul Erkek Lisesi	55	164
13. Ankara Yüksek Öğretmen Okulu Hazırlık Sınıfı	116	163
14. Bursa Erkek Lisesi	172	162
15. Ankara Bahçelievler Cumhuriyet Lisesi	129	161
16. Konya Kız Lisesi	17	161
17. Kütahya Lisesi	77	161
18. Ödemiş Lisesi	36	161

Görüldüğü gibi, Ankara Üniversitesi'nin giriş sınavlarına 10'dan fazla mezunla katılan 147 liseden en önde gelen on sekizi, büyük çoğunluğu itibarıyla İstanbul, Ankara ve İzmir merkezlerinin liseleridir. Gerçekten başarılı 18 lisenin 5'i İstanbul'da, 4'ü Ankara'da, 4'ü İzmir'de, 5'i de bu üç büyük şehrin dışında (Bursa, Konya, Kütahya, Ödemiş ve Tarsus'ta) bulunmaktadır. Aslında, farklılaşma böyle coğrafi bir dengesizlikten ibaret kalsaydı ve toplumsal tabakalaşmayı da aksettirmeseydi, belki o kadar tehlikeli olmayabilirdi. Ama ne var ki, bu önde gelen 18 lise içinde 6'sı ancak yüksek gelir grubundaki kimselerin girebildikleri özel liselerdir. Aslında, bu Millî Eğitim Bakanlığının yaptığı bir sınıflandırma. Yoksa, İstanbul Galatasaray Lisesi, İzmir Koleji gibi resmî okul mahiyetini taşıyan, fakat maddî giriş şartları bakımından özel liselere yaklaşan kurumları da bu grubun içinde saymak gerek.

Geride Kalanlar

şimdi gelelim sonuçlara. Ankara Üniversitesi giriş sınavı sonuçlarının liseler bakımından değerlendirilmesinde, sonucu sıraları ihmal eden liseler şöyle sıralanmaktadır:

TABLO II

Geride kalan liseler

Lisenin adı	Sınav Katılan Öğrenci Sayısı	Toptan Ortalama Başarı Puanı
127. Adıyaman Lisesi	43	136
128. Bitlis Lisesi	47	136
129. Develi Lisesi	32	136
130. Kırıkkale Lisesi	114	136
131. Muş Lisesi	70	136
132. Sırt Lisesi	66	136
133. Sinop Lisesi	45	136
134. Urfa Lisesi	185	136
135. Kars Lisesi	215	134
136. Yalvaç Lisesi	32	134
137. Ağrı Lisesi	61	134
138. İst. İstiklâl Lisesi	18	133
139. Mardin Lisesi	123	133
140. Rize Lisesi	68	132
141. Alanya Özel Lisesi	16	132
142. Kalan Lisesi	34	131
143. Van Lisesi	57	131
144. Bingöl Lisesi	28	130
145. İst. Anadolu Lisesi	15	130
146. Artvin Lisesi	102	129
147. Hakkâri Lisesi	13	123

Görüldüğü gibi, geriye kalan liselerden İstanbul İstiklâl Lisesi, İstanbul Anadolu Lisesi ve Alanya Özel Lisesi hariç, hepsi Devlet liseleridir ve, asıl korkuncu, bunların pek büyük çoğunluğu Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da toplanmıştır. Geride kalan bu Devlet liselerinin harita üzerine aksedişi, insanı ne kadar düşündürse yoruldur. Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğu başka bakımlardan olduğu gibi, liselerinin seviyesi bakımından da ihmal edilmiş. Buralardaki liseler, öğretmensizlikten, malzemesizlikten ve ilgisizlikten kıvrınmaktadır. Dersler, hükümet doktorlarının, subayların, mahalli memurların himmetiyle doldurulmaktadır. Tabii, lisenin önceki ilk ve orta okul kademeleri de yetersiz olduğu için, o köşelerin belki de son derece kabiliyetli çocukları, binbir güçlük içinde liselerini bitirip «evatan sathında» boy ölçüşmeye giriştikleri zaman, hiç de ken-

dilerinde olmayan kusurlardan dolayı, gürültülerde kalmaktadırlar. Bunun genç ruhları üzerinde yaratacağı etkileri, kırıncılıklar ve kızgınları düşünün.

Merkezlerden uzak, geri şartlar ve sınırlar içinde yaşamının ve büyük sehi hayatının sağladığı sinema, gazete gibi öğrenme imkânlarından tam bir şekilde faydalanma imkânsızlığının uzun sürede yarattığı zihni durgunluk ve temel bilgi eksikliği de sınavlarda ortaya çıkmıştır. Gerçekten, akademik kabiliyet testindeki sıralanma da, toptan başarıdaki büyük sehi ve özel okul ağırlığını taşımaktadır.

TABLO III

Akademik Kabiliyet Testinde Önde Gelen Liseler

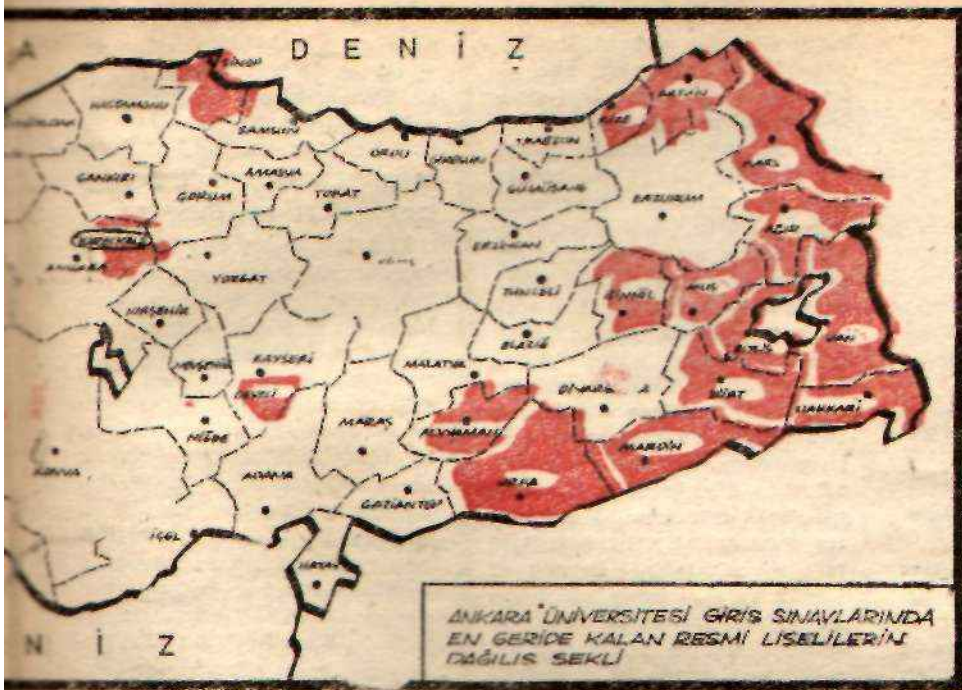
1. İstanbul Galatasaray Lisesi
2. Tarsus Amerikan Koleji
3. İstanbul Saint Joseph Lisesi
4. İstanbul Işık Lisesi
5. Türk Eğitim Derneği Ank. Koleji
6. İzmir Amerikan Kız Koleji
7. Ankara Yenimahalle Erkek Lisesi
8. İzmir Türk Koleji
9. İstanbul Kandilli Kız Lisesi
10. İzmir Koleji
11. Ank. Bahçelievler Cum. Lisesi
12. Bandırma M. Gönene Lisesi
13. Konya Aksaray Lisesi
14. İzmir Atatürk Lisesi
15. İstanbul Erkek Lisesi

Akademik kabiliyet testinde geri kalan liselerin sıralanışına gelince, buralarda, aşağı yukarı, toptan başarı sıralanışındaki manzara görülmektedir:

TABLO IV

Akademik Kabiliyet Testinde Geride Kalan Liseler

125. Kırıkkale Lisesi
 126. Sırt Lisesi
 127. Sinop Lisesi
 128. Yalvaç Lisesi
 129. Kars Lisesi
 130. Adıyaman Lisesi
 131. Muş Lisesi
 132. Urfa Lisesi
 133. Kalan Lisesi
 134. İstanbul Anadolu Lisesi
 135. Polis Koleji
 136. Gümüşhane Lisesi
 137. Bitlis Lisesi
 138. Develi Lisesi
 139. Ağrı Lisesi
 140. İstanbul İstiklâl Lisesi
 141. Mardin Lisesi
 142. Alanya Özel Lisesi
 143. Van Lisesi
 144. Artvin Lisesi
 145. Rize Lisesi
 146. Bingöl Lisesi
 147. Hakkâri Lisesi
- Kabul etmek gerekir ki, bu manzara

deki kabahatin bir kısmı da, sınavları hazırlayan test bürosuna aittir. Kabiliyet testindeki soruların arasında, zihin kabiliyetinin soyut sınırlarını aşan, doğrudan doğruya «genel bilgi» alanıyla, dolayısıyla çevrenin sosyal seviyesiyle, hayat şartlarıyla ve yaşayışlarının imkânlarıyla, büyük merkezlerdeki öğrenme fırsatlarıyla ilgili soruların aşırı ölçüde sızması ve bunların, geri bölgelerden gelen adaylar aleyhine ortaya çıkması tabii görülebilecek sonuçları daha da ağırlaştırmış bulunması pek muhtemeldir.

Yanlış Tutumlar

Bir başka hatalı tutum da, edebiyat, felsefe, tarih, coğrafya gibi sosyal bilgiler testinin puanlarıyla, yabancı dil testinin puanlarını aynı grup için değerlendirmek olmuştur. Yabancı dil öğretme imkânları son derece geniş olan özel lise ve kolejler ile bazı Devlet liseleri, bu sayede, sosyal bilgilerdeki sıralanmada daha da ön saflara geçmek imkânını bulmuşlardır.

TABLO V

Sosyal Bilgilerde (Yabancı Dil Dahil) Önde Gelen Liseler

1. Türk Eğitim Derneği Ankara Koleji
2. İzmir Amerikan Kız Koleji
3. İstanbul Saint Joseph Lisesi
4. Tarsus Amerikan Koleji
5. İzmir Koleji
6. İzmir Türk Koleji
7. İstanbul Calatasaray Lisesi
8. İstanbul Atatürk Erkek Lisesi
9. Çorum Lisesi
10. İstanbul Işık Lisesi
11. Ankara Yenimahalle Erkek Lisesi
12. İstanbul Erkek Lisesi
13. İstanbul Üsküdar Kız Lisesi
14. Ank. Yük. Öğretmen Okulu Hz. sını
15. Bursa Erkek Lisesi

Bu sıralanmanın, hukuk, siyasal bilgiler gibi sosyal bilgilerle ilgili alanlara girişte, elverişli şartlardan faydalanan liselerin mezunlarına hafif bir öncelik tanınması olması ve ileride siyasi iktidarın kullanış mevkilerine adam yetiştiren bu kurumlarda geri kalmış bölgeler yahut zümreler aleyhine bir dengesizliğin yaratılmış olması düşünülebilir. Uzmanlarca yapılan tahliller, yabancı dil unsurunun bölgelerden çok Devlet liseleriyle özel liseler arasında bir ayrıcalığa yol açtığını gösteriyor. Başka bir deyişle, Tablo II'de toptan ortalama başarı puanları bakımından geride kalmış olarak gösterilen liselerden çoğu (21 liseden 15'i) toptan başarılarına göre yabancı dilde daha iyi başarı elde etmişlerdir. Ama, bütün Türkiye'deki özel liselerle devlet liseleri karşılaştırıldığı zaman, özel liselerin ve kolejlerin net bir üstünlük sağladıkları açıkça görülmektedir. Bu üstünlük özel okulların sosyal bilgi puanlarını yükseltmiş ve buna karşılık Devlet liselerinin yabancı dil başarılarındaki düşüklük sosyal bilgiler puanlarını düşürmüştür. Belki yabancı dil puanının sosyal bilgiler kategorisinden ayrı bir kategori olarak düşünmek, meseleyi bir dereceye kadar çözmeye ve, eğer bir dengesizlik olacaksa, bunun sosyal bilgiler alanına yüklenmesini önlemeye yarayabilir.

İş Matematiğe Geline

Özel okullarda daha çok ne çeşit bir eğitim üzerinde durulduğu ve Devlet liselerinin ciddilik derecesi, cebir, geometri, fizik, kimya, biyoloji gibi konuları içine alan «matematik - fen» grubunun başarı ortalamaları karşılaştırıldığı zaman ortaya çıkmaktadır. Elverişli şartlar sayesinde toptan ortalama başarı, akademik kabiliyet ve sosyal bilgiler sıralamalarında ön safları işgal eden özel kurumlardan çoğu, bu defa ortadan kaybolmuş, ilk sıralara Devlet liseleri geçmiştir.

«Matematik - Fen» Başarısında Önde Gelen Liseler

1. İzmir Atatürk Lisesi
2. İstanbul Kandilli Kız Lisesi
3. Erzincan Askeri Lisesi
4. Ank. Y. Öğretmen Okulu Hz. Sınıf
5. Ödemiş Lisesi
6. Denizli Lisesi
7. İstanbul Kız Lisesi
8. İzmir Türk Koleji
9. Ankara Yenimahalle Erkek Lisesi
10. Isparta Şehit Ali İhsan Kalmaz Li.
11. İstanbul Bakırköy Lisesi
12. İstanbul Işık Lisesi
13. İstanbul Erkek Lisesi
14. Bursa Erkek Lisesi
15. Karabük Lisesi

Bu listede Tarsus Amerikan Koleji 94 üncü, Türk Eğitim Derneği Ankara Koleji 116 ncı, İzmir Amerikan Kız Koleji 142 ncı sırayı işgal ediyor. Ama Doğu ve Güneydoğudaki Devlet liselerinden çoğu, «matematik - fen» grubunda da ortalama başarıdaki sıralarından kurtulamamakta ve bazı «sinekür» okullarıyla bir arada yer almaktadırlar:

TABLO VII

«Matematik - Fen» Başarısında Geride Kalan Liseler

137. Van Lisesi
138. Bingöl Lisesi
139. Artvin Lisesi
140. Kars Lisesi
141. Kalam Lisesi
142. İzmir Amerikan Kız Koleji
143. Develi Lisesi
144. Bitlis Lisesi
145. Polat Koleji
146. İstanbul Anadolu Özel Lisesi
147. Hakkâri Lisesi

Fakat, dikkati çeken nokta, Tablo II'de toptan ortalama başarı puanları bakımından geride kalmış olarak gözüken 21 liseden 16 sıranın «matematik - fen» ortalamasının, öbür alanlardaki ortalamalarından yüksek veya bunların en büyüğüne eşit olmasıdır. Başka bir deyişle, doğu ve güneydoğu bölgelerinde bulunan liseler genel olarak bütün alanlarda düşük başarı elde etmişlerdir ama, bunlar arasında «matematik - fen» başarısı çoğu zaman öbür başarı derecelerinden üstün olmuştur. Bu da, gerekli şartlar sağlandığı takdirde, o bölgelerdeki gençlerin başka bölgelerdekilere nispetle geride kalmaları için hiç bir sebep bulunmadığını açıkça göstermektedir.

Bütün sonuçlar karşılaştırıldığı zaman ortaya çıkan bir başka nokta, çeşitli alanlardaki başarılar bakımından en çok istikrar gösteren ve her alanda az çok başarı kazanan liselerin (Ankara Yenimahalle Erkek, İstanbul Erkek, Ankara Bahçelievler Cumhuriyet, Bursa Erkek, Konya Kız ve Kütahya Liseleri gibi) hep Devlet liseleri olduğu, her alandaki başarıları arasında bir

yük değişiklik ve istikrarsızlık göstermelerinde (İzmir Amerikan Kız Koleji, Türk Eğitim Derneği Ankara Koleji, Tarsus Amerikan koleji gibi) hep özel okullar arasında bulunduğudur.

Çareler

Ankara Üniversitesi giriş sınavları için tertiplenen testlerin herkese eşit yarışma fırsatı verme bakımından ne derece elverişli olduğu, bölgeler veya zümreler aleyhine sonuçlar doğurabilecek soruların sıklığı elbette tartışma konusu yapılabilmeli. Ama, kabul etmek gerekir ki, meselemin asıl çözümü yolları test hazırlama uzmanlarınınca sarfedilebilecek gayretlerin çok ötesindedir. Her şeyden önce, sınav derecelerinin ortaya koyduğu bazı gerçekler üzerinde durmak ve düşünmek gerekir.

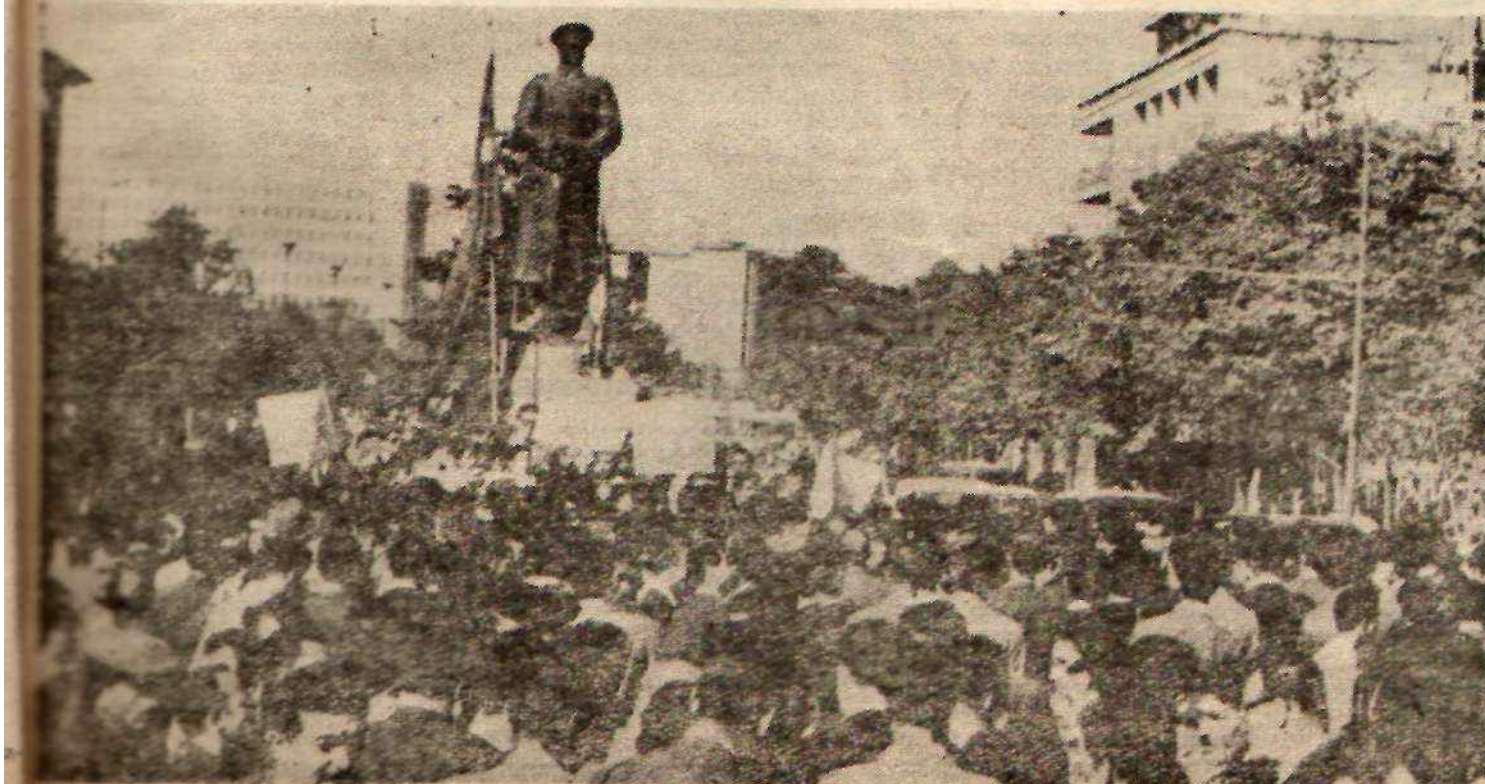
Bir defa, sınav sonuçları, özel kurumlar da yapılan eğitimin genellikle nasıl bir mahiyet taşıdığını açıkça ortaya koymaktadır. Maddi imkânların elverişliliğinden faydalanan bir zümrenin çocukları, dengesiz, yarım ve pek ciddi olmayan bir eğitim gördükleri halde, çevre şartlarının etkisiyle yarışmaların genel sıfırlanmasında ön saflara geçebilmekte, Türkiye'nin geleceğini açılan kapılara doğru yönelebilmektedirler. Devlet liseleri, henüz genel seviye bakımından üstünlüğü muhafaza etmekte; fakat, değişen şartlar bunları da ciddi içliklerle karşı karşıya getirmektedir. Ama, hiç şüphesiz en büyük tehlike, bölgeler arasındaki farklılaşmadır. Nitekim, Eğitim Araştırmaları ve Değerlendirme Merkezi de, bu durumu görmekte, «Sayıca ve nitelikçe yeterli öğretmen ve idareci yetiştirme programları geliştirme, maddi imkân ve kolaylıkları düzeltme» hareketleri gerçekleştirmeye kadar, şu tedbirlerin «düşünülebileceğini» belirtmektedir:

a) Giriş sınavlarında, büyük şehirler dışındaki küçük şehir ve kasabalarda bulunan liselere bazı nisbetlere göre birer kontenjan tanınması;

b) Böyle liselerde eğitim imkân, fırsat ve kolaylıklarının yokluğundan dolayı başarısızlığa uğradıkları kabul edilebilen öğrenen cifer için üniversitelerde hazırlık sınıflarının açılması;

c) Bu öğrencilerin bazı mesleklerle yetiştirilmek üzere «akademik - pratik» şekilde yetiştirilmeleri için geçici ve belki de devamlı tedbirler alınması.

Bütün bunların meseleyi köklü çözümlere bağlamayacağı aşikâr. Kontenjanlar da tanınsa, hazırlık sınıfları da açılrsa, ilk okutulan ilk sınıflarından başlayan ve çevre şartlarıyla çok yakından ilgili bulunan bir imkânı giderebilmek pek kolay değil. Hatta aynı düşünce tarzıyla, Üniversitenin sınıflarında yükselirken de, kontenjanları ve hazırlık sınıflarını devam ettirmek gerekebilir. Sonunda, bölgesel adalet endişesiyle Türkiye'nin kaderini bilgisiz ellere terk etmek tehlikesi de vardır. Onun içindir ki, geçici tedbirlerle uğraşmaktansa temel şartlara mutlaka elatmak gerekir. Şehirlerde ve köylerde geri bölgelere ve kütellere yönelmiş sosyal tutumlu bir eğitim politikası, uzun sürede, şimdi ancak üniversiteye giriş dolayısıyla su yüzüne çıkan meselelerin hepsini çözebilir. Köy Enstitülerinin yanında, yatılı bölge orta okullarının ve liselerinin artırılması, parasız yatılı okutma imkânlarının son derece genişletilmesi ve nihayet eğitim politikasının gerçekten halkçı bir düşünceyle yönetilmesi, ilk öğretim davasıyla birlikte, en önemli meselelerden biri olarak ortadadır. Şimdi, parasız yatılı okutma politikası, genişlemek şöyle dursun, Cumhuriyetin ilk yirmi yılına nispetle hayli geri gitmiş durumdadır. Bu yüzden, Üniversite kademesinde dağıtılan bursların çoğu, aslında bursa ihtiyacı olmayan kimselerin eline geçmekte, devlet yardımıyla okuyacaklar o seviyeye kadar bile yükselmemektedirler. Eğitimde devlet desteğini yukarı kademelerde heba etmektense, en aşağı kademelerden itibaren kütellere yaymak, uzak köşelerde tam teşkilatlı parasız yatılı orta öğretim merkezleri kurmak daha doğru olacaktır. Orta öğretimi, plan gereklilerine uygun olarak, mesleki ve teknik yönleri çevirmek de böylece kolaylaşabilir. Yoksa, mahalli halkı heveslendirip eşraf yardımıyla lise kurmağa, sonra da öğretmensiz bırakıp, oralarından yetişen gençlerin gururunu milli sınavlarda kurmağa kimsenin hakkı yoktur.

Üniversiteye giremeyen lise mezunlarının protesto yürüyüşü.

1950 - 60 devresinde, adam başına milli gelirden yüzde 39 artış olduğu halde işçi ücretlerindeki artış yüzde 24 tür. Bu yüzden, işçilerimizin milli gelirden aldığı pay azalmış ve gelir dağılımındaki adaletsizlik artmıştır. 1950 ortalama işçi ücreti 4 lira 62 kuruştur. 1960 ücreti 14,5 liradır. Geli, dağılımında 1950 durumunun bozulmadan olduğu gibi kalabilmesi için dahi, 1960 ortalama ücretinin 17,5 liraya erismesi azerkirdi.

İŞÇİ ÜCRETLERİNDEKİ ADALETSİZLİK

Doc. Dr. Mükerrerem Hiç

Göçen yazımızda Kavel olayı dolayısıyla işçi ücretleriyle ilgili bazı hususlara temas edilmişti. Bu yazıda işçi ücretleri istatistiklerinden çıkan önemli sonuçlar daha sistemli bir şekilde ele alınacaktır.

1 - İŞÇİ ÜCRETLERİ DÜŞÜKTÜR

İşçi Sigortalı Kurumunun istatistiklerine göre, sigortaya tâbi işçiler iş günü ortalaması olarak 15 lira civarında gelir temin etmektedir. Çalışmayan günler de hesaba katılırsa, yani yıl için ortalama ücret, günde 12 lira civarında düşmektedir. Özel kesimde idareciler ve vasıflı işçiler, kamu kesiminde vasıflı işçiler bu ortalamaya dahil bulunduklarına göre, asıl ana kütleyi teşkil eden vasıfsız işçi kütlesinin aldığı ücret çok daha düşük olmalıdır. Kurumun hazırladığı istatistikler ücret, prim, ikramiye, fazla mesai şeklinde yapılan bütün para ödemelerini içine almaktadır. Buna mukabil, işçilere yapılan aynı ödemeler ve sosyal yardımlar dahil edilmemiştir. Fakat, özel kesimde işçiye yapılan aynı ödemeler ve sosyal yardımlar çok azdır ve bunların dahil edilmesiyle ortalama ücretin belirli bir şekilde yükselmesi bahis konusu olmayacaktır.

İşçinin bugün aldığı ücret bu kadar düşük olduğuna göre, bir işçi tek başına ailesinin en asgari geçimini sağlayabilmekten uzaktır. Bu ücretle, kültürel bazı ihtiyaçlar bir kenara, yiyecek, giyecek ve barınmak ihtiyaçları bile doğru dürüst karşılanamaz. İşte, işçi ücretleri istatistiklerinden çıkartılacak birinci önemli sonuç budur.

Geçinme masrafları az olan şehirlerdeki işçinin daha rahat ettiği zannına da kapılmamak gerekir. Çünkü muhtelif bölgelerdeki ücret de aşağı yukarı o bölgedeki geçinme masraflarına paralel olarak değişmektedir. Meselâ, İstanbul ve Ankara'da ücretler ortalama kıyasla nispeten yüksek, Zonguldak'ta ise düşüktür.

Memleketimizde işçilerin diğer memleketlere nazaran çok büyük bir kısmı mevsimlik ve muvakkat işçidir. (İşçi Sigortalılarına 1960 yılında 620 bin kadar işçi dahildi, bunun 177 bin kadarı, yani yaklaşık olarak yüzde 30, mevsimlik ve muvakkat işçiydi). Demek ki, bu gibi muvakkat ve mevsimlik işçiler, için sanayide aldıkları ücret, ne elde edebiliyorlarsa tarımdan elde ettikleri gelirlerine bir ilâvedir. Daimi işçi de değil yalnız başına, ailesi de çalışsa bile mutlak olarak bir geçim sıkıntısı ile karşı karşıyadır.

İşçi ücretlerinin düşüklüğü problemini artık partililik ve seçim kaygısıyla ve gelişmiş bir şekilde değil, ana problemlerimizden biri olarak ve

sistemli bir şekilde ele almak zorunluğu ile karşı karşıya bulunmaktayız.

2 - ÜCRETLER, KAMU KESİMİNDE DAHA YÜKSEKTİR

Bu sonuca varmak için bütün eksikliklerine rağmen yine Sigorta Kurumunun ücret istatistiklerinden faydalanmak mümkündür. Gerçi, İstatistik Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan ücret istatistiklerinde aynı ödemeler ve sosyal yardımlar ücret kavramına dahil edilmekte ve özel ve kamu kesimi ücretleri ayrı ayrı tesbit edilmektedir. Ne var ki, İstatistik Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanmakta olan istatistikler çok daha sıhhatli olmakla beraber henüz bütün endüstri branşlarına teşmil edilmemiştir. Bu istatistiklere göre, Kamu kesimi tarafından ödenen ücretler özel kesim tarafından ödenen ücretlerin çok üstündedir. Nitekim, 1958 yılın da Kamu kesim ücret ortalaması saat başına 182 kuruş iken özel kesim ücret ortalaması ancak 146 kuruştur.

Sigorta Kurumunun istatistiklerine gelince, bu istatistiklere göre özel ve kamu kesimi ücret ortalaması hemen hemen aynıdır ve günde 15 lira civarındadır. Bundan da kamu kesiminde asıl ana kütleyi teşkil eden vasıfsız işçiye sağlanmakta olan maddi refahın özel kesimde bu işçi grubuna sağlanan maddi refahın çok üstünde olduğu kolaylıkla görülebilir. Bu yorumun nedenleri aşağıda sırayla ele alınmıştır.

Her şeyden evvel işaret edelim ki, Kurumun istatistikleri, sigortaya tâbi işçiler içindir. 1960 yılında sigortaya tâbi işçi sayısının 620 bin civarında olduğu yukarıda zikredilmiştir. Sigortaya tâbi olmayan işçi için istatistik yoktur. 1960 yılında tarım kesiminde kendi hesabına ve ailesi hesabına çalışan faal nüfus 10,5 milyon civarındadır. Sanayide çalışan işçi sayısı ise 2,6 milyon civarında tahmin edilmektedir. Bu radaki sanayi kavramına, İşçi Sigortalı Kurumunun da tasnifine uyarak, tarım dışı bütün kesimler dahil edilmiştir. Mukayeseye tâbi tutulan sigortalı işçi sayısı ise 620 bin olup, bunun yaklaşık olarak 290 bin kamu kesiminde, 330 bin özel kesimde çalışmaktadır. Şimdi diyebiliriz ki, tarımı bir yana atsak bile yalnız sanayide çalışan 2,6 milyon işçinin sigortaya tâbi olmayan 2 milyon çok küçük cesamette işletmelerde çalıştığına göre, özel kesime aittir ve küçük cesamette işletmelerde ise ücret çok daha düşüktür. Bu kabil işçilerin sigortaya tâbi olmamaları maddi refahlarının düşük olması için kâfi sebeptir.

Mukayeseli Sigortaya tâbi olan işçilerin ücreti arasında

da yapsak sonuç yine değişmez. Kamu kesimi işçisi sigortalı özel kesim işçisine kıyasla çok daha fazla maddi refah temin etmektedir. Gerçi, Sigorta Kurumunun ücret istatistiklerinde her iki kesimin ortalaması aynı, yani 15 lira civarında gözükmüyordu. Fakat, özel kesimde meselâ, ayda 7000 lira alan bir idareci dahi kamu icabı sigortaya tâbidir ve Sigorta Kurumunun özel kesim ücret ücret ortalaması hesabına girmektedir. Halbuki, Devlet işletmelerinde idareciler memur sıfatıyla emekli sandığına dahil olup, Sigorta Kurumunun ücret hesabına tesir etmemiştir. Memur sayısı 315 binin üstündedir ve bunun 73 bin kadarı İktisadi Devlet Teşekküllerindedir. Asgari memur maaşı ayda 350 azamisi 2000 lira civarındadır. Demek ki, ister özel kesim ortalama ücretinden idareci ve vasıflı işçiyi çıkartalım, ister bunu aynı bırakıp kamu kesimi işçisinin ortalama maaşına memuru ilâve edelim, sonuç değişmez: kamu kesimi, vasıfsız işçisine özel kesime kıyasla daha çok ücret ödemektedir. Kamu kesimi işçisinin daha yüksek maddi refah temin ettiğini teyid eden bir başka sebep işte şudur: Sigorta Kurumunun ücret kavramına sokulmamış olan aynı ödemeler ve sosyal yardımlar kamu işletmelerinde özel kesime nazaran çok daha önemli yer tutmaktadır. Kamu kesimi ücretlerinin özel kesim ücretlerinden daha yüksek olmasını icap ettiren ikinci derecede önemli bir sürü hususu bu yazıda tekrar tekrar ele almakta fayda yoktur. Fakat çok önemli olan bir noktayı bu meyanda mutlaka zikretmek gerekir. Meselâ sadece işçilere ödenen aynı ve nakdi ücret ve sosyal yardım toplamı değil de, maddi şartları, çalışma saatleri ve nihayet olur olmaz ve tazminat-sız bir şekilde işinden çıkarılmama, yani iş emniyeti ile birlikte mütalâa edilecek olursa aradaki fark çok daha fazla olur.

Kısaca Kamu kesiminde işçinin maddi refahı, özel kesimindeki işçinkinden çok daha üstündür.

3) SANAYİ İŞÇİSİ, UFAK ÇİFTÇİ VE TARIM İŞÇİSİNİN İYİ DURUMDADIR

Ücret ve gelir dağılımı ile ilgili istatistiklerin tetkikinden çıkan üçüncü önemli sonuç budur. Sigortalı vasıfsız sanayi işçisi yıl ortalaması olarak takriben günde 10 liradan yılda 3600 lira gelir temin etmektedir. 1960 yılında toplam tarım geliri 20 milyar, tarımda çalışan faal nüfus ise (gizli ve mevsimlik işsiz ve yardımcı aile efradı dahil) 10 milyon civarında olduğuna göre tarımda faal nüfusun elde ettiği or-

talama gelir ise yılda 2000 civarındadır. Tarım için yukarıda verilen ortalama gelir büyük ve orta cesametteki ziraat işletmelerini de içine almaktadır. Sadece küçük cesametteki işletmelerini ve ziraat işçisini ele alırsak ve gizli işsizleri hesaba katarsak bunların gelirinin sigortalı sanayi işçisinin gelirinden çok daha düşük olduğunu görürüz. Asıl büyük çalışan nüfus grubu tarım geliri sahipleridir. 1962 yılında tarımda çalışan faal nüfus 12,6 milyon civarındadır. Bunun ancak 84.000 i yüksek tarım geliri, 1,5 milyon kadari ise orta tarım geliri grubuna dahil olup 10,3 milyonu küçük tarım geliri grubundadır. Bu rakamın takriben 4 milyonu (1,5 milyon genel, ortalama 2,5 milyon ise mevsimlik) gizli işsiz tahmin edilmektedir. Demek ki büyük ve orta tarım geliri grubu nüfusu, toplam tarım grubu nüfusunun yüzde 10 u civarındadır. Bu grup toplam tarım gelirinin yaklaşık olarak yüzde 50 sinden fazlasını elde etmek tedir. 1960 yılında toplam tarım geliri 20 milyon civarında olduğuna göre, bunun ancak 10 milyon düşük tarım geliri grubunu teşkil eden on milyon kişiye girmiştir ki, yılda ortalama 1000 lira yapar. Bu on milyon kişiye 15 yaşından yukarı ve muhtemelen gizli işsiz durumundaki aile efradı dahildir. Fakat, tahmini mevsimlik ve gizli işsiz sayısı olan 4 milyon 10 milyondan çıkarsak bile, 6 milyon nüfusun 10 milyar liralık tarım geliri elde etmesi mu kayese sonuçlarını değiştirmez.

Özetlersek, sigortalı sanayi işçisinin ortalama geliri, düşük tarım geliri grubuna dahil nüfusun ortalama gelirinin çok üstündedir. Aslında, sanayi işçisinin ücretinin asgari geçim seviyesine kıyasla çok düşük bulunması tarım kesimi gelirinin çok düşük olması ve gizli işsiz kütlesinin büyüklüğü ile izah edilebilir. Çünkü, bunlar büyük ve dağınık bir emek arzı yaratmakta ve böylece ücretler düşük kalmaktadır.

4 - İŞÇİ ÜCRETLERİ PEK AZ ARTMIŞTIR

Son 10-12 yıl içinde ücretlerde bir artış görülmüştür. 1951 yılında sigortalı sanayi işçisi için iş günü başına ortalama ücreti 4,62 lira iken 1960 yılında 14,44 lira olmuştur. Bu duruma göre, 1951 ücreti yüzde 100 kabul edilirse 1960 da 310 civarına çıkmış, yani yüzde 210 artmıştır. Ancak, cari yahut nominal ücretteki bu artış aslında fiyat yükselmeleri tarafından geniş ölçüde ermiştir. Nitekim, daha şiddetli yükselme kaydeden umumî fiyat seviyesi ni değil de daha az şiddetle artan geçinme indeksini ele alırsak dahi, bu indeks 1950 yılında yüzde 100 iken 1960 yılında 265 civarına çıkmıştır. Demek ki, işçinin cari ücretindeki yükselmenin asıl büyük kısmı işçinin reel olarak gelirini yükseltmemiştir. Ve fiyat yükselmeleri tarafından eritilmiştir. Yukarıdaki indekslere göre, 1950

yılında sigortalı Sanayi işçisinin gelirini 100 kabul edersek, 1960 yılında işçinin ücreti 1960 yılı geçinme indeksine göre (yani, 1950 yılı fiyatlarıyla) ancak 124 e çıkabilmiştir. Demek ki son on yılda işçi gelirinde reel olarak ancak % 24 bir artış olmuştur.

5) İŞÇİLERİN MİLLİ GELİRDEKİ PAYI AZALMIŞTIR

Tetkik konusu devre içinde işçi ücretlerinin nominal % 210, reel % 24 artışı aslında hiç bir şey ifade etmez. 1960 ortalama ücretinin işçi ailesine asgari geçim seviyesini temin edebilecek gelirin çok altında olduğu hususu yazının başında ilk önemli konu olarak ele alınmıştı. Diğer önemli husus ise şudur: Son on yılda milli gelir büyüdü işçinin (ve aynı zamanda memurun ve küçük tarım gelir grubunun) aleyhine işlemiştir. Şunu unutmamak lazımdır ki, yıldan yıla milli gelir artmaktadır. Buna göre, işçinin reel ücretinin de hiç olmazsa aynı nisbette artmasını normal karşılamak icap eder. Hatta ve hatta işçinin reel ücretindeki artışın milli gelirdeki artışın üstünde olması sosyal adalete daha uygun olurdu. Şayet artış ikisinde de aynı nisbette olmasa eski gelir bölüşümü aynı kalmış demektir. Şayet reel ücretlerdeki artış milli gelirdeki artıştan fazla olmasa gelir bölüşümü zamanla işçi lehine değişmiş demektir. Şayet reel ücretlerdeki artış milli gelirde ki reel artıstan az olmasa gelir bölüşümü zamanla işçi aleyhine değişmiş demektir. İşte, Türkiye için vâki olan, esefle kaydetmek gerekir ki, bu son haldir; yani son on yılda gelir bölüşümü sanayi işçisi aleyhine ve sanayici, tüccar ve büyük toprak sahibi ve bunların yanında çalışan yukarı idareci sınıfı lehine değişmiştir. Nitekim, 1950 yılında adam başına düşen gayri safi milli hasıla (1950 yılı fiyatlarıyla) 100 kabul edilirse 1960 yılında adam başına düşen gayri safi milli hasıla (sabit, yani 1950 fiyatlarıyla) 139 olmuştur. Yani, reel milli gelir bu devre içinde % 39 civarında artmıştır. Halbuki, aynı devre için de sanayi işçisi ücretleri reel olarak ancak % 24 artabilmiştir. Bir başka ifade ile, sanayi işçisi gelir bölüşümü yarısını kaybetmiştir. Bu sebeple, son on yılda cari ücretin işgünü başına ortalama 4,62 liradan 14,44 liraya çıkmasının ve reel olarak % 24 artmasının işçi lehine yorumlanacak hiç bir tarafı yoktur. Sırf 1950 yılı gelir bölüşümünün aynı kalması için işçi ücretinin de reel olarak % 24 değil % 39 civarında artış kaydetmesi, yani cari olarak 1950 de işgünü başına 4,62 liradan 1960 da 14,5 liraya değil, kaba bir hesaba 17,5 liraya çıkmış olması gerekirdi. Kaldı ki 1950 yılı gelir bölüşümü esasını hedef kabul etmek ve işçi lehine bir değişime istemek için elde hiç bir sebep yoktur.

DÜZELTME.

1 - YÖN'ün geçen sayısında yayımlanan Doç. İdris Küçükömer'in yazısının başlığı «Sosyal siyasetimiz ve İnönü'nün yeri» değil, «Sosyal sistemimiz ve İnönü'nün yeri» olacaktır.

2 - Aynı yazıda birinci sütunun başlarındaki «... Kişiler, grup veya sınıfına...» diye başlayan cümlelerin de doğru şekli şöyledir:

«Kişiler, grup veya sınıfına göre işleyişte rol (fonksiyon) sahibi olur; toplumla ilgili kararlara katılırsa, topluma dahildir aksi halde toplum dışındadır.»

KIBRIS

Makarios, Türkiye'ye kafa tutuyor ve Türk azınlığına tanınan hakları kaldırmaya çalışıyor

Türk Kamu Oyu Kıbrıs meselesini hemen hemen unuttu. Fakat Kıbrıs meselesi yeniden vahim bir safhaya girmektedir. Makarios, Kıbrıs anlaşmalarını değiştirmek ve Türk azınlığını tamamen hâkimiyeti altına almak davası peşindedir. Kıbrıs Cumhurbaşkanı, 1959 tarihli Zürih ve Londra anlaşmalarının tam ve eksiksiz şekilde uygulanmasını hatırlatan Türk hükümetine de seri bir şekilde cephe almakta çekinmemekte, Türk notasını reddetmekte ve her Allahın günü, anlaşmalara ve Anayasaya aykırı konuşmalar yapmaktadır. Genel Kurmay Başkanı Yardımcısı Korgeneral Memduh Tağmaçın kalabalık bir subay grubuyla birlikte Kıbrıs'a gidişi, bu davranışlarla ilgili olsa gerektir.

Gerçekten ilk ravundu Kıbrıs anlaşmalarıyla kazanan Makarios, şimdi anlaşmaları yok etme çabası içindedir. Nitekim EOKA'nın yıl dönümünü kutlamalarında Makarios, «Zürih anlaşmalarının o zamanki şartlar içabı imzalandığını, bu anlaşmaların ileri adımlarına bir başlangıç teşkil ettiğini» açıkça söyleyerek şöyle dedi:

«Bu yıldönümü merasimi bu ileri adımın öncülüğünü ediyor. Silâhlı mücadele sona ermiştir. Fakat savaş başka bir şekildedir.» Makarios bu sefer geçen yıllardan daha açık şekilde, Kıbrıs Rumlarının amacının Enosisi gerçekleştirmek olduğuna inanmaktan çekinmedi. Geçti 10 Nisanda Times'a verdiği beyanatta Makarios, Enosisi reddetti. Fakat bu tip bir ileri bir geri konuşmaları âdet edinen Makarios'a güvenmek çok güçtür. Kaldı ki Makarios, anlaşmaları değiştirmek ve uygulamamakta azimlidir.

İki cemaat arasındaki temel anlaşmazlık, ayrı Belediyeler konusunda çıkmıştır. Dışişleri Bakanı Erkin'in ifadesiyle, «İngiliz idaresi altında Rumların Türklere karşı reva gördükleri sistemli ayırd edici ve kötü muameleler sonucunda İngilizler tarafından 1958 yılında, ayrı ayrı Türk ve Rum belediyeleri kurulmuş ve o tarihten beri ayrı belediyeler pekâfî yazıfelerini faydalı olarak yürütmüşlerdi. Fakat Makarios, Kıbrıs Bakanlar Kuruluna, ayrı belediyelere el koydurma kararını almıştır. Anlaşmazlık şimdi Anayasa mahkemesindedir. Fakat yüksek mahkemenin aleyhte bir kararını da uygulamayacağı anlaşılan Makarios, çeşitli beyanlarla Anayasa mahkemesini de baskı altında tutmaya çalışmaktadır.

Makarios, «Anayasasının vecibeleri ne olursa olsun, belediyelerin ayrılması kabili tatbik değildir. Eğer Türkler benim, birleşik belediyeler teklifini kabul etmezlerse... Hükümetin belediyelere ait yetki ve vazifeleri eline almasından başka çare görmüyorum» diyor ve «Bunlar iç meselelerimizdir. Kimse karışamaz. Müdahale halinde Birleşmiş Milletlere gideceğiz» diyerek Türkiye'ye de kafa tutuyor.

Türk Dışişleri Bakanı, bu yaygaraları, «gerekirse müdahale ederiz» diyerek cevaplandırdı. Fakat entahî yatırmaya, Erkinin kararlı ve kesin konuşması da yetmezdi. Makarios, «Böyle bir müdahale olursa, her çareye baş vurup

karşı koyacağım» cevabını yapıyordu. Dışişleri Bakanı Kiprianou ise «Bu gibi iddialar, Kıbrıs'a ve bilhassa Türk unsuruna kötülük getirir» diyerek, daha tehditkâr konuştu ve sözlerini şöyle bitirdi:

«Şayet Türkiye hükümeti, Kıbrısın normal durumuna, terakki ve refahına samimi surette yardımcı olmayı arzuluyorsa, bunun için takip edilecek en iyi yol, Kıbrıs'a karışmak ve müdahalede bulunmak haklarına sahip bulunduğu iddiasından vazgeçmektir. Çünkü bu gibi iddialar, ancak gerek Kıbrıs'ta, gerekse daha geniş ölçüde beklenmedik neticelere yol açabilecek bir gerginlik yaratır.»

Bu kampanyaya Rum basını da aktif şekilde katılmaktadır. İşte Rum basınından bazı örnekleri:

«... Zürih anlaşmasının kalitesinin ne kadar kötü olduğu ortaya çıkmıştır... Halkın büyük çoğunluğunun arzusu, kültürel ve ekonomik bakımdan da geri kalmış azınlığın böyle istericiliğine râm edilemez... Kıbrıs konusunun Bir-

leşmiş Milletler Anayasasında yeri olan adilâne ve demokratik bir hal çaresine bağlanması imkânsız değildir. Eleftheria, 3.4.1963»

«Kıbrıs'ta gerçekten, farklı muamele vardır. Bu iltiyazlı muamele, yetersiz anlaşmalardaki menfi hükümlerden doğmaktadır. Bu farklı muamele, Türk azınlığının değil, Rum çoğunluğunun demokratik haklarına zarar vermek tedir. Nüfusun Rum ve Türk oranı 80'e karşı 18 iken, kamu hizmetinde yüzde 70'e karşı 30 kontenjan tamınması farklı muameledir. Aynı şekilde ordu ve jandarınada uygulanan yüzde 60'a karşı 40 kontenjan da farklı muameledir...

Bir azınlık olarak, belediyelerin taksimi konusunda karar almaları ve halkın ezici çoğunluğunun arzusu hilâfına hareket etmeleri farklı muamelelerdir... Biz bugün adanmış anlaşmalardaki bütün menfi hükümlerden kurtarmak için barışçı yoldan mücadele etmekteyiz. Fileleftheros, 4.4.1963»

«Yeni Türk hükümeti de, dış

politikasında, Menderes hükümetinin şantaj politikasını takip etmektedir... Bunlar iki İmparatorluğa karşı cephe alan Helentizmi korkutmuyor... Kıbrıs anlaşmaları, revizyona tâbi tutulmalıdır...

Esasen Erkin daha önceki bir konuşmasında, işe baştan başlamamızı ileri sürmedi mi? Tehdit sürmüştür. Eleftheria 3.4.1963»

Görüldüğü gibi adada, anlaşmaları değiştirme ve Türk azınlığını boyunduruk altına alma kampanyası almış yürümüştür. Yunan hükümeti bu kampanyayı desteklemekten kaçınmakla beraber, Adadaki Yunan Büyük Elçisi, Makarios'un baş müşaviri gibi çalışmaktadır. Adada Makarios'un Elçiden direktif aldığı intihar yaygındır.

Ne yapmak lâzım? Hiç şüphesiz kısa vadede yapılacak iş, Türk hükümetinin anlaşmalarını tam ve eksiksiz uygulanması hususunda, her türlü yola baş vurma az-

minde olduğunun Makarios'a iyice anlatılmasıdır. Türk hükümeti, şimdi bunu yapmaktadır. Fakat Milletlerarası gelişmelerden iyi faydalanmasını bilen ve dünya kamu oyununa Rum tezini her zaman daha iyi anlatmayı başaran Makarios'un karşısında azimli bir «tutum davayı kazanmaya yetmez. Meselenin Birleşmiş Milletlere itikali ihtimali de gözönünde tutularak, dünya kamu oyunu aydınlatmaya ihtiyac var. Halbuki hükümet, Türk Kamu oyunu bile yeteri kadar aydınlatmamaktadır.

Uzun vadede ise, tedbir, kâğıt üzerindeki garantilerden çok Türk cemaatinin ekonomik durumunu sağlamlaştırmaktır. Bu yola ne-nüz ciddi hiç bir şey yapılmadı. Halbuki Doğu Kalkınması planı gibi, bir de Kıbrıs planına ihtiyac var. Fakat ilgili çevreler Karamanlis ve Yunan kalkınmasında hayranlıkla vakit geçiriyorlar... Bu komplekslerden sıyrılmadıkça davayı kazanmaya imkân yok.

D A

KÖY ENSTİTÜLERİ ÜZERİNE

Hayrettin UYSAL

Tarimsal bir temele dayanan Türkiye yapısında, köy or tamının özellikleri ekonomi ve toplumsal bakımdan 1940 larda ayrı bir açıdan ele alınmıştır. Köy Enstitüleri de bu görüşün olduğu bir kuruluş olmuştur. Köy Enstitülerine bizi iten görüş neydi? Bir kez Türkiye'nin toplum yapısında büyük bir nüfus yoğunluğu çok geri kalmıştı. Yaşadığı ortamda kendine özgü bir takım özellikleri vardı bu yoğunluğun. Köy - Kent arasında büyük farklar görülmüyordu. Kentte göre hazırlanmış program ve metodlar köye etkin olamıyordu. Köy yaşamında önemli olan ekonomik ve toplumsal gerçekler gözden kaçırılmıştı. Kentten gelen kişilerin başarı oranı düşüktü.

Böylece, yığınların hızla eğitimi sorunu bir konu olarak karşımıza getiriliyordu. Çözüm yolu gerçeklerimize uygun, köyün her yönüyle bağıntısı olan kurumlardan geçecekti. Çünkü köy ve köy karakterli kasabanın yüzüydü. Dayandığı temel, daha ziyade ilkel bir tarımla, basit bir ekonomik düzen idi... Yer yer küçük el zanaatlarının da görüldüğü bu topluluklarda esasen geleneksel bir iş hayatı sürüp gidiyordu. Ailenin geleneksel ve katı yapısı sert çizgilerle sınırlanmış ve donmuştu... Aynı düzen babadan oğula geçiyordu. Beslenme olanakları yetersiz, modern sağlık kuralları bilinmiyordu. İş alanlarının darlığı iş gücünü soluksuz koymuştu. Köy ortamında en önemli mesele olarak, insan gücünü çeşitli iş alanlarına kanallandırmak zorunluğu vardı. Köy okulu dört duvar içersinden çıkıp tabiata açmak, köyün her türlü ihtiyaçlarına cevap verecek bir kalkınma merkezi haline getirmek gerekti. Tabii ki bunun için binlerce eğitimciye, on binlerce okula ihtiyaç görülmüyordu. Halkla okulun bağıntısı kurulacaktı. Her türlü yeniliğin merkezi, bu yeni iş okulu olacaktı. Aynı zamanda bu iş okulunun başında bulunan kişiye de bir takım özellikler olmalıydı. Köy sorunla-

rum bilen, el becerikliliğine sahip bir kişi... İşte köyün durumu, köy hayatının özelliği gözden kaçırılmıyarak, yığınların ekonomik amaca yönelmiş bir tutumla eğitimi konusu köy Enstitülerini doğurdu.

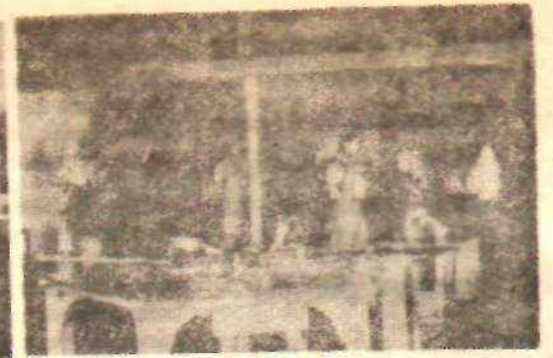
Ricat borusu

Basta Tonguç olmak üzere, köye yönelmiş aydınların bilimsel bir açıdan gerçekleri ortaya çıkarmaları sonucu, eğitimde tutulacak yol belli olmuştu. Geri kalmış bir ülke için, «yığınların eğitimi» önemliydi. Zamanın tek partisi CHP içersinde devrimci halkçı, devletçi büyük bir aydın kitlesi bu eğitim yolunu benimsedi. Parti içersinde yoğunluğa dayanan bir görüşün devleti kurucularından, devrimlerin koruyucularından, devam ettiricilerinden olan İsmet İnönü «meşruyet hudutları» içersinde demokratik ilancına uygun görerek kabul etti. Bir çoğunluk isteğine dayanan bu eğitim sistemine aynı çoğunluk açısından bağlı kaldı. Yığınların eğitimi bakımından, Köy Enstitüleri ile ilgili, köy eğitimi ile ilgili özyeşler yaptı. «Bugün bir köy mektebinde heceliyen Türk çocuğunda yarım kudretli devlet işini göremiyenler cumhuriyetçi olamazlar» dedi. Yine «Köy Enstitülerini Cumhuriyetin eserleri içersinde en kıymetli sayıyorum. Buradan yetişen evlatlarımızın muvaffakiyetlerini ömrüm olduca yakından ve candan takip edeceğim» dedi.

Oysa CHP, kendi partisinin çoğunluğuna dayanarak kurduğu köy Enstitülerini sonra bir zümresinin etkisiyle uygulamadan çekti. Bu bozulmaya, devletin kurucularından, devrimlerin yapıcılarında, devam ettiricilerinden olan İsmet İnönü bir şey yapmadı. Bu neden böyle oldu? Bir statüko içersinde meydana gelen dalgalanma bir partinin, partide, Mecliste bir zümrenin etkisiyle oy çoğunluğunu bu eğitim anlayışına karşı olarak kanallandırdı. «İslahat» oyununa getirilmiş bir partinin çok önemli bir mesele-

DERSTE

ATÖLYEDE

TARLADA

EĞLENCEDE

de «ricat» borusunu çalması çok acı olmuştur.

Açık olmak lazım

1950 den önce CHP, kendi davranışıyla verdiği bu tâvizi DP, önemli bir koz olarak kullandı. CHP'nin aralıklı olarak kapıyı DP alabilmesine açtı. Bu meseleden öyle yararlandı ki, korkmadan yurdun gerçek Atatürkçü insanlarına ıstıralar düzdü. Köyün kalkınması yolunun ekonomik amaca yönelmiş bir eğitim olduğunu, yığınların eğitiminin gerçek demokrasiye giden yoldan biri olduğunu görmemezlikten geldi. Bu sıralarda ise CHP kendi «demokratik esasları» içersinde budamaya tâbi tuttuğu Köy Enstitülerine bir muhalefet partisi olarak sahip çıkmaya yöneldi. İnkılabın savundu. Ak Devrimden sonra da yine, devletin kurucularından, devrimlerin koruyucularından, yapıcılarında, devam ettiricilerinden biri olan İsmet İnönü, «İlmece Dergisinde» yazdığı bir baş yazıda da görüşünü şöyle deyimledi:

«Birlikmiş tecrübelerin ışığında, gelecekte yeni enstitülerle ve asıl maksadı kavranmış eğitimcilerle köylerde bu yeni eğitim - öğretim kurumları temin edilecekti. Bu benim için aziz bir dilektir.»

Ayrıca Köy Enstitülerinin asıl amacından sapmışlığında da ısrar ediyor, bu kurumların değiştirildiklerini söylüyordu:

«Bu kurumların en verimli devirlerine bastıkları andan itibaren asıllarından ve hedeflerinden yoksun bir hale düşürülmeleri memleket için gerçek bir talihsizlik olmuştur.» diyor.

1961 seçimlerinden sonra ancak bir koalisyon olarak iktidara gelebilen CHP'nde, uzun bir süre bu konuda söz olmadı. Ancak İkinci Karma Hükümetin CHP, İ. Eğitim Bakanı Hatipoğlu «Köy Enstitülerinin açılmayacağını» kesinlikle bildirdi. Köy Enstitülerine karşı bilinen özel davranışın «kamufle» etmek için de, «faydalı ilkelere ilköğretmen okullarında uygulanacaktır» dedi. Aynı doğru da bir sözü, DP devri bakanlarının meşhur Tefvik İlerisi de söylemişti. İleri, «Köy Enstitüleri diye bir meselemiz yoktur» demiş, «Köy Enstitülerinin faydalı ilkelere ilköğretmen okullarında uygulanıyor» diye iddia etmişti.

Bugün yine Köy Enstitülerine karşı olanlar var. Özellikle bu karşı olanlar, devrimcilik, halkçılık, devletçiliğin karşısında olan kişilerdir. Bu kişilerin toplandığı siyasal örgüt ise, yine CHP'nin karşısında olan belli bir partidir. DP'nin mirasçısı olarak köylünün uyanmasından korkmak tadır. Bu kişiler yine çoğunlukla toprak ağalarıdır. Gerici ve Stalükoçulardır. Teklerin düzenine işleyen bir eğitim düzenine çıkarları bakımından sıkı sıkıya bağlanmış kişilerdir.

Eğitim Bakanı hangi yanda?

Ancak bir mesele çıkıyor ortaya? Çoğunluk görüşüne sıkı sıkıya bağlı, demokratik esasları gözden kaçırmayan İsmet İnönü, kendi partisi içersinde Kurultaydan, gençlik ve kadın kollarından, ileri aydınlardan, halktan gelen isteklerin zıddına Meclis Grubunun Köy Enstitüleri konusuna yan çizdiğini görürse ne yapacak? 1947'deki gibi ruza mı gösterecek?...

Çünkü Eğitim Bakanı, aynı değerlendirme ve ölçülerden hareket ederek, Eğitim Bakanlığı Merkez Örgütü içersinde bir çıkmaza girmiştir. Esasen Hatipoğlunun eğitim anlayışına uygun bir işleyişte olan, bu merkez örgüt ile Köy Enstitülerine doğru bir çalışma yapılamaz. İlerinin meşhur Eğitim Şurasında Köy Enstitülerini DP Eğitim Politikasını uygun olarak budayan anlayışın tüm temsilcileri, bugün yine Eğitim Bakanlığının yüksek kompartımanlarında oturmaktadırlar. Eğitim Bakanlığında efendi değişimlerin rahatlığı ile «ayduk hocaya» politikası geçer akçedir. Oy le ki öğretmen okulları Genel müdürlüğünün en yüksek başlarından biri, meşhur İleri'nin, meşhur Genel müdürlerinden birinin akrabasıdır. Aynı fikirleri taşımaktadır. Böylesine fikirler içerdense dışarıya, dışardan içeriye gelip gidiyor. Bir bakıma DP'nin salt fikir değil ağırlığını taşımak ta bu merkez örgüt

Koşullar değişmedi

Türkiye'nin koşullarının değiştiğini savunanlar böylece eğitimi bir çıkmaza itmişlerdir. Yığınların eğitimi ortada kalmış, klâsik bir eğitim uygulamasına saplanılmıştır. Oysa

Türkiye'de hâlâ hiçbir şey değişmiş değildir. On yıllık devre içersinde Menderes'in eğitim politikası, eğitimin gerçek anlamına eğilmemiştir. Okul ya pın sayısı bile bir aldatma politikasının belgesidir. 1950 den önce yılda 2000 e yakın okul yapılmışken, on yıl içersinde ancak 4500 okul yapılabiliştir.

Bugün Türkiye'de köy - kent arasındaki dengesizliği kaldırmak için yine Köy Enstitülerine ihtiyaç olduğu kaçınılmaz bir gerçektir. Az gelişmiş bir ülkenin özelliği olarak merkez bölge çalışma kuruluşları olarak Köy Enstitülerine dönmek zorundayızdır. Köye gerçekli her türlü teknik eleman, toplum önderlerini bu kalkınma merkezlerinde yetiştirmek lazımdır. Planlama devreleri içersinde, Türkiye'nin insan gücünü organize etmek, değerlendirmek, ekonomik ve toplumsal amaca yönlendirmek, kalkınma da beshece yoldur.

Bu bakımdan Köy Enstitülerini basit birer okul anlayışı içersinde görmek isteyenler, yurt gerçeklerini bilmiyenlerdir. Ayrıca, meseleyi bir Öğretmen okulu ve Köy Enstitüsü açısından ele almak da yanlıştır. Çünkü Köy Enstitüleri salt öğretmen yetiştiren kurumlar değildir. Temelde yatan gerçeğe eğilmek gerek.

Çortuluyor ki, bilimsel temele dayanan Köy Enstitüleri, yeni çağ kafasının eğitim yoluyla, eğitimin işle ilintisiyle, tabiat sanatı, ekonomik ve toplumsal yönleri açılan tek bir kapıdır.

TÜRKİYE KREDİ BANKASI A.Ş.

SERMAYESİ 20.000.000 TL
MERKEZİ İSTANBUL

Şubeleri:

İZMİR
BEYOĞLU
ADANA
GALATA
KADIKÖY
OSMANBEY
ANKARA
BEYAZIT
FİRNE

SAMSUN
HASKÖY
ÇAPA
KONYA
YENİŞEHİR
İSKENDERUN
BURSA
MERSİN
BAKIRKÖY

ANAFARTALAR

Her türlü bankacılık muameleleri
Zengin ikramiyeleri
küçük cari hesaplar

SÜREK YAYINLARI

Nihat ZİYALAN

ASIK YÜZLÜNÜN BİRİ

250 Kuruş — Çıktı

Adnan ÖZYALÇINER

SUR

250 Kuruş — Bu hafta çıkıyor

İsteme adresi:
P.K. 1013 — İstanbul

YON — 79

YÖN, 17 NİSAN 1963

Eğitimde demokrasiye giden yol kapalı!..

Behzat Ay

Eğitiminin bütün yurttaş mecbur edilişi aşağı yukarı yüz yıla yakın oldu. Fakat hâlâ 15 bine yakın köyde okul - öğretmen yok. Başka bir hesapla ilk okul çağındaki çocukların yüzde 30'u ilk öğretimden yoksun. En basit haklarından - ki yasalar da mecbur kıldığı halde - ilköl olan ilköğretimden, ilk okul çağındaki çocuklarımızdan yüzde otuzüç neden yoksun kalıyor? Bu topraklar üzerinde halkçı bir yönetim kurebilseydik, bütün çocuklarımız ilk öğretimden geçtiler gibi, ortaokul ve üniversite de de eşit koşullar altında okuyabileceklerdi. Kabiliyetleri gözönüne alınarak öğrenim dallarına alınacaklardı. Kabiliyetlerinin elverdiği yere dek yükseleceklerdi. Eğitimde demokrasi de zaten budur. Yoksa yalnız paralı ailelerin çocuklarını orta ve yüksek eğitimden geçirirken, köylünün, işçinin, yoksulun çocukları için eğitim kapılarının kapanması, bir halk hükümetinde, demokratik yönetimde değil, kapitalist, feodal yönetimlerde olur. 15 bin köy okulu - öğretmen - ilköğretim zorunluluğundan, yüksek öğretim paralı ailelerin tekelinde olan halkı sermekten söz açmak ise, en yoksulun tekelinde halk ve halk çocuklarıyla dalga geçmektir... Bu koşullar altında eğitimde demokrasi bir yol izlenemez. Eğitimde demokrasi bir yol izlenemez. Eğitimde demokrasi bir yol izlenemez. Eğitimde demokrasi bir yol izlenemez.

Bu konuda tarihimizde bir kez mahsus olmak üzere bir hamle yapılmıştır. Ki bu da 17 Nisan 1940 tarihinde Köy Enstitüsü yasasının çıkarılması ve bu hazine yedi sekiz yıl sürmesiyle oldu. Ne yazık ki bu hamle ancak bu kadar sürdü. Aydınlanma korkunçlarca durduruldu. Hem de demokrasiyi kurduk dediklerimiz yıllarca, eğitimde atılan demokratik bir yola engel oldu.

Aradan şu kadar zaman geçti. Bir eğitim çıkarması yapıldı. Bu durumu anlamayan kalmadı. Fakat ulusal gelirün yüzde 38 ini cep harcı adıyla yüzde ikilerin içindeki kötü niyetliler hâlâ kemiriyorlar... Bu eğitim kurumlarına saldırdıkları gibi, kurucuları da, oralarda çalışan öğretmenleri, ve bu kurumlardan yetişen aydınlara uluorta saldırmakta durdular. Hem de milletvekili (!) olanlardan gelmekte önce bu saldırılar. En son örneği Reşat Özarda'nın Orhangazi'ni Aşağıköse köyünde «İnönü Köy Enstitülerinde binlerce piç yetiştirilip millet başına belâ etti» demesi ile verildi. Otuz bini aşkın öğretmene, böyle saldırılarla saldıran kimse, üzülerek söylüyelim ki BMM ne dediği sızmadı. Aynı adam, «Aşağına pabuç alması yasalar ordaya girer, subay olur» diyerek halk düşmanı olduğunu, görevi subayların aklınca kışkırtmaya (!) çalıştığını ortaya koyuyor... Evet, subaylar halkı çocuk, bir halk çocuğu... Ya onlar... Onlar ki, subaylara, Köy Enstitülerine, gençliğe saldıran onları halkın en kutsal şeyi olan emeği ile beslenen, doymaz kapitalistler. Onlar ki, bu toprağa, bu halka, gençliğe ve gelecek kuşaklara düşman olan aksidevrimciler... Onlar ki, çocuklarımızı yalayan bir iki reklamcı

gazete sayesinde, reklamlarını yaptırıp, halk düşmanı oldukları halde halkı kandıranlar... Onlar ki, halka karşı oldukları halde Meclise bile sızdılar... Ve onlar ki, bu halkın verdiği vergilerle yapılan kocaman bir yapıda aylarca boş laflarla gün geçirip, o masalarda kavga çıkarıp, ve oradan halka karşı, öğretmene karşı, subaya karşı, gençliğe karşı en kötü sözü eden kişiler!

Bu koşullar altında, iktisadi ve siyasi durum düzelmeden eğitim de düzelmez, diğer durumlar, sorunlar da düzelmez... Harold J. Laski'nin yazdığı gibi, «Kapitalizmin istediği amaçları gütmek, eğitimde demokrasi istediği amaçları gütmekle taban tabana zıt» olunca, eğitimde demokrasiye yol da, açılmamış olur...

Memleket bünyesi böyle iken, çoğunluğun emeği ile kazanıp üstüne kazanıp sağlanan bir azınlık korunduğu, bu azınlığın istedikleri parlamentoya sızınca, çoğunluğun sorunlarına üst dünüldüğü, ekonomik dengesizlik sürüp gittiği, ne siyasi durum düzelir, ne barışçı bir ortamı kavuşabilir, ne demokrasi gerçekleşir... Yalnız beşerî kişilerin söz ben çekimleriyle, halkın humursuzluğu arttıkça artar... Bir çığ gibi çoğalan nüfusun eğitim hakkı da verilemez... Yüze ikinci olanaklarıyla seçilen milletvekillerine de azınlığın sözcükleri demekte hiç bir sakınca görmeyoruz... Böyle olunca eğitimde eşitlik, eğitimde demokrasi lafta ve kâğıt üstünde kalacak... Tıpkı demokrasi gibi...

Bütün bunlardan dolayıdır ki, temel sorunlar çözülmediği için... Halkçı bir tutum, her şeyi kendiliğinden çözecektir. Bütün reformları birlikte yürütülerek, demokrasiye gideceğiz... Eğitimde demokrasiye ancak böyle gidilir... Bugün var düzen yolu kapanmıştır.

Metin Erksan
Kişiliğini buluyor

Acı Hayat

Nijat ÖZÖN

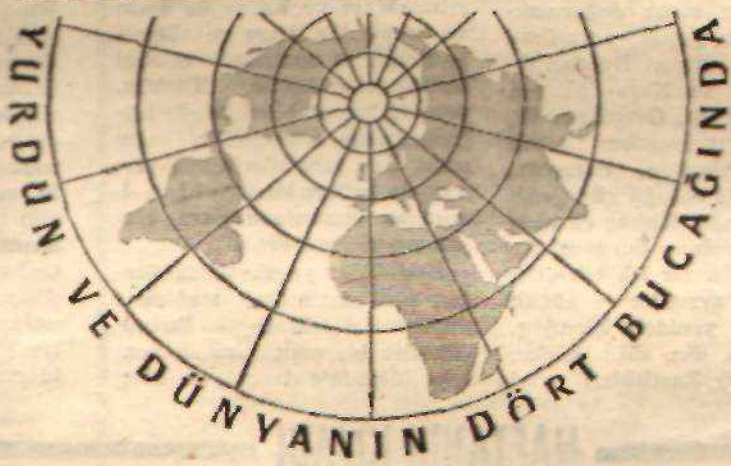
1950'den sonraki «sinemacılar» çağında Lütfü Ö. Akad'dan sonra ortaya çıkan rejisörlerin en genci, en umut vericisi Metin Erksan'dır. Fakat 1950'de senaryocu olarak başladığı sinemacılık takti ilk on yılı içinde bu umutları boşa çıkaranların başında da yine Erksan geliyordu. Bunun nedeni, Erksan'ın bir türlü kişiliğini bulamaması, yabancı etkilere açık oluşu, kâğıt üstündeki tasarımlarını görüntüye geçirirken bocalaması, aradaki açığı bu yabancı etkilere yararlanarak, birtakım çarpıcı, kof çıkışlara dayanarak kapatma çabalamasıydı. A maci toplumsal bir sinema kolunda çalışmak olan Erksan'ın bu başarısızlığında dış etkenlerin de payı olduğu söz götürmezdi. San-

sür ve sansürden dolayı elden geldiği kadar suya sabuna dokunmayan konuların işlenmesini isteyen yapımcı zihniyeti, bu etkenlerle başında geliyordu. Fakat genç rejisörün sürüp giden bocalaması, doğrusu istenirse, Erksan'ın yeteneği konusunda insanı şüpheye düşürmekteydi. «Aşık Vevsel'in hayatı» (1952 - 53) ile «Dokuz dağın efesi» (1958), Erksan'ın iyi niyetli, fakat yapmak istedikleri ile yaptıkları arasında dağlar kadar fark olan bir rejisör olarak tanınmıştı. Erksan bu insanı ilk olarak, sinemaya başladığından on yıl sonra çevirdiği «Gecelerin Ötesi» ile sildi. Fakat bu başarı bile geçici oldu. Ondan sonra Erksan'ın yeniden bir bocalama dönemine girdi. «Gecelerin Ötesi»deki başarılı yönlerin bir «rastlantı» olup olmadığının şüphesi uyardı. Bununla birlikte geçen yılki «Yılanların Öcü» ve geçen ay ki «Acı Hayat», Erksan'ın yavaş yavaş kendi kendini bulmağa başladığını ortaya koymaktadır. Şüphesiz Erksan bu filmler arasında da, «Mahalle arkadaşları», «Sahle nikâhı...» cesidinden piyasasını beylik kurallarına uyan filmler vermişti. Fakat Türkiye'deki sinema çalışmalarının içinde bulunduğu koşullar karşısında bunu başaran saymak gerekir. Önemli olan, bir rejisörün, arada bir de olsa, çeşitli yönlerden başarıya ulaşan filmler çevirebileceğini ortaya koymasındır. Üstelik «Acı Hayat», başından beri kısır geçen, birkaç yıldır süregelen duraklama ile tutufur hafı aldığı, en başarılı sayılan rejisörlerin bile şaşılacak bir bocalama içinde bulundukları, sinemamızın bir gül dürü feryasına, en karanlık yıllarda bile rastlanmayan çeşitten bir «kaçış sineması» na kendini kaptırdığı bir sırada ortaya konmuştur.

Toplumsal eleştirme

«Acı Hayat», gerçekçi bir köy filmi denemesi olan «Yılanların Öcü» bir yana bırakılırsa, Erksan'ın «Gecelerin Ötesi» ile başladığı toplumsal eleştirmeyi sürdürüyor. «Gecelerin Ötesi», «her mahal lede bir milyon yetiştirmek» le övülen bir dönemin toplumumuzda açığı yarılardan birini, suçlu gençler konusunu, desiyordu. «Acı Hayat», yaşama koşullarının gittikçe kötüleştiği, ağır bir yük haline geldiği bir dönemde en gerekli ihtiyaçlarını bile karşılamakta güçlük çeken, en doğal yaşama haklarından yoksun olan insanların durumunu ele alıyor. Erksan bir «fakir aşıkla» övülüyor. Erksan'ın fakir aşıkla, evlenmek üzere bulunan bir kaynakçı ile bir manikürcü. Arma bir yuva kurmak için başlarını so-

REKLAMLARINIZ İÇİN

BASIN İLÂN KURUMU

Genel Müdürlük

Cağaloğlu, Türk Ocağı Caddesi Nu 1 İstanbul
Telefon: 22 43 84 - 22 43 85 Telgraf Adresi: BASINKURUMU

Şubeler

İstanbul
Ankara
İzmir
Adana
Bursa
Diyarbakır
Erzurum
Eskişehir
Konya
Zamankı

Dış Muhabirler

A.R.D.
Almanya (Federal)
Avusturya
Avustralya
Belçika
Bulgaristan
Çekoslovakya
Danimarka
Fransa
Hollanda
İngiltere
Japonya
İsviçre

İsviçre
İtalya
Japonya
Kuzey
Macaristan
Norveç
Pakistan
Polonya
Portekiz
Romanya
Yugoslavya
Yunanistan

Demokratik Okuyan köylü.

Mavi ve Kara

Asım BEZİRCİ

Niçin saklıyayım? Yazma başlarken bayağı üzülüyorum: Bu yazıyı daha önce yazmam gerekirdi. Sabahattin Eyuboğlu gibi sevdiğim bir kişinin kitabıyla zamanında ilgilenmiydim. Yazık ki bir türlü ilgilenemedim. «Mavi ve Kara» basılalı nice gün oldu (1). Öyleyken, ben kaleme şimdi sarılıyorum! Gene geç kaldım, biliyorum. Ama elimden ne gelirdi? Benim gibi eleştiriye vereceği vakit bunca az, göreceği iş bunca çok biri başka ne yapabirdi? İster istemez gecikecekti. Nitekim, ben de istemiyerek geciktim.

«Mavi ve Kara» Eyuboğlu'nun ilk kitabı. İçinde 27 deneme var. Denemeleri yayıncı Sükran Kurdakul derlemiş. Başlıkları şöyle: «Bizim Anadolu, Halk Kavramı, Sımsık mı Söylemek mi, Dostluk Üstüne, Yazarlar Pazarında, Dil Üstüne, Kara Aydınlik, Halkın Anladığı Aydın, Din Üstüne, Softalık, Gelenekler Üzerine, Yaşayan Geçmiş, Batı Doğu, Çocuk Ana Baba İlişkileri, Kuş ku Üstüne, Okuryazarlar ve Köy Enstitüleri, Köy Enstitüleri, Tonguç, Solcu Umacılığı».

Bu başlıklardan da anlaşılacağı üzere, Eyuboğlu içe (ben'e) değil, dışa (biz'e) çevirmiş gözlemleri. Toplum sorunları üzerinde duruyor daha çok. Yurdumuzun durumuyla ilgili günlük konuları ele alıyor. Arada bir öznel konulara da değiniyor; insanlığın tabiatla, toplumla, bireylerle olan kişisel ilişkilerinden söz açıyor. Ama, hem yüzyeide ve azlıkta kalıyor bu, hem de toplumsal sorunların altında eziliyor. Bağımsız birer sorun doğurmaktan çok, adı geçen sorunlara dayanak hazırlıyor. Bundan dolayı, «Mavi ve Kara» konuca zenginleşmiyor. Gerçekten de, Eyuboğlu'nun konuları sayılı ve sınırlı. Alain'de, Bacon'da, Montaigne'de olduğu gibi geniş ve çeşitli değil. Birkaç eksenin çevresinde dolaylı duruyor. Bir takım konular sık sık tekrarlanıyor. Ufak ayrımlar ve küçük eklemelerle yeniden işleniyor. Halk, aydın, din, dil, kuşku, gelenek, Köy Enstitüleri gibi

konular buna örnektir. Üstelik, bu konulardan bazıları, kitaba alınmamış olan başka ve sonra ki yazılarda bir daha gözden geçiriliyor.

Eyuboğlu halkçı, insançı bir yazar. Yurtsever, ulussever bir aydın. Lirik bir halk ve memleket sevgisi duyuluyor yazılarında. Bu katıksız sevgi, yumuşak bir ileticilikle kolkola yürüyor.

Okuyanlar bilirler: Alain «olduğu gibi» kabul eder dünyayı. Düzeltmeği falan düşünmez. «Dünyayı, hakkında hüküm vermeden sevmeli», der (2). Eyuboğlu da seviyor dünyayı, ama yargılayarak seviyor. Bakınca bir sürü girkinlikler görüyor onda, sevgiye, iyiliğe, doğruluğa aykırı bir sürü durumlar... Bunun için, olduğu gibi kabul edemiyor onu. Değiştirmek, düzeltmek, güzelleştirmek istiyor. Kalemini çoğunca bu isteğe göre kullanıyor. Bu istegin ise kanlı devrimler, le gerçekleştirilmesini doğru bulmuyor: «Bütün dünya devletlerinin er geç sosyalizme gideceğine aklım yatıyor, ama bu gelişmenin her yerde kanlı devrimleri gerektireceğine ve kanlı devrimlerin her yerde sosyalizmin en kestirme yolu olacağına inanmıyorum.» (3).

Acaba bu inanmayış doğru mu, yanlış mı? Konunun dışında kaldığından, üstünde duramıyacağım. Yalnız, Eyuboğlu'nun bir devrimciden çok bende bir ıslahatçı etkisi bırakmış da gizliymiyeceğim. Belki bu ıslahatçılık, Melih Cevdet'in «Doğu - Batı» sına göre daha belirgin, daha duygulu, daha köşeli. Ama «Doğu - Batı» gibi, «Mavi ve Kara» da derin ve tutarlı bir dizge ve öğreti (système ve doctrine) niteliği kazanmamış henüz. Nitekim, yazarın karma ekonomiyle toplumumuzun düzeleceğini sanması, bazı zenginlerimizin yurdumuzu halkın kurtulacağına inanması bunun sonuçları olarak yorumlanabilir (4).

Eyuboğlu, yurdumuzda öteden beri savunulan toplumsal düşünceleri tekrarlıyor. Bu düşünceler bir çeşit «anadoluluk» ülküsüne dayanıyor. Eleş-

Jack London
Ölümünden birkaç ay önce

tirmen Sezer Tansuğ'un bir fantezi saydığı (5) bu ülküye göre, Anadolu bir yığın uygarlığa yataklık etmiştir. Değişik kültürler burada birbirleriyle kaynaşmıştır. Bu kaynaşmış kültürü benimsemeliyiz. Çünkü, gelişmiş Avrupa'nın temelinde dahi bu kültür, Anadolu'dan çıkmış olan Yunan kültürü bulunmaktadır.

Eyuboğlu bildiğimiz toplumsal düşünceleri tekrarlamakla kalıyor. Uzun boylu tartışmıyor onları, derinleştirmiyor, geliştiriyor. Yeni buluşlara, çözümlere, sorunlara götürmüyor. Üstelik, bildiğimiz düşünceleri tekrarlarken bildiğimiz yollarla yürüyor. Olaylara yeni bir yöntemle, öznel bir açıdan bakmıyor. Sorunları özgün (orijinal) ve kişisel yorumlarla genişletmiyor.

Bilirsiniz, Montaigne özneldeki nesnel gösterir, özneli eni konu nesnelleştirir, kişisel insanı ıslahatçıdır. Bundan olacak, Montaigne'in görüşlerini kendi görüşlerimiz sanırız. Denemelerinde çokluk kendimizi buluruz. Béranger'in, «Şu Montaigne amma da fikir çalmış bendem!» demesi bundandır. Eyuboğlu ise çoğun geneli, nesnel gösteriyor. Ama nesnel olamıyor. Camus, «Ben konuyu incelemek, mantığına varabilmek için gerektiği kadar uzatmadım», diyor (6). Eyuboğlu'nun bunu yapmak gelmiyor elinden. Konuyla hemen kaynaşmıyor. Daha doğrusu, kaynaştığı konuları seçiyor. Ne var ki, seçtiği konuları da salt bizim (yurdumuzun) geçici konularımız olmaktan çıkaramıyor. Onları bütün insanlığın (bütün dünyanın) süregiden ortak konuları haline getiremiyor. Sartre gibi çağdaş, Montaigne gibi evrensel bir düzeye yüksel-

temiyor. Konuları işleyiş gün-lük gerçekimizin dar sınırlarını aşmıyor. (Bu bakımdan, yabancı bir dile çevrilince, Eyuboğlu'nun ne kerte ilgiyle okunacağını merak ediyorum.)

Alain'de, Camus'de, Francede, Gide'de, Montaigne'de araştırıcı bir şüphe görülür. Pek öyle, önyargıları yoktur onların. Bir bakıma bağımsızdırlar. Eyuboğlu ise bağımlı bir yazar. Bir dava adamı. Şüphe az onda, inanç daha çok. Nitekim, adı geçen denemecilerin düşün dürüclülüğüne karşılık o, inan-dırıcılığı benimsiyor. İnan-dıklarım okurlarına aşılamağa yöneliyor. Onları toplumsal görüşlerle eğitime uğraşmıyor. Diyeceğimi, bir düşünürden çok bir ahlakçı, bir ülkücü (tabii düşünün bir ülkücü) gibi hareket ediyor. Öyleyken, hiçbir zaman bizi aldatıp kandırmağa bakmıyor. Açık yürekli bir vazir gibi, iyiliğimizi isteyen bir dost gibi, dudakları sevgiyle titriyen bir ermiş gibi davranıyor: İnandırmağa çalışıyor. (Ara-sıra retorikten yararlanmasa, edebiyat yapması da belki bundan.) Üstelik, bunu o kadar dürüstlikle, içtenlikle, duyarlıkla, kendini vermişlikle yapıyor ki, artık onun hep iyiden ve doğrudan yana olduğuna, kötü yü ve yanlış asla tutmayacağına inanıyoruz. Kendimizi bu iyilik ırmağının sıcak akıntısına bırakıyoruz.

Gelgelelim, bir süre sonra sunu görmekten de geri kalmıyoruz: Demin adını andığımız denemecileri (onlara Nurullah Ataç'la Melih Cevdet'i de katabilirsiniz) okurken nereye varacağımızı kestiremeyiz. Çünkü onlar ufkumuzu genişlete genişlete, kafamızı iletile iletile, ilginizi tazeliye tazeliye bizi

kabilecekleri bir dam bulmağa bile bütçeleri elverişli değil. Ancak binlerce gecekonduya bir yenisini katarak kurabilecekleri yuva ise, zengin müşterilerinin konuşmalarıyla kulakları dolu olan manikürcü kıza korkunç geliyor. Erksan ev aramağa çıkan genç nişanlıların birkaç denemesinde, se-yirciyi götürdüğü derme çatma, her tarafı dökülen, birer sefalet yuvası olan barmaklar karşısında genç kızın yığılmasını, tiksimesini iyice duyuruyor. Erksan aynı şekilde, hayatını güçle kazanabilen bir genç kızın karşısına çıkan iki şikki da açıklıkla ortaya koyuyor: Ya bütün uygar ihtiyaçları bir yana bırakarak, sevdiği adamla ne kadar dayanabileceği şüpheli olan bir «köpek hayatı» sürmeğe razı olmak, ya da sevmediği bir insanla «gayrimesru» bir hayat sürmek. Erksan'ın sefaletten korkan küçük manikürcü aili ikinci yolu tutuyor, zengin bir iş adamının oğluyla yaşamağa başlıyor. «Acı hayat» ın kişileri bu noktadan başlayarak çoğalıyor, birbirleriyle çarpışık bir ilişkiye giriyorlar: Sorumluluk yüklenir yüklenmez ne yapacağına şaşırır. Karakter zayıflıyor, hiçliğini hemen açığa vuran, basıboz, haylaz, sımarık zengin çocuğu, her şeyi parayla çözebileceğini sanan merhametsiz iş adamı; iş adamının, yaşadığı çevreden sıkılan, serilven altında koşan ken-di hayatını yaşamak isteyen, hayatı duygusal açıdan gören «küçük bir dişi» olan kıza... Manikürcü kız, aylık zengin çocuğu manasız bir hayat süren kız kardeşi, piyangodan kazandığı parayla zenginleşen ve bir gece kulübü işleten eski kaynakçısıyla karışınca filmin başlıca kahramanları arasındaki dörtlü ilişki kuruluyor ve Erksan, bu yeni zengin çevresindeki «Cengel hayatı» nı anlatmağa başlıyor. «Acı hayat» böylelikle, değer ölçülerini yitirmiş daha doğrusu tek değer ölçüsü para olan bir çevredeki düzensizliği, paranın bütün iyşeyleri bozucu niteliğini ortaya koyuyor.

Mevsimin en iyilerinden

«Acı hayat» da aksayan yönleri yok değil. Örneğin Erksan'ın ele aldığı tema, tam bir genelliğe erişmiyor, beş altı kişilik bir çevrede kalıyor; iş adamının fazla «karikatürize» edilmesi, kaynakçanın fazla «idealize» edilmesi, zaman zaman kendini gösteren duygusal tutum, filmin gerçekçiliğini zedeleyiyor. Bütün umudunu, piyangoya, «Spor Toto» ya bağlamış bir toplumda, baş kahramanlardan birinin yaşayışının piyango dan kazandığı parayla değişmesi yadırganmasa bile, konunun gelişmesinde en önemli etken olması bakımından fazla kandırıcı olmuyor. Filmlerimizin beylik öğelerinden olmakla birlikte, epeydit kullanılmasından vazgeçilen «mezarlık sahnesi» nin «Acı hayat» ın sonunda yeniden ortaya çıkışı da hoş bir şey değil. Bunlara, fışkıranların oyunundaki, konuşmalarındaki aksamalar da katılabilir. Fakat Erksan'ın toplumumuzun «tipik» olaylarından birini seçmesi; konusunu elden geldiği kadar «tâvîz» vermeden işlemesi; konuyu fazla dallandırıp budaklandırmadan, asıl amacını gözden kaybetmeden ele alması; tiplerin ve çevrenin seçimindeki başarıları; değişik çevreleri anlatımdaki ustalığı; görüntülerin baştan sona kadar aksamadan gidişi «Acı hayat» a, bu mevsimin başından beri Ankara'da «İlkimize bir dünya» ile birlikte gördüğümüz en iyi yerli film özelliğini kazandırıyor.

HAFTANIN KİTABI

Martin Eden

Jack London. Roman. Çeviren: Mete Ergin.Varlık Yayınevi, İstanbul. 1963. 390 sayfa, 6 lira.

Jack London bir aksiyon adamı idi, yelken açmayı, hayvan çiftliği idare etmeyi, sosyalizm için savaşmayı seviyordu. Kadına karşı hakiki durumu, bir çok hususlarda kendi otobiyografisi olan «Martin Eden» romanında ifadesini bulur: Kahraman hayat hakkındaki son ve kat'i fikrini geceleyin kendini bir Okyanus vapurunun penceresinden denize atmak suretiyle ifade eder.

Bu romanın kahramanı kendini fakirlik ve sefaletten kurtarmak için meyusça gayretler sarfeden bir proleter delikanlısıdır. İdealize edip taptığı, yüksek kültürü dünyaya mensup kız tarafından hallice terk edilir. Bir anlayışsız kadının bir erkeğe yapabileceği bir haksızlık budur, ikinci bir haksızlık da onun zaaflarını lüzumundan fazla tanımaktır.

«Martin Eden» hiç şüphesiz Jack London'un en önemli eserlerinden birisidir. O bu kitaba bütün ruhunu koydu; ona rağmen az tutulması vakıası ona şu acı ders verdi ki eseriyile bir şey kazanmak isteyen bir Amerikan muharriri ihtiras ve açıklıkla cinsiyet meselesinden bahsetmemelidir. Ya tekrar tekrar iptidai ve kâmil bir izdivaç hulyası üzerine yazmalı, yahut zenginlerin haşmetli ve yıkıcı ihtiraslarını tasvir etmelidir. Böyle bir tandansın başlangıcını «Büyük Evin Küçük Bayanı» romanı gösterir; bu kitap hence Jack'in hayatında uğursuz bir işarettir. Hearst mecmualarından 36.000 dolar çekmek ve bundan ruhuna zarar vermeden çıkmak elbette zordu.

Onda sosyalizm ile endividüalizm durmadan çarpıştı. «Martin Eden» in bana

hediye ettiği nüshasına şöyle yazmıştı: «Bu kitapta (kahramanın şahsında) endividüalizme hücum etmek istedim. Fakat işimi kötü yapmış olacağım, bu şimdi -ye kadar bir tek münekkidin gözüne çarpmadı.» Verdiğim cevapta münekkitletin gaskınlığını mazur görmek lâzım geldiğini, çünkü giddetli bir endividüalist için o kadar fazla sempati gösterdikten sonra, onda bir azar yahut ihtar sözünün kimsenin aklına gelmeyeceğini bildirdim.

Jack'in dostları iddia ediyorlar ki öynı zamanda iki kadın sevmiş olduğundan ötürü intihar etmiştir; lakin ben olgun, fikren o derece yüksek bir adamın — eğer dizginsiz geçen seneler ahlaki kuvvetlerini yıpratmamışsa — böyle bir sebepten dolayı intihar edeceğini zannetmiyorum. Martin Eden'in akıbeti Jack London'u bütün hayatında takip etmiş ve o da sonunda bunu kendine tatbik etmiştir.

Upton SINCLAIR

söylediklerine bağlarlar. Mera-
kımızı canlı tutmağı bilirler.
Eyuboğlu'nda ise durum tersi-
ne: Yazılarını okumağa başlar-
ken nereye varacağımızı önce-
den sezeriz çoğunca. Bundan
ötürü, ikinci üçüncü okuyuşta
ilgimiz gevşer, merakımız azal-
ır. Hele yazarın savunduğu top-
lumcu görüşlerle eskiden yoğ-
rulsak, bu ilgi ve merak
büsbütün küçülür. Elbette E-
yuboğlu'nun belirli bir ülküye
«bağlı» olmasından geldiğini an-
lıyorum bunun, ama aynı ge-
kilde «bağlı» bir yazar olan Sar-
tre'nin değişik durumunu an-
lamakta da kendimi alamıyo-
rum.

Ayrıca, yerini iyice belirle-
mek ve özelliklerini ortaya çı-
karmak amacıyla, Eyuboğlu-
nu yukarıda adı geçen deneme-
cilerle karşılaştırıyorum. (Ta-
bii, değer açısından değil, özel-
likleri açısından.) Diyalektik
bir kavrayış buluyorum onlar-
da. Olayları, sorunları çok yan-
lı bir bakışla ele alıyorlar. Tar-
tışarak, araştırarak, karşılaştı-
rarak işlemeğe çalışıyorlar. Ye-
ni düşünceler, açıklamalar ge-
tiriyorlar. Böylece, hem okur-
ları uyandırmış, hem zekâ-
ca geliştirmiş, hem de kalıplaş-
maktan korumuş oluyorlar. E-
yuboğlu'nun tutumu başka: O,
tumdengelimli bir yoldan git-
meği, inançlarından kalkmağı
daha uygun buluyor. Çelişme-
ler, karşıtlıklar, ayrıntılar ih-
timaller üstünde az duruyor.
Yeni düşünceler yaratamadığı
gibi, gerçeği yeni açılardan da
incelemiyor pek. Belki de bu
yüzden, yazdıkları yeterince
derinleşmiyor, kapsayıcı ve do-
yurucu olamıyor. Hatta, zaman
zaman, darlaşıyor; denemeye
özgü söyleşi (sohbet) havasını
yer yer yitirip bir kesinliğe ya
da özdeyiş kimliğine bürünüp-
yor. («Yamalar» ile «Kusku Üs-
tüne» adlı yazılarda ve bir çok
cümlelerde olduğu gibi.) Daha
da kötüsü, kimi kez, ayrıntıla-
ra ve aykırılıklara gereken ö-
nem verilemediğinden - iki yana
da çekilebilen bir anlam kaza-
mıyor. Örneğin, «Çağların en
kuskulusu Ortaçağ, ülkelerin
en kuskulusu Doğu olmuş şim-
diye dek.» diye yazıyor (s. 84).
Oysa, Ortaçağın kuskuyu ezen
bir çağ olduğu, kuskunun Rö-
nesansla başladığı hatırlanırsa,
bu düşüncenin tersi de yazılabil-
ir: «Çağların en kuskusuzu Or-
taçağ...»

Gerçi, Eyuboğlu buradaki
kuskuyu «başkasından kuskulu-
lanma» anlamında kullandığını
sonradan açıklıyor. Ama, bu a-
çıklama bile, yazının ters anla-
şılmasını önleyemiyor. Nitekim,
Ferit Edgü de yazıyor böyle an-
lamış ve Eyuboğlu'nu yok ye-
re eleştirmişti. («Kusku'nun Ö-
tesi», Yeditepe dergisi, 30.6.
1961).

Montaigne bir denemesinde,
«Ah, keşki Paris'in zerravat
çarşısında kullanılan kelimeler
le konuşabilsem!» der (7). Bu-
nunla halkın diline, çoğunluğun
dilinde duyduğu eğilimi belirt-
miş olur. Eyuboğlu da, aşağı yu-
karı, aynı eğilime bağlıyor.
O da, ünlü Fransız denemeci-
si gibi, «içten gelen, lezzetli, ra-
hat», anlaşılır bir dilden yana
çıkıyor. Ama onun kadar «süs-
ten uzak», Melih Cevdet ile Me-
met Fuat kadar «yalm» olamı-
yor. Yer yer tekerlemelere, se-
cilere, benzetmelere, oyunlara
baş vuruyor. «Edebi» bir dil
yaratmağa koyuluyor. Bunun
sonucu, Montaigne'in dillediği
o «askerce» söyleyiş, onda «sa-
natsal» bir havaya bürünüyor.

Bunu da tabii karşılamak ge-
rek. Çünkü, Eyuboğlu'nun sa-
natçılığı düşünürülüğünden a-
ğır basıyor. Alain'e göre «düşün-
mek, insanmak demek değildir.
Düşünmek, insanmadan yarat-

maktır.» (8). Eyuboğlu'na göre,
ise, düşünmek insanarak yarat-
maktır. Bu bakımdan Eyuboğlu-
lu'nu «yüreğiyle düşünen bir
ülküçü» saymak yanlış olmaz.
Prévert için söylediği, aslında,
kendisi için de doğrudur. Onun
da «düşünceleri bir türkü, tür-
külleri bir düşünce gibidir.» Ni-
tekim, Camus'de, Gide'de rast-
ladığımız o «ussal (aklı) duyar-
lık» Eyuboğlu'nda «duygusal
ussallık» biçiminde beliriyor.

Eyuboğlu'nun sanatçı yara-
dıcısı alçakgönüllü, hoşgörülü,
insancıl, gelebi bir davranışla
birleşiyor. Giderek içli, teklif
siz, bilgicilikten uzak, açık seçik
bir anlatım (ifade) meydana ge-
tiriyor. Bu anlatım hoş imge-
lerle, folklor verilerinden iyi
yararlanmakla, devrik cümlele-
ri ustaca kullanmakla daha bir
tatlılık, işlevlilik, akıcılık kaza-
rıyor.

Yazık ki bu kazanç
birtakım ihmaliler
dolayısıyla, yer yer azalı-
yor. Sözelemlilik, «özleşme» aç-
ısından dilde tam bir «tutarlılık»
görülüyor. Gerçi, yazılar ki-
tap haline getirilirken gözden
geçirilmiş, az çok özleştirilmiş,
ama bunun için yeterli özen
gösterilmemiş: Dilimizde karşı-
lığı olan bazı yabancı sözcükle-
rin alıkonulması, birtakım söz-
cüklerin kimi yerde Türkçesi-
nin, kimi yerde Osmanlıcasının
kullanılması, yeni sözcüklerle
eskilerin yan yana getirilmesi
bu özensizliğin belirtileridir.
(Ne yalan söyleyeyim, özleşmeyi
çoğunca savunan Eyuboğlu' -
nun, böyle bir özensizliğe, ka-
lenderliğe düşmesini hoş karşı-
lamadım.)

Ayrıca, eş ya da yakın anlam-
lı sözlerle parçaları fazla yer
veriliyor. Bu yüzden bazı bö-
lümeler hem gereksizce şişiyor,
hem de faydasız bir artıklama-
ya (tautologie) yol açıyor. İşte
bununla ilgili bir örnek:

«...Devrimleri bir azınlık ya-
par elbet, ama çoğunluğun der-
dini bilerek, yüreğini okuya-
rak, halkın adamı, gerçek söz-
cüsü olarak. Kötu politikacıla-
rın çoğunluk dedikleri aslında
çoğunluğun asıllıkları, baş belâ-
larıdır. Onlara göre bu millet
adam olmaz, iyilikten anlamaz,
parayla satın alınır, okul iste-
mez, tembeldir, ahlaksızdır, pis-
tir çarıkli erkânıharptir.» (s.
59).

Görüldüğü gibi, birtakım
fazlalıklarla (altlarını çizdim)
cümleler boşa boşuna uzayıp
yayıyor. Bunların atılmasıyla
pek bir şeyin eksilmiyeceğini,
tersine, anlamın daha bir yo-
ğunluk ve anlatımın daha bir
duruluk kazanacağını sanıyo-
rum. Bunu görmeniz için, ister
seniz, ilk cümleyi ayıklayarak
yazayım: «Devrimleri bir azın-
lık yapar elbet, ama çoğunlu-
ğun derdini bilerek, halkın a-
damı olarak...»

Önce de söyledim: Gerçi E-
yuboğlu epey zamandır bilinen
ya da Batıdan alınan düşünce-
leri tekrarlıyor çoğunca. Fakat,
hiç değilse, bu düşünceleri o-
kurları sıkıyan şiirli bir anla-
tıyla, «Kendine özgü bir söyle-
yişle» verebiliyor. Demek ki
onları içinde eritmiş iyice, ben
liğine mal etmiş. En önemlisi,
«yerleştirilmiş». Bundan dola-
yı, yazılarını okurken hiçbir ya-
bancılık duymuyoruz. Suut Ke-
mal Yetkin'de olduğu gibi bir
«aktarmacılık» ya da «çevirme-
cilik» kokusu almıyoruz. An-
cak, bir gönülden tanıdık se-
sin dinler gibi oluyoruz.

Herhalde Ataç gibi ayrı, öz-
gün bir üslup yarattığı öne sü-
rilemez Eyuboğlu'nun. Dilin sı-
nırlarını zorladığı ya da aştığı.
Türkçenin bilinmeyen imkânla-
rını ortaya çıkardığı ya da ge-
liştirdiği söylenemez. Ama, bi-

Gazetelerde Sanat

Memet FUAT

Geçen hafta, «Gelecek yazımda, birkaç
örnek vererek gazetecilerle sanatçılar konu-
suna değineceğim.» derken, günlük olayla-
rın, savunacağım düşünceye böylesine uygun
düşeceği aklımın ucundan bile geçmemişti.

Önce «Cumhuriyet» gazetesinde Anka-
ra'ya gelen ünlü Alman sanat eleştirmeni Dr.
Haftmann'la yapılmış bir konuşma yayımlan-
dı. Dr. Haftmann sanat eserinin sanat
ahıcısına ulaştırılması konusunda gazetelere
düşen görevlerden söz ediyor. «Cumhuriyet»
in koyduğu ikinci başlık ise şöyle: «Anka-
ra'daki sanatçılarımızın eserlerini inceleyen
Dr. Haftmann, sanatın gelişip halka imme-
sinde basına önemli görevler düştüğünü ila-
ve etti.» Başlığı alan gazetecinin, işi nasıl
yanlış anladığını görmek için şu söze dik-
kat etmek yeter: «sanatın gelişip halka im-
mesinde...» Gel de acıma sanatçılara! Pol-
itikacılarla eleştirmenler yetmiyormuş gibi,
bir de gazetecilerden öğrenecekler sanatta-
rını nasıl geliştireceklerini, nasıl halka ine-
ceklerini! İyi sanatın duyurulmasına, yayıl-
masına yardım etmekle yetinilmiyor nede-
se — ille yol gösterilecek!

Hafta ortasında duyduğum başka bir
olay, o olayla ilgili bir konuşma da çok il-
ginçti. Halit Refiğ «Şehirdeki Yabancı» ad-
lı bir film çevirmiş. Konusu Zonguldak kö-
mür ocaklarında geçen, özlü bir film. Ama
oynatacak sinema bulamamışlar. En başta
özlü, iyi bir film olması engel. Denenmiş,
yeni bir şey piyasa için, iş yapar mı, yapmaz
mı, belli değil. Ayrıca, sinemalar kimi şirket-
lere sınıksız bağlı. Şu, bu... Ama bütün bun-
ların üstesinden gelecek bir güç var: Basın.
Gazeteciler isterse, ilgilenip filmi özer, halka
duyururlarsa, yani hicaret paranın kokusunu
alırsa, şıp diye açılmış sinema kapıları.
Bu düşünceyle «Şehirdeki Yabancı» özel o-
larak basına gösteriliyor. Gösteriliyor ya,
herkesin birbirine sorduğu soru: «Çetin ile
İlhan Selçuk gelmez mi? Kıscası, Çetin Altan
ile İlhan Selçuk gelir, filmi beğenir, köşele-
rinde yazarlarsa, iş yarı yarıya çözülecek!
Ama, bakıyorum, Halit Refiğ umutsuz, «Yaz-
mazlar,» diyor, «yazacak o kadar önemli
şeyleri var ki...»

Basının bu gücü, bir yanda «o kadar ö-
nemli şeyler», bir yanda «sanat...» Sonrası,
yazarlar mı yazmazlar mı? İyi bir film
yapmak için onca didinmiş, çeşitli engelleri
aşmış, akla kararı seçmiş bir sanatçı umut-
suz, «Yazmazlar,» diyor... Ama belki de ya-
zarlar, bu yazı dizilip basılana kadar, ba-
karsınız, yazmışlar bile...

Neyse, biz, «Yazdıkları zaman nasıl ya-
zıyorlar?», onun üzerinde duracağız. Gaze-
teciler, deyince, radyolardan en ufak bir a-
taç duymaksızın, «Kuşak değil, uçkur bun-
lar, uçkur!» diye bağırarak gelmesin akli-
nıza sakın! Saygıdeğer gazete yazarların-
dan, Çetin Altan, İlhan Selçuk, Cevat Feh-
mi Başkut'dan örnekler alalım:

14 Şubat 1963 günlü «Milliyet» de Çe-
tin Altan, «Lâtin Ozanlarından Çeviriler»
adlı kitabı tanıtıyor. Dört ozandan şiir çevi-
rileri. Ama başlık: «Martialis'in şiirleri...»
Giriş şöyle: «Oktay Rifat'ın Lâtin Ozanların-
dan Çeviriler diye topladığı demette Marti-
alis diye bir şair var ki, argo tabiriyle tam
bitirilmiş adam...» Öbür ozanlar tek sözcükle
anılmamış, çevirilerin başarısı üzerine de
tek sözcük yok. Yalnızca Martialis'in yergi-
leri, alayları, bitirilmişliği... Örnekler... Sonuç:
«Anlaşıyor ki dünya, yahut insanlar ara-
dan iki bin sene de geçse pek değişmiyor.»
Oysa kitaptaki ozanların sanat bakımından
durumları şöyle (Oktay Rifat'ın deyişiyle):
«Kitabımızda dört ozan var. Bunlardan üçü,

Katullus, Vergilius, Horatius Lâtin şiirinin
sultanlarıdır. Martialis de öyle. Ama yine de
onlardan başka bir adam. Daha üstün değil.
Belki onlardan aşağı. Ama daha tatlı, daha
cana yakın.» Durum böylesen neden Marti-
alis'i böylesine ayırmış Çetin Altan? Sa-
nat önemli sayılmıyor da, bitirilmişlik mi ö-
nemli sayılıyor! Ayrıca Oktay Rifat gibi
bir şairin bunca emeğine, başarısına tek söz-
cük bile fazla görülmüş... Gene de herkes
sevinç içinde, çünkü çok satılan bir gazete-
nin çok okunan bir yazarı iyi bir sanat ese-
rini andı!

3 Mart 1963 günlü «Cumhuriyet» de
İlhan Selçuk, «Türk Çocuk Tekerlemeleri»
adlı kitabı tanıtıyor. Gerçekten çok ilginç bir
kitap. Yazının başlığı: «Çocuktan al haberi»
... Giriş şöyle: «Bugün Pazar. Kar ve ça-
mur salatasından doğan pis bir ıslaklık so-
kaklarda uzanıp giderken, evde, sıcak soba-
nın başında keyif çalmak ne güzel şey...
Tabii eğer eviniz varsa, sobanız varsa, kö-
mürünüz odununuz varsa, ocakta tencereniz
kaynıyorsa... Sanırım bunların hepsi sizde
var. Bende de var. Gerçi çok kımsede yok-
tur, ama ne yapalım. Bulsunlar kerateleri!
Şu halde oturup karşılıklı, rahat rahat keyif-
li konuşabiliriz, biz bize. İşte bu Pazar günü
sıcak odamda ayaklarımız ızdırmış oturuyo-
rum. Elimde bir kitap... Görüyorsunuz ger-
çekten temiz bir yürek konuşuyor hiçbir
yerde yalnız kalamıyan, insanlara sınıksız
bağlı bir yürek. Ama «o kadar önemli şey-
ler» i bırakıp bir kiptan söz açacağım için
öbür dileyecek nerdeyse İlhan Selçuk. Neyse
ki bu kitabın ele alınışı da, «o kadar önemli
şeyler» in büsbütün dışında değil... «Çünkü
bu dizileri koca bebeklerin okumasında bu
yük fayda var.» Kitap baştan sona politika
açısından taranıyor: «Şu tekerleme bizim
politikacılar için biçilmiş kafiye...» «anki su
diziler bizim Kayseri Partisinin içkileri için
yazılmış», «bir tane de yobazlara takdim e-
delim». Böylece örnekler veriliyor. Politika
ışıl ışıl ta tepede, Oysa bu çocuk tekerleme-
lerinin «içlerinde her yönden dikkati çekici
olanlara raslamak mümkün. Sanat yönün-
den de...

4 Nisan 1963 günlü «Cumhuriyet» de
Cevat Fehmi Başkut, «Bombok» adlı kitabı
tanıtıyor. Yazının başlığı: «Şiirin Megin ce-
ketilleri...» Bursa'da yayımlanmış bu kitap
Cevat Fehmi Başkut'a konu olması gazete-
cilerin püf noktasına üflemeinden. Adam
köpeği ısırsın... Kitabın adı «Bombok» olu-
rsa... «Marika'nın Donu» da az mı yazıldı?
Cevat Fehmi Başkut gerçi beğenmiyor ki-
tayı, ama beğenmemesinin nedeni salt konu-
dan geliyor sanat bakımından başarılı mı
değil mi, onu kestirememiş! Oysa sanattan
başka bir ölçüsü yok bu işin! Kestirememiş-
se, o şiirlerde bir sanat kokusu alırsız değilse
kırk yıllık gazeteci neden düşüyor bu oy-
na? Tek nedeni: Adam köpeği ısırsın...

1963 yılındayız... Anadolu kitapçısı, «Ya-
ynlarımız arasında Sartre varsa gönderin-
diye yazıyor. Camus'nün «Denemeler» i Kaf-
ka'nın «Milena'ya Mektupları» i İkinci barkı
yapıyor, değişen bir şeyler var. var. var. Ama
ben bir türlü anlıyamıyorum: Şu sanat denen-
şey — salt sanat oluşuyla — gerçekten ö-
nemli mi, değil mi? Yoksa politikanın kuv-
ruğuna takıldığı kadar mı önem kazanıyor?
Yoksa köpeği ısırdığı kadar mı? Ben bir tür-
lü anlıyamıyorum: Çünkü bir Melih Cevdet
Anday yıllarca sustuktan sonra «Kolları Ba-
lı Odyseus» gibi bir kitap çıkarıyor da,
Martialis'in bitirilmişliği, çocuk tekerlemeleri-
nin politikaya uyarıldığı ya da «Bombok» sal-
rı kadar ilginç görülüyor — başta gelen ga-
zete yazarlarımız!... Ben bir türlü anlıya-
mıyorum: Yüzyıllar boyunca sanat en yük-
sek yerlere koyan, en seçkin kişilerin yüzü-
ne, «ama sanatçı olamazsınız!» diye haykıran
onca büyük adam hep palavra mı çekmiş-
ler!...

Şu konuyu apaçık bir konuşak: Sana-
tın önemi var mı, yok mu?

linen imkânları iyi kullandığı,
geçmişten gelen veriler üstün-
de kişiliğine uygun güzel bir
«anlatım» kurduğu da söz gö-
türmez. Zaten, denemecilere
vergi bu sanatsal anlatım olma-
saydı, onu bir fıkra yazarından
ayırarak da kolay olmazdı. Hat-
ta, yukarıda açıkladığım özellik-
lerinden ötürü, epey güç olur-
du.

Öyle olmadığı içindir ki E-
yuboğlu'nu seviyorum. Öbür
erdemlerini de düşünerek, onu,

bize göre iyi bir denemeci sayı-
yorum.

Yaşayan denemecilerimizin en
iyisi...

(1) Sabahattin Eyuboğlu, —
«Mavi ve Kara», Ajaç Kitabevi,
İstanbul, 1961.

(2) Alain — «Söyleşiler», Çev.
Fehmi Baldaş, Ankara, 1961, s.
51.

(3) S. Eyuboğlu — «Demok-
rasiye Güven», Vatan gazetesi,
27.8.1962.

(4) S. Eyuboğlu — «Oyunun
Dışındakiler», Yeni Ufuklar der-
gisi, 1.1.1963.

(5) Sezer Tansuğ — «Anado-
lu Kültürü», Yeni Ufuklar, Şu-
bat 1961.

(6) Albert Camus — «Dene-
meler», Çev. S. Eyuboğlu — V.
Günyol, 1960 s. 21.

(7) Montaigne — «Deneme-
ler», Çev. S. Eyuboğlu, 1960, s.
146.

(8) Alain — «Söyleşiler», s.
42.

Köy Enstitülerine dair ilgi çekici doktora teziyle tanıdığımız Amerikalı Dr. Fay Kirby, bu yazıda Türkiye'ye gönderilen Amerikalı uzmanlar rezaletini ele alıyor. Dr. Kirby, Niyazi Berkesin karısıdır.

EĞİTİMDE KAPİTÜLASYON

Dr. Fay KIRBY

Türkiye'nin Amerikadan teknik yardım, uzman, ve eğitimci sağlamasının tarihi oldukça eskidir. Bu, 130 yıldan fazlasına kadar gider. Türkiye için 130 yıl öncesi başlayan Amerikadan teknik yardım ve uzman sağlama tarihinin ayrıntılarının ilgi çekecek çok yanları vardır. Fakat bunun bir yanı vardır ki eğitimcileri özellikle ilgilendirir. Türkiye'ye 130 yıl önce ilk gelen Amerikalı uzmanlarla bugün gelenlerin seviyesini kıyaslamak bize, Türkiye'nin dış dünyadaki durumunda meydana gelen değişiklikler hakkında bir fikir verebilir.

Istanbul NewYorka örnekti..

Türkiye'ye ilk Amerikalı uzmanın gelişi İkinci Mahmut zamanına rastlar. Her tarih okumuş Türkün bildiği gibi, Navarin körfezinde bulunan Türk donanması, İngiliz ve Fransız donanmaları tarafından yakılmıştı. Türkiye ile bu devletler arasında harp yoktu. Yalnız Yunanistan da isyan vardı. Bu donanmalar oraya dost sıfatıyla gelmişlerdi. Fakat sözde bir yanlışlık eseri olarak, orada Türk donanması ile savaşa tutuşmuşlar bu Türk donanmasını imha etmişlerdi.

Bu meşhur ihanetten sonra Mahmut, donanmasını yeniden kurmaya azmetti. Bunun için gözlerini Amerikaya çevirdi. Yapılan temastan sonra da İstanbul'a, o zaman Amerikanın en teknik adamlarından biri geldi. Bu adam tarihte bir dönüm noktası olan bir işi yapmış bir kimsedir: Atlatığı ilk defa geçen meşhur buharlı gemi olan «Robert Fulton» gemisinin planını çizen ve yapan Henry Eckford'du bu adam.

Henry Eckford'un yanında Türkiye'yi tanıması ve gördüklerini yazmak üzere gelen James E. De Kay adında genç bir doktor vardı. Bu zat o zamanki Amerikan bilim, kültür, endüstri ve fikir hayatının seçkin kimselerinin bulunduğu bir çevreye mensuptu. Bunlar, daha sonraki kudretli Amerikan öncülerini olan aydın, ileri kafalı kimselerdi.

Bu seçkin, ileri düşünlü Amerikalılar çevresinin üyesi olan Dr. De Kay'ın Türkiye'de ne gördüğü, Türkler hakkında ne gibi hükümler verdiğini ilgi çekici bir noktadır. Bunları, onun kocaman bir cilt tutan Türkiye hakkındaki kitabında buluruz.

İkinci Mahmut teknik yardım için gözlerini yeni dünyaya çevirdiği zaman önemli reformlara girişmiş bulunuyordu. O zaman Avrupanın en kudretli iki devleti olan İngiltere ve Fransa'nın Türkiye'deki temsilcileri bu reformlara iyi gözle bakmazlar; küçümserler, hatta alay ederlerdi. Hatta bunlardan biri olan bir İngiliz, yazdığı eserde Mahmud'u derebeyleri yıkmakla suçlar; çünkü onun nazarımda bu derebeyler İngiltere'deki gibi aristokrasi sınıfı teşkil ediyordu.

Mahmutun reformları hakkında o devirde lehte yazan, bunları takdiri anlatan tek kişi şu bu yeni kütadan gelmiş olan Amerikalı Dr. De Kay olmuştur. Yazdığı şeyler arasında özellikle iki gözlem çok ilgi çekicidir. O zaman Amerika, ekonomik bağımsızlığını yabancıların eline kaptırmamak mücadelesi içindeydi. De Kay kendi vatandaşlarına İkinci Mahmut'un, yabancı sermayeye karşı Türk kaynaklarını kaptırmamak için gösterdiği direnmeyi, Avrupanın büyük banker firmalarının borç verme tekliflerini reddedişini anlatır ve genç Amerikan Cumhuriyeti'nin bundan ders almasını hatırlatır. İkinci gözlemi, Mahmut'un Türkiye'de devletin güdümüne ile sanayi kalkınması siyaseti hakkındadır. O zaman herüz daha bir «gelişmemiş memleket» olan Amerikadaki vatandaşlarına De Kay, İngiliz liberal ekonomistlerinin yazılarına kapılarak açık kapı siyaseti tuzakına düşmemelerini Türkiye'yi misal göstererek hatırlatır.

De Kay'ın kitabında Türkiye hakkında ilgi ile okunacak daha bir çok gözlemleri vardır. Fakat hepsini burada anlatmağa imkân yok. Yalnız bir kaçına dokunmak isterim. O zaman veba hastalığının niteliği henüz daha doktorlarca bilinmiyordu. De Kay, bir doktor sıfatıyla, o zaman İstanbul'da çıkan veba salgını ile ilgilendi. O zaman Avrupada bu hastalıktan çok korkulduğu için ona

yakalanan insanlardan herkes kaçır, hastayı merhametsizce ölüme terkederlerdi. De Kay, Türkiye'nin böyle hareket etmediklerini hayretle gördü. Hastalara yapılacak yardım ile bunların hiç değilse ıstıraplarının dindirilebileceği sonucuna vardı. Amerikaya dönüşünde vebalırlara karşı uygulanacak muamele ve tedavi hakkında yeni görüşler getirdi ve yaydı. De Kay, Türkiye'de kadınların Avrupadaki rın sandığı gibi mahpes hayatı geçirmediğini de gördü. Hatta onları çarşıda, pazarda serbestçe dolaştıklarını gördü. Hatta bazıları ile görüşti. Onun, Türkiye'de kadınların emniyet içinde olmaları ve halk içine karıştıkları noktaları üzerinde fazla durmasından, takdire bahsetmesinden, onun zamandaki Amerikada kadınların henüz daha bu özelliklere sahip olmadıklarına hükmetmek gerekiyor. De Kay'ın hayranlıkla bahsettiği şeylerden biri de İstanbul'da gördüğü şehir suyu sistemidir. O zaman Avrupada, İstanbul ve Kahire'den büyük anca Londra ve Paris gibi bir iki şehir vardı. New York o zaman İstanbul'un yanında kasaba gibi bir yerdirdi. De Kay, İstanbul'dan bahsederken New York şehrine hâlâ doğru dürüst içme suyu getirilemediğinden bahseder, ve örnek olarak İstanbul'u gösterir.

Köy Enstitüleri Amerikada kurulmalı..

Aradan çok yıllar geçti. Genç Amerikanın genç aydın ve bilgini (De Kay tanınmış bir tabiat bilimleri bilgini idi) övdüğü Türkiye geride Amerika dünyasının en zengin, en ileri memleketi haline geldi. Fakat Türkiye, Amerikadan uzman yardım sağlaması fikrini unutmuş değildir. Zamanımızdan kırk yıl önce, Türkiye'de yeni kurulmuş bir cumhuriyet olunca ilk yaptığı şeylerden biri yeni dünyanın en ünlü düşünürünü ve eğitimcisini davet etmek oldu. Bu zat yani John Dewey de Türkiye'de gördüğü şeyler hakkında yazdığı Pragmatizmin bu ünlü şinasının, genç Türkiye Cumhuriyeti'nden kendi alanı ile ilgili önemli şeyler öğrenmesi imkânı varken De Kay'ın gösterdiği anlayış derinliğini gösterememiş olmakla beraber, o da yazılarında Türklerin kalkınma ve ilerleme kabiliyetlerini gözlemekten gelmemiştir. Hatta, «Türkiye'de Köy Enstitüleri» adlı eserimizde anlattığımız gibi, Dewey kendi memleketinde bile henüz gerçekleştirilmemiş bir eğitim reformu ve demokrasi gelişimi davasını Türk Cumhuriyeti'ne gerçekleştirmesine umut bağlamıştı.

Suyunun suyunun suyu..

Biraz daha sonralara gelelim. On iki yıl önce Türkiye'ye genç Amerikalı uzmanlar geldi. Bunlar artık ne De Kay gibi Amerikanın en aydın kafalıları, ne Dewey gibi dünyaca ünlü eğitimcilerdir. Iskala hayli düşmüştür. Gelenlerin seviyesi, Türkiye'nin dış dünya gözündeki seviyesinin iyi bir ölçüsüdür. Bunların kimisi tekaüde çekilmekten kaçınmak için, kimisi hayatlarında bir «yabancı memleketlerde» veya «şark ülkelerinde» bulunmuş olmanın enteresanlığını katmak için çoğu da sadece memur oldukları için gelmiş kimselerdir. Adları, unvanları, bilgileri Amerikan toplumunda ne önemli, ne ünlü kişiler olduğunu göstermeyen kimselerdir. Ne bir gözlem ilgisi ile, ne de bir takım ideallerin gerçekleştirilme yollarını arama ile ilgili kimselerdir. 1954 te gerek Eğitim Bakanlığının, gerek Amerika yardım makamlarının «son derecede titizlikle seçilmiş Türkiye'ye en münaşip uzman» diye getirildiğini iddia ettikleri eğitimci, artık, De Kay'ların, Dewey'lerin «suyunun suyunun suyunun suyu» diyebileceğimiz bir uzmandır. Dewey'in mensup olduğu Columbia üniversitesi tesinde, bu uzmanın adı duyulduğu zaman çehrelerde sadece bir tebessüm beliriyordu, o kadar. Ama Türkiye gibi «gelişmemiş bir şark memleketine», bu suyunun suyunun suyu yeter de artardı bile.

Judo'cu NewYorklu kızlar

Ama kim bilebilirdi ki 1963 yılına geldiğimiz zaman on iki yıl öncesinin bu simaları bile aham şahım sayılacak derecede iskala düşsekti? Bunlar, hiç değilse kendi vilayetlerinde kendileri okullarında, kendi mesleklerinde az buçuk tanınmış kimselerdi. Hatta içlerinde, Miami üniversitesine «görgül edinmek» üzere gönderilen Türk öğretmenlerinin fikirlerine ve çalışmalarına orada yazılan bir kitapta yer verecek kadar Türkiye'ye değer veren biri bulunuyordu.

Ya bugün? Bugünkü Türkiye 130 yıl öncesinin De Kay'larının, kırk yıl öncesinin Dewey'lerinin, sekiz yıl öncesinin Wofford'larının seviyesinden ineline Sulh Kolordusunun 38 adet toy delikanlı ve kızının seviyesine indi. 130 yıl içinde, Türkiye'nin Amerika nazarındaki seviyesinin, Türkiye'nin Amerika yardımı sağlama isteğinin seviyesinin geçirdiği istihaleyi bundan iyi gösterecek ölçü olamaz.

Türkiye'nin eğitici kalkınması artık bu delikanlılarla kızlara kalmıştır, ey Türk öğretmenleri, haberinizi olsun! Bu yeni uzmanlarımızı tanımalıyız. Sulh Kolordusu, okuldan yeni çıkmış delikanlılarla kızlardan mürekkep. Üyeleri, dünyanın bütün geri kalmış, iptidai memleketlerine gönderiliyor. Amaçları bu memleketlerin kalkındırılmasına yardım etmek. Bu memleketlerde henüz daha milli eğitim teşkilatı yoktur. Okulları, öğretmenleri yoktur. Şimdiye kadar «öğretim diye neleri varsa misyonerlerden, müstemleke idarelerinden gelmiştir. Şimdi bu kolordunun gönüllüleri her tarafa yayıp dünyaya medeniyet ve iyi niyet yayacaklar.

Fikrin ideolojisi, Türkiye'de yıllarca önce bilinen uygulanan köycülük fikrinin iptidai bir şeklidir. (Yukarıda adı geçen eserimizde bu köycülük cereyanının Türkiye'nin eğitim davasının çözümüne mede hiç bir işe yaramadığı hakkındaki tartışmamıza bakalım). Bu yeni tip köycüler diğer memleketler gibi, Türkiye'nin de ücre yerlerine verilecek. Bu ücre yerler de Kayseri gibi Türk şehirleri dir. Belki ileride köylere de gidecekler. Yalnız kendilerini emniyete hissetmedikleri için Japon usulü Judo talimleri ile mücehhez olmaları lazım. Sonra iki ay kadar da «Türkoloji» okuyacaklar. Gelecek yıl sayıları 300 e çıkacak.

Her deneyden Türk makamları da çok şeyler öğrenmiş. Bir Türk politika adamı: «New York'lu kızlar bile Kayseri gibi şehirlere gidebildiklerine göre, biz Türkler de bunu yapabiliriz bizim de bir Sulh Kolordusuna ihtiyacımız var» demiş. Bu politika adamı Türkiye'de on binlerce köy öğretmeni nite bulundugunu bilmiyor zahir. Hele onları nasıl düğümlü söğöldüğünü duymamış olsa gerek.

Kabare artisti bile...

Türk eğitimine, Türk öğretmenine karşı işlenen haksızlığın, yapılan hareketin bu, artık son perdesine ulaşmasıdır. Bu, Sırat'ın ihanetinin, İleri'nin yıkılışının, Hatiboğlu'nun ilgisizliğinin üstüne tüy dikmiştir. Türk öğretmeni hukukuna ve haysiyetine indirilen darbelerin bu, artık son perdesidir. Her memleket kendi vatandaşlarına üstün haklar tanıy. Yabancı bir kabare artisti bile bir borda sele serpe çalışamaz; yerli sanatkarların yerini kayıtsız şartsız alamaz. Yabancı bir memlekette gelen doktorlar, avukatlar ne kadar tecrübeli veya ünlü olurlarsa olsunlar, bir memleketin doktorlarının, avukatlarının yerini alamazlar; bir takım kayıtlara, imtihanlara tâbidirler. Her meslek alanının üyelerinin ulusal bağımsızlık haklarını korumak için odaları, cemiyetleri, sendikaları var; bu alanlara yabancıların sızmasına karşı kendi üyelerinin haklarına bekletilir, ederler. Türkiye'de on binlerce öğretmen varken; onların geçimi, sağlığı, şahsi emniyeti ve şerefi için yapılacak bu kadar işler varken yabancı bir memlekette hiç bir meslek tahsili, hiç bir ihtisas bilgisi olmayan toy gençler gelir de nasıl öğretmenlik yapmağa kalkar? Bunların Türk öğretmenlerinin bilmediği bir ihtisasları ve tecrübeleri var mı? Hatta İngilizce öğretme ihtisası ve salâhiyetleri var mıdır?

Türkiye ileri memleketlerden bilim ve teknik adamı, profesör, uzman pedagog ihtiyacını daima hissetmiş, onlara kapılarını daima açmış; çok ke-re dünya çapındaki adamları kendisi çağırmıştır. Türkiye, tek başına ve kendine yeter olmak iddiasında değildir. Ama, eğitim alanında dünyaya Köy Enstitüleri gibi bir deney hediye eden bu memleket, bir iki düzine acemi ve uydurma öğretmene muhtaç olacak kadar iptidai, görgüsüz ve tecrübesiz bir memleket de değildir. Yazık ki bu zamanda o, kan Türk siyaset adamları da var. Öyle gözüküyor ki eski eğitim kapitülasyonları devrine doğru yeniden bir yönelme var.